

Душанка Марковић

ВЕЗ ПО ПИСМУ
ПИСМО ПО ВЕЗУ

МУЗЕЈ ГРАДА

НОВОГ САДА

Издавач:

МУЗЕЈ ГРАДА НОВОГ САДА
Тврђава 4, Петроварадин
muzgns@eunet.rs

Главни уредник:

Весна Недељковић Ангеловски

Аутори текста:

Душанка Марковић и Маријана Раткелић

Аутор изложбе:

Душанка Марковић

Рецензент каталога:

др Мирјана Малуцков

Лектор:

Љубица Костић

Фотографија:

Феђа Киселички и Атила Слама

Електронска обрада фотографија:

Бела Силађи

Конзервација:

Невенка Башић, Иштван Ковач Печкаи, Драгана Стојановић, Тамина Кесић

Превод:

Марија Бански, мађарски језик; Драгана Иванчев, енглески језик; Лаура Кљајић, словачки језик;
Снежана Гвозденац, немачки језик; Гордана Кљајић, чешки језик; Вера Војновић, јеврејски језик

Сарадници:

Љиљана Лазић, мр Гордана Петковић, Маријана Раткелић, мр Тијана Јаковљевић Шевић

PR изложбе:

Ивана Јовановић

Прелом:

Мирослав Гаџо

Штампа:

Daniel Print

Тираж:

300

Штампање каталога омогућила:

Управа за културу града Новог Сада

Душанка Марковић

Без по писту - Писта по вецу

Нови Сад, 2010.

УВОД

Узимајући за тему ове изложбе једну од техника веза - вез по писму - и један од видова орнаментисања тканине - словне натписе - намера је да се прикаже сва лепота женског рукотворства као дела народне традиције, као и дела израђена вештим рукама пролупрофесионалних и професионалних везилаца у манастирским и уметничко-занатским радионицама. За изложбу су одабрани везени текстилни предмети из збирки Музеја града Новог Сада на којима се налазе словни елементи. Проучавајући их, запажено је да словним орнаментима, изузетно често присутним у декорисању народног и уметничког веза, није придавана посебна пажња иако, својом разноликошћу, документарним потенцијалом и естетско-уметничком вредношћу, то заслужују. Директна порука и недвосмислен садржај словних детаља представљају потенцијални извор за анализу одређеног предмета. Наиме, могуће је користити их код одређивања националне и верске припадности предмета (везиље), утврђивања одређених историјских чињеница, истраживања везаних за описмењавање народа, анализе коришћења одређеног писма или врсте слова у одређеном периоду. Највећи део словних елемената на текстилним предметима урађен је управо техником веза по писму.

Сл. 1. Албум „Српски вез”, Влад. Тителбах, Београд 1896. (кат. 2)

Праћење развоја веза уопште, па и словне орнаментике до 18. века, могуће је само спорадично преко ретких сачуваних текстилних примерака, записа оновремених путописаца и историчара и, посредно, преко средњовековног црквеног сликарства, археолошких ископина и наше народне епске књижевности. Од краја 18. века развој везилачке делатности могуће је пратити у континуитету захваљујући сачуваним примерцима, многобројним писаним и штампаним изворима и архивској грађи.

Иако је изучавање везилачког умећа кроз историју отежано, праћење еволуције словних орнамената сведено је искључиво на проучавање сачуваних експоната до под крај 19. века, када наилазимо на значајне текстове на тему веза и везилачке орнаментике код нас. То су пре свега радови Вида Вулећића-Вукасовића, Михајила Валтровића, Владислава Тителбаха (сл. 1), Савке Суботић, Јелице Беловић-Бернадзиковске¹, Драгутина Инкиострија Медењака, Радомира Казимировића, док се као извори могу користити сабрана дела Вука Караџића, Јована Цвијића, приповедања Паје Адамова-Марковића, те женски часописи у којима су, поред узорака веза, били штампани и значајни научни текстови. Оснивањем најпре Етнографског музеја у Београду, а потом и музеја у другим градовима Србије, у којима се формирају етнолошке збирке у 20. веку, домаћом текстилном радиношћу, као главном темом, бавили су се многи етнологи. Од свих везилачких орнамената, словним је указана најмања, готово безначајна, пажња и поред чињенице да су заступљени чак и на најстаријим сачуваним текстилним предметима украшеним везом из 13. и 14. века (сл. 3, 9). Текстове који су се бавили овом темом налазимо тек у другој половини 20. века и то углавном у радовима о „куварицама“.

¹ Јелица Беловић Бернадзиковска (Осијек, 25. II 1870 – Нови Сад, 30. VI 1946) најбољи познавалац српског народног веза на прелазу из 19. у 20. век и једна од зачетница модерне етнологије на просторима јужних Словена када је везилачка делатност у питању. Своје прво образовање стиче у Осијеку, а убрзо прелази у Ђаково где се упознаје са народним животом, народном ношњом и обичајима. Учитељску школу завршава у Загребу, а усавршавање наставља у Бечу и Паризу. Професионалну каријеру учитељице започиње у Загребу, наставља у Руми и Осијеку, а 1895. године прелази у Мостар. Из Мостара пут је води у Сарајево, а потом у Бања Луку где је именована за управитељицу Више девојачке школе и где је 1909. године први пут пензионисана. Као врстан познавалац етнолошке текстилне грађе, ангажована је на уређењу два музеја у Загребу, етнографског и обртничко-уметничког за које је урадила изузетно квалитетне каталоге. Такође, Јелица Беловић је учествовала у формирању етнолошке збирке Музеја у Сплиту. Своја, на терену прикупљена знања, преточила је у десетине књига и на стотине радова из области везилачке делатности. Најзначајније дело, до данас не превазиђено, јесте *Građa za tehnološki rječnik ženskog ručnog rada* из 1906. године. У Прагу организује изложбу „Српска жена“ 1910. године. Издаје алманах *Српкиња*, а израдила је *Албум српских везова* кога су, нажалост, аустријске власти уништиле. Поред етнографског рада бавила се педагошким радом као учитељица и књижевним, пишући романе и приче. Након Првог св. рата долази у Нови Сад где свесрдно помаже у оснивању Музеја Матице српске, а уједно ради у Женској грађанској школи предајући стручне предмете и немачки језик. Као познавалац девет језика била је у могућности да радове објављује на српском, немачком и француском језику у разним часописима; *Енциклопедија Новог Сада*, св.3, Нови Сад 1994, 187-188.

Иако чине велику скупину, нису засебно обрађивани, а ретко су били и презентовани. Излагањем везених текстилних предмета са словним елементима жеља је да се прикаже не само сва лепота веза оличеног у изради иницијала, монограма или читавих стихова, него и моралне и духовне особине наших везиља.

Сл. 3. Плаштаница краља Милутина,
крај 13. и почетак 14. века (Музеј Српске православне
цркве)

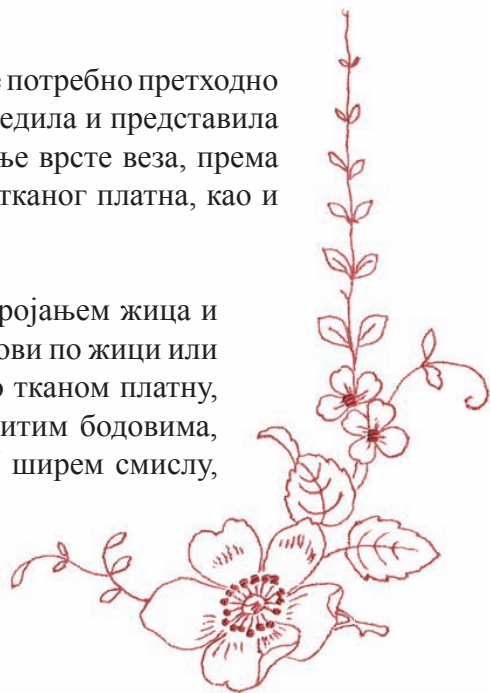
ВЕЗ ПО ПИСМУ

Појам, улога и значај

Богатство, разноврсност и занимљивост народне традиције (lat: *Tradition* - предати, предаја) исказани су и неговани како кроз форме усмене и писане народне књижевности, народног градитељства, ликовне уметности, народних веровања и обичаја тако и кроз елементе домаће радиности попут ткања, веза и плетења. Управо се на везеним текстилним предметима са натписима сусрећу и усмена и писмена народна књижевност овековечени у женском рукотворству. Везење представља завршну фазу у изради једног текстилног производа и, уз ткање, најзначајнији је вид уметничког изражавања на тканини, било да је рађен у домаћој радиности или у занатско-уметничким радионицама. Познато је свим народима света. Захтева познавање цртежа и сликања, развијен осећај за боје, познавање компоновања боја и различитих везилачких техника. Сама реч *вез* има више значења: означава шару, односно украс извезен обично на тканини; затим извезени предмет или ручни рад, али и начин веза. Под појмом *вез* подразумева се украшавање тканине, провлачењем нити увучене у иглу, формирањем шаре на предмету.

Вез по писму један је од видова украшавања тканине за чију израду је потребно претходно нацртати шару. Поделу на вез по писму и вез бројањем јасно је одредила и представила Јелица Беловић-Бернадзиковска. Основни критеријум за означавање врсте веза, према овој подели, јесте материјал на коме се везе, густина и структура тканог платна, као и начин наношења шаре на подлогу.

На тканини ретко ткане, шупљикаве структуре изводе се везови бројањем жица и називају се везови бројањем (везови по броју, везови бројем или везови по жици или нитки, *faden, vordruckarbeit*). Овај вез је могуће извести и на густо тканом платну, а Јужни Словени су га довели до савршенства. Изводи се различитим бодовима, најчешће као вез у боји, бели вез (расплет) али и као златовез. У ширем смислу, у „везове бројањем“ спадају и шаре рађене у току ткања.

Сл. 4. Текстилни предмети рађени везом по писму (кат. 168, 187, 92)

Један од услова за извођење веза по писму јесте тканина са густом, преплетеном мрежом. Разлика између ове две велике групе везова је и у начину наношења шаре. Док се за вез бројањем шема преноси (прегледа) са већ урађеног узорка или са исцртане шеме, дотле је за вез по писму потребно орнамент најпре потписати (прецртати, труковати), било директно са израђеног предмета или индиректно преношењем мотива са готовог предмета на папир, а потом са папира на платно које се везе. Из овог произилази да је за вез бројањем довољно имати шему или узорак са кога се гледа и отпочети вез, али његова изведба захтева веће стрпљење и вештије руке. За вез по писму потребно је обавити припремне радње везане за препис мотива. Изводи се слагањем различитих лукова и кружних линија, па се назива још и кривоцртни. Настао је после веза бројањем.²

Према квалитету и месту израде разликују се народни и уметнички вез, а вез по писму коришћен је у оба случаја. Народни вез се дефинише као ... *украшавање текстилне или кожне подлоге провлачењем текстилне, металне, кожне или неке друге нити кроз тканину*, док се под појмом уметнички вез сматра ...*уметност украшавања тканине или неке друге*

² Казимировић, Радован Н, *Наше народне шаре*, Београд 1930, 18.

подлоге везивом да би она била богатија и лепша из чега произилази закључак да је везење и уметност и занат или уметнички занат.³ Оваквим дефинисањем веза, прави се разлика између народног и уметничког веза, но границу између њих готово је немогуће поставити. То потврђује и писање Драгутина Инкиострија који сматра да је.... сваки рад, на коме је оригинално постигнут естетски идеал, који је постигао лепоту, спада у уметност, без обзира којим је поводом тај рад постао. Та уметност је, међутим, стара као и све друге, ако не и старија, развијала се као и остале, имала своју прошлост, садашњост и будућност, своја златна и своја оловна доба, своја ремек дела и своје наказе и странпутице. Идеал је декоративне уметности да улепша све што човеку служи, да облагороди живот.⁴ Народни вез осликава прави народни дух у свој његовој чистоти и лепоти, указује на смисао за склад и ред, за распоред фигура и боја, али и потребу за добрим и племенитим исказану како преко орнамената тако и путем везених текстова. Док се народни вез радио у готово свакој кући и за чију израду је заслужна жена, којој је вез представљао често једину могућност за исказивање свога уметничког талента, уметнички вез је рађен по уметничким, црквеним или манастирским радионицама, а носилац посла био је углавном мушкарац.

Из дефиниција народног и уметничког веза могу се издвојити три основна елемента веза: подлога или основа на којој се вез изводи, игла без које је вез немогуће урадити и материјал

Сл. 5. Застава (кат. 170)

³ Новаковић, Катарина, „Одлике народног веза у Војводини“, *Рад Музеја Војводине*, 46, Нови Сад 2008, 152; Витковић, Жикић, Милена, *Уметнички вез у Србији 1804-1904*, Београд 1994, 22.

⁴ Инкиостри, Драгутин, *Моја теорија о новој декоративној српској уметности и њеној примени*, Београд 1925, 12.

Сл. 5. Застава (кат. 170)

којим се врши украшавање. Подлога је најчешће од текстила различитог сировинског и структуралног састава. У почетку, у употреби је вунено и ланено, касније кудељно, а од краја 19. века и „куповно“ памучно, односно индустријски произведено платно. Посебан изазов за веште везилачке руке било је свилено платно. Избор тканине на којој се везе зависио је, поред материјалних могућности, од намене израђевине и мотива који се желео пренети на тканину. Тако се за израду предмета за кућну употребу (пешкира, дозидница, таблетића) обично користило памучно или ланено платно, док су заставе и предмети за свечану употребу везени на природној свили. Игле такође могу бити различите по материјалу од кога су сачињене (дрвене, металне или израђене од животињске кости), по дужини, од кратких заобљених са великом ушком какве се користе код везова бројањем, преко оштрих краћих за везове по писму, до танких дугачких за везове перлама. Материјал којим се украшавало најчешће је текстилна нит различитог сировинског састава (вуна, памук, лан, свила), али и метална нит, кожа, перле, шљокице, рибље крљушти, па и семенке.

Пре смо се скупљале сваки други, трећи дан код једне ил друге пријатељице, па уз шав, вез ил плетиво ћеретале ил ћаскале.....⁵

⁵ Милка, „Зимње вечери на селу – Допис из Бачке”, *Женски свет*, Нови Сад 1887, 237.

Сл. 6. Прибор за вез (кат. 12, 15)

Вез по писму у Војводини заступљен је код свих етничких група. Налази се на различитим текстилним предметима, од одевних преко ентеријерно-декоративних до религијских и предмета у званичној употреби попут занатских застава и застава различитих певачких, извиђачких и спортских удружења. Поред тога што се вез изводи као самостална техника, често је комбинован другим видовима украшавања попут кукичања, аплицирања, па и осликавања. Сами словни орнаменти извођени су најчешће техником веза по писму, али и везом бројањем, аплицирањем и кукичањем (кат. 212).

Типични представници веза по писму су златовез, бели вез и вез у боји. Златовез важи за најцењенију технику са најбоље очуваним предметима. Примењиван је код црквеног и уметничког веза, али и на народним ношњама. Бели вез као најтипичнији на простору Војводине заступљен је готово подједнако код свих етничких група. Ефекат који на платну оставља овај начин орнаментисања је префињеност и елеганција. Постао је омиљен у доба ренесансе, потиснувши вез у боји и златовез, управо због своје ненаметљивости и скромности, а притом је његова израда релативно јефтина. За вез у боји може се рећи да је, од половине 19. века, најраспрострањенији вез и највише коришћен у савременом везилаштву.

Колики значај има вез у српском народу говори и податак да у српском језику постоји, поред презимена Везилић и Везиљић, црква која носи име Везиља, и женско име Везиља. Према казивању Наде Белегишанин чија се мајка звала Везиља Јурчец рођ. Тадић (1928-1992) из Бешеновачког Прњавора у Срему, име је добила због жеље родитеља да им кћер буде добра и вешта везиља. Према њеним речима ово је била уобичајена појава по сремским селима.⁶

⁶ Разговор са Надом Белегишанин рођ. Јурчец, мај 2009. године.

Везилачка текстилна радиност у Војводини кроз векове

Тканина, вез и орнамент спадају у најстарије творевине људске цивилизације. Како су текстилна влакна склона пропадању, производи израђени од њих ретко су сачувани. Свакодневна употреба, многобројна ратна разарања на овим просторима која су доводила до уништења људских живота али и предмета којима су се људи користили током живота утицали су на мали број сачуваних предмета украшених везом по писму на којима се налазе и текстуалне поруке. Ипак, потврде из прошлости о текстилном рукотворењу могу се открити посредно, преко писаних докумената наших и страних путописаца и историчара, путем археолошких ископина или мотива на средњовековним сликама, фрескама и иконама у црквама и манастирима. Изучавање везилачке радиности на територији Војводине немогуће је без познавања историјских прилика у Србији, на Балкану, па и читавој Европи.

Сл. 7. Таблет (кат. 167)

Многе културе проналазак технике ткања, а касније и веза, смештају на сам почетак сопствене историје. Асирци ту част приписују краљици Семирамиди, Египћани богињи Изис, стари Грци Атини, Римљани Минерви, а стари Словени Мокоши (сл. 8), заштитници женских послова која је представљена са преслицом и вуном.

Сл. 8. Мокоша (Мокош) заштитница женских послова
у Словенској митологији (рад Марка Мемића Маше)

Сигурно је да су Словени при доласку у југоисточну Европу владали вештином ткања, имали развијен смисао за грађевинарство, уметничке и занатско-декоративне дисциплине.⁷ То потврђују лингвистичке анализе и многобројне прасловенске и словенске речи везане за предмете у домаћој радиности. Односе се на сировине, на основне радње у ткачком умећу, као и на направе које су се при том употребљавале потврђујући чињеницу да су Словени, у време насељавања ових простора, већ поседовали ткачки стан са хоризонтално постављеном основом.⁸ Начин бројања приликом намотавања и одређивања броја нити у припремању основе за ткачки стан упућује на исту констатацију. Основне привредне делатности којима су се Словени у том периоду бавили биле су земљорадња, сточарство и лов, док су оружје у руке узимали само кад је требало бранити кућу и земљу од најезде разних освајача. Отуда у њиховим декоративним радовима видимо велику наклоњеност подражавању биљака и домаћих животиња.⁹ О ткању и везу, из овог периода сачуван је запис грчког историчара Прискуса (половина 5. века) који је написао .. како је запазио словенске жене са доњег Дунава, где

*је народни вез традиционалан већ хиљаду година, како везу шарени вез у фино, бело као снег, ручно ткано ланено платно, док Гркиње у то време овом раду нису биле вичне.*¹⁰

У средњем веку, о значају тканине и њеног украшавања говори и чињеница да су наши краљеви и кнежеви имали свога *постељника* и *убрусара* на двору. То су били високи, изузетно цењени, достојанственици, који би, у свечаним приликама, у поворци носили за краљем богато извезен јастук или имали улогу чувара краљевских убруса.¹¹ У време владавине цара Душана, ткачка и везилачка радиност доживела је свој процват и доведена је на ризину уметности. Историчари Дубровачке републике пишу о трговини ланом и белом кудељом које су се извозиле из тадашње Србије у Европу. То је доба прелепих везених барјака „крсташа” с којима су српски јунаци ишли

⁷ Нидерле, Лубор, *Словенске старине*, Нови Сад 1954, 216-231.

⁸ Главне текстилне сировине (*лан, конопља, вуна*), помагала при њиховој обради (*трлица, гребен*), производи рада (*поздер, повјесмо, влакно, кудеља*). У процесу добијања нити јављају се речи: прести, предење, пређа, а направе у том послу називају се вретено, преслица. Готов производ је нит која се мота на мотовило. Прасловенског порекла је копљаста преслица; Radauš-Ribarić, Jelka, *Čarolija niti*, Zagreb 1988, 21.

⁹ Инкиостри, Драгутин, *Нови српски стил*, Београд 1910, 26-27.

¹⁰ Belović-Bernadzikowska, Jelica, *Hrvatska čitma*, Požega 1906, 101-103.

¹¹ Беловић, Бернадзиковска, Јелена, „Драгоценост наших народних везова“, *Српска везиља*, број 12, Вршац 1904, 89-90.

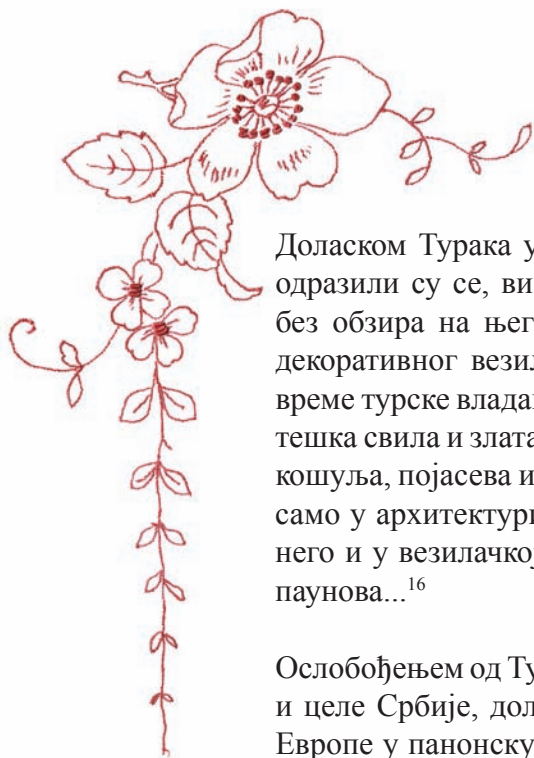
у бој.¹² Било је то доба у којем су наше средњовековне цркве и манастири у унутрашњости богато украшавани различитим уметничким предметима, па и текстилним. Претпоставља се да су на дворовима у Србији постојале радионице у којима су не само преписиване средњовековне књиге него и израђивани предмети црквеног и уметничког веза.¹³ Свиларство као развијена привредна грана у Србији, спомиње се још у 14. веку. Верује се да су постојала два пута којима је ова драгоценца буба стигла у наше крајеве. Један је водио из Византије, а други преко далматинских градова који су у то време трговачким везама били повезани са Италијом. У збиркама Музеја Српске православне цркве најстарији сачувани примерци с краја 13. и почетка 14. века, који су уједно и најстарији сачувани текстилни предмети у Србији, рађени су техником веза по писму, а поред флоралне орнаментике садрже и словне натписе. То су *Плаштаница краља Милутина* (сл. 3) и *Похвала светом Кнезу Лазару* (сл. 9).

Сл. 9. *Похвала Кнезу Лазару*, рад монахиње Јефимије, 1402. (фот. Музеј Српске православне цркве)

12 Belović-Bernadzikowska, Jelica *O razvitku naše narodne ornamentike*, Zagreb 1906, 171-173.

13 Стојановић, Добрила, *Уметнички вез у Србији од XIV до XIX века*, Београд 1959, 6.

Доласком Турака у ове крајеве променио се и начин живота. Оријентални утицаји одразили су се, више или мање, на живот сеоског и градског становништва, често без обзира на његову верску припадност. Златовез и свиловез, као највиши ниво декоративног везилачког умећа у средњем веку, као и израда и ношење чипке, за време турске владавине био је забрањен за Српкиње. И поред тога, у Србији се носила тешка свила и златан вез.¹⁴ У градским срединама свила се користила за израду финих кошуља, појасева и марама.¹⁵ Овај период уноси обиље нових декоративних облика не само у архитектури, што потврђују први описи Новог Сада као оријенталне касабе, него и у везилачкој орнаментици путем зооморфних мотива попут птица, голубова, паунова...¹⁶

Ослобођењем од Турака (крај 18. века), најпре простора данашње Војводине, а касније и целе Србије, долази до планског насељавања становништва из средње и западне Европе у панонску област, нарочито за владавине Марије Терезије. Ова миграциона кретања доводе до великих етничких промена, до мешања различитих култура, што се неминовно одразило и на женске рукотворине. Доласком Немаца занатлија који са собом доносе нове технологије, уводи се и нова занатска терминологија.¹⁷ Истовремено, вишенационални састав, патријархални друштвени односи, развијеније трговачке везе и већа саобраћајна повезаност, утицали су да везилачко рукотворство буде богатије и разноврсније. И даље се користе стилизовани флорални и геометријски мотиви делимично помешани са оријенталним, али се уводе и нови, западноевропски пристигли са досељеницима. Појављују се нови ентеријерно-декоративни предмети попут куварица, дозидница, милеа, пружа. Техника веза по писму, коју и Јелица Беловић-Бернадзиковска и Радован Казимировић сматрају „више западном“ преузима примат у односу на до тада традиционално српски вез бројањем. У народној орнаментици све више се појављују словни натписи. Масовна појава текста на тканини повезана је како са досељавањем германског становништва у панонску област и уношењем

14 Беловић-Бернадзиковска, Јелица, *Југословенски народни везови*, Нови Сад 1933, 42.

15 Radauš Ribarić, *Čarolija niti*.... 13.

16 Стајић, Васа, „Нови Сад, његов магистрат и културна прегнућа новосадских Срба“, *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*, св.14 и 15, Сремски Карловци 1933, 8.

17 Новаковић, 151.

западних обичаја тако и са описмењавањем, односно отварањем народних школа, а нарочито са могућношћу школовања женске деце почетком друге половине 19. века. Такође, током 18. века свиларство, као привредна грана у Војводини, доживљава свој успон, што потврђују рачуни и извештаји о гајењу свилене бубе и сађењу дудова у документима из 1769. и 1770. године.¹⁸ Фабрика свиле у Новом Саду подигнута је 1770. године, а кокони (чаура свилене бубе) су откупљивани не само на територији Бачке него и Срема (сл. 10).¹⁹ Колики је био значај ове привредне гране говори и чињеница о увођењу у школску наставу свиларства као редовног предмета, а свила је све чешће подлога за вез који изводе не само градске него и сеоске девојке.

Сл. 10. Свилара у Новом Саду, почетак 20. века.

Модеран период који почиње половином 19. века и индустријализација доводе до запостављања народне културе. Миграције на релацији село-град, тежња становништва војвођанских села за

¹⁸ Историјски Архив у Новом Саду, *Ф.3. Суб.А/770* и Архив САНУ Сремски Карловци, *инв.бр.7 ПМБ 1769*.

¹⁹ Новосадска свилара је, у бомбардовању 1848. године, потпуно изгорела, а попаљена су и многа дудова стабла. После Буне вршена је обнова узгоја свиленог прелца, а семе је набављано из Италије и Грчке. Поред фабрике, 1884. године подигнути су депо за свилене чауре и предioniца свиле. У свилари прерађиване су свилене нити из три највеће откупне станице у Војводини: Панчева, Сенте и Новог Кнежевца; *Енциклопедија Новог Сада*, књ.24, Нови Сад 2004, 260-263.

подражавањем градског начина живота како у ношњи тако и у обичајима, вишенационални састав становништва, неминовно су довели до великих измена и преплитања међусобних утицаја како у везилачким техникама, тако и у везилачкој орнаментици. Употребу индустријски тканине, уместо домаће тканине, прихватили су најпре Немци и Мађари, а затим и Срби још крајем 19. века, док су Буњевци, Словаци и Русини тканину домаће производње користили до 30-тих година 20. века. И поред чињенице да се све више употребљавало „куповно“ платно, украшавање везом и даље се радило ручно. Занемаривање народне уметности, половином 19. века, приметио је и Петар Јовановић, архиепископ београдски и митрополит српски, чијом иницијативом започиње сакупљање народног блага које ће касније чинити део збирки Народног, а потом Етнографског музеја и Музеја Српске православне цркве.

Један од начина презентовања али и очувања рукотворства као делатности који је како у свету тако и код нас добијао све више на значају, биле су изложбе. Прва таква изложба одржана је у Москви 1867. године, док је на простору Србије прва изложба ручних радова одржана у Крагујевцу 1870. године. Том приликом изложене су рукотворине из села и градова широм Србије.²⁰ Угарска земаљска задруга је 1881. године приредила изложбу на којој су се, први пут изван Србије, нашли ручни радови Српкиња.²¹ Сличне изложбе, мањег обима на којима се презентују везени радови настали у оквиру наставног предмета *Ручни рад*, редовно организују готово све женске школе, као и многобројна женска удружења по мањим и већим местима (сл. 26).

Посебно место припада „Изложби народних и вештачких рукотворина Српкиња“ (сл. 11) коју су 3. августа (22. јула) 1884. године у Новом Саду организовале чланице Добротворне задруге Српкиња Новосаткиња.²²

²⁰ Витковић-Жикић, 54.

²¹ Следе изложбе: у Загребу 1882. године у организацији Хрватског друштва за обрт, Земаљска изложба у Будимпешти 1885. године на којој Србија излаже свој златан вез, српско платно и ћилиме. Исте године српски вез се нашао и на изложби у Антверпену у Холандији. На Светској изложби у Паризу 1889. године приређеној у поводу стоте годишњице Француске револуције, уз павиљон, постављена је и продавница ручно рађених српских производа. Експонати су добили велики број награда и похвала и оцењени као веома одмерено и укусно орнаментисани. У Паризу је и следеће године одржана Светска изложба и наставни конгрес. Под заштитом велике кнегиње Ксеније, сестре руског цара Николе II, у Петрограду је 1903. године одржана Прва међународна изложба одела и градива на којој је своје експонате приказао и тек основани Етнографски музеј у Београду; Витковић-Жикић, 54 - 61. Изложба у Паризу 1906. и 1925. године; Казимировић, Наше народне шаре... 17, 38; Изложба у Прагу 1910. године „Српска жена“ коју организује Јелица Беловић-Бернадзиковска; Српкиња, Ириг 1913, 5-6.

²² Добротворна задруга Српкиња Новосаткиња основана је 1880. године, о Цветима, са циљем да помоћу доброчинства, потпомаже морални и просветни напредак српског подмлатка, а нарочито женске деце; *Српска везиња*, број 3, Вршац 1905, 24.

То је била прва изложба код нас на којој су заједно излагана дела народног и уметничког, како тканог тако и везилачког текстилног стваралаштва, чиме је указано на његову различитост и естетску вредност.²³ Приказани су радови српских везиља из различитих градова попут Будимпеште, Зрењанина, Осјека, Загреба, Кикинде, Београда. Као изузетне везиље, Новосађанке, помињу се: Вида Јездимировић, Мила Димитријевић, Софија и Ленка Стајић, Ана и Јованка Вулце, Ј. Радосављевић, Даница Гостовић, Марија Вучетић, Ана Кодa, Зорка Јовановић, Славка Руварац, Таса Недељковић, Марија Бичански, Мила Бојшић, Марија Јосић, Јелисавета Барако, Зорка Грчић, Христина Новић, Анђа Михаиловић, Милка Первулеско, Ката Кондоросх, Софија Димић, Јелка Рајић, Софија Пушибрк, а неке од њих су имале веома важну улогу у културном развоју Новог Сада. Најлепше радове из околних новосадских насеља имале су Цвета Гавриловић, Анча Мандић и Анка Бугарин из Гардиноваца; Д. Говорчинов из Кулпина; М. Ћирић из Товаришева; Јелена Недељковић, Т. Петковић, Јула Стакић, Милица Кнежевић из Футога; Марија Стричевић, Сава Сланкаменчев, Савета Чакић, Олга Петровић, Маца Прица из Сремских Карловаца; Катица Парипов из Каћа и Олга Нецић из Сремске Каменице. Како је Изложба имала и продајни карактер, најскупљи изложени предмет била је колевка, опремљена везеном тканином Кате Кондоросх из Новог Сада чија цена је износила 900 форинти, а затим везена постељина за кревет Данице Гостовић који се ценио на 300 форинти и налоњ Кате Лончарске из Меленаца за кога је тражила 250 форинти. Поред везиља, своје радове излагале су народне школе из Пеште, Земуне, Кикинде, Суботице, Зрењанина, Панчева, Вршца, Сомбора и више девојачке школе из Новог Сада, Сомбора и Панчева. Какво је било интересовање за ову изложбу говори податак о броју од преко 20.000 посетилаца. Својим радом Добротворна задруга Српкиња Новосадкиња, на челу са Савком Суботић, успела је показати праву вредност женског ручног рада и на тај начин делимично очувати народну радиност.²⁴

23 Под појмом „вештачки“ подразумевао се вез вешто начињен у уметничким радионицама или код професионалних и полупрофесионалних везиља уз помоћ „мустри“ и подложака.

24 Савка Суботић (1834-1918) супруга др Јована Суботића, потиче из познате новосадске породице Полит-Десанчић. Након удаје 1853. године, долази из Беча да живи у Новом Саду. Изузетног образовања, посветила се преданом раду на промовисању српске текстилне радиности пружајући подршку девојкама-везиљама из града, а још више са села. Због свог рада, познатог не само домаћој интелигенцији него и у светским круговима, бирана је за прву председницу Српског народног женског савеза, Кола српских сестара и Задруге Српкиња Новосадкиња, али и за почасног члана готово свих женских удружења тога времена. Изузетно је ценила наше народне рукотворине, а преко ње је и свет добио први глас о нашем рукотворству. Њен рад се није сводио само на прикупљање и обраду производа народне текстилне делатности, него је настојала да прилагођавањем народних мотива и дизајна модерним трендовима сачува ову традиционалну делатност од нестајања пред најездом индустријских производа; Витковић Жикић, нап. 65; Лазић, Љиљана, *Сецесија у Новом Саду*, Нови Сад 2009, 100.

Сл. 11. „Изложба народних и вештачких рукотворина Српкиња“ у Новом Саду 1884. године - диплома и позивница

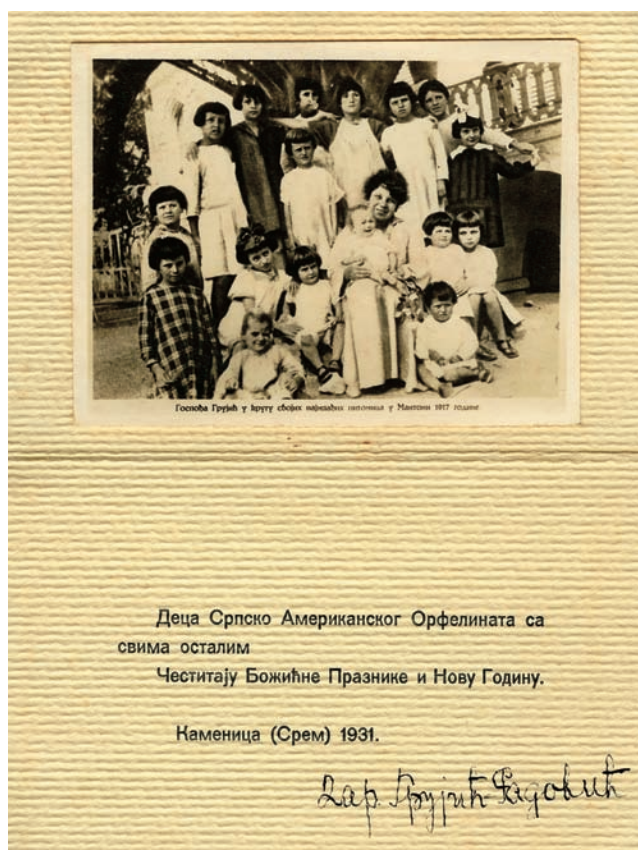
Чланице овог удружења успеле су упознати свет са богатством и лепотом наше народне текстилне уметности, заинтересовати стране музеје и колекционаре за наш вез. То је довело многе трговце „лепим предметима“ на нашу територију и узроковало откуп најлепших ручних радова, па тиме и одлив нашег везилачког блага. Често су за тај посао били ангажовани специјални агенти (рајзендери) који су, познавајући најбоље везиље, понекад и на лицитацијама, куповали најлепше примерке.²⁵ У Ковиљу, пре Другог светског рата, такав посао обављале су Лепосава Брзић, Катица Субић, Века Павлица и Љубица Станкова-Бургија.²⁶ Оваква ситуација имала је двојак ефекат. С једне стране наше везилачке уметнине нашле су се у музејима других земаља, а жена је новчано награђена за свој рад чиме је стицала сопствени приход и самосталност; с друге стране, наше уметнине нису заведене у другим државама као дело српских везиља те им се на тај начин губи национално порекло и често су биле присвајане од стране туђина.

О значају, великој употребљивости, самим тим и цењености ручних радова, поготово веза, говори и податак о многобројним трговачким радњама које су у 19. веку постојале у Новом

²⁵ Витковић-Жикић, 94.

²⁶ Разговор са Бошком Брзићем, март 2009. године.

Саду (сл. 12). За потребе везиља набављале су и продавале потребан прибор за вез, почев од тканина, преко конаца, игала и рамова за вез до израђених чипки. Велика трговина памуком и српским платном „Код преље“, Јована Т. Чавића препоручује...*велико стовариште памука предена, шотиша обичног и свиленог, вула белог и разно фарбаног, пређе небеле, лужене и пола-беле, конаца за шав и за ћилимове*. Потребан материјал за везиље нуде радње Ј. Ледерера, Стевана Дунђерова, „Код Сремице“ Клајна и Попера, затим радња Панте Јовановића, „Код златне кугле“ Стеве Димитријевића, „Код Буковкиње“ П. Натошевића, фирме Југочешка, Шварц и Колта, Штоф – Фрања Рот, Lewenberger, Текстилпродукт Будимира Мичића, Силесија Николе Танурџића, радња Иде Фридман која је држала ручне радове, а искључиво трговину свилом држао је Еуген Сатлер. Помодне трговине Матије Левија и Левингера нуде увозну робу из Енглеске и Француске.²⁷

Поред радњи за продају, Нови Сад је био и значајан центар производње текстила. На прелазу 19. у 20. век значајне фабрике биле су Текстил Драгољуба Ристића, Миџић и Камлер – чија производња се заснивала на српском платну, Југосилк, фабрика свиле браће Секе, Југосвила Шпицера и Вермеша. Ткаонице су имали Шефер Густав и другови, Вилим Бек, а Гирлих Херман ткаоницу свилене тканине. Ручно ткани уметнички дамаст у Новом Саду производио је Павле Тифенбах.²⁸

Деца Српско американског Орфелината са г-ђом Д. Грујић-Радовић

²⁷ Женски свет, Нови Сад 1886-1913; Šosberger, Pavle, *Šetnja novosadskom čaršijom*, Novi Sad 2007, 54 -110.

²⁸ Исто.

У Новом Саду у овом периоду постоје уметничко-занатске радионице за израду црквених утвари и застава као што су радионице Николе Ивковића, Луке Јоцића, Милутина Соколовића, Луке К. Аксентијевића (сл. 13) у којима се углавном примењују технике златовеза и свиловеза, а за подлогу се употребљава свила, дамаст и плиш са аплицираним различитим златним тракама, кићанкама, упреденим ресама набављаним најчешће у Бечу, Будимпешти, али и у Москви, у Русији при царском двору, што потврђују каталози и албуми узорака златних нити, шара и материјала из уметничке радионице Николе Ивковића који се чувају у Музеју града Новог Сада. За израду нацрта уметничке радионице су ангажовале познате новосадске ликовне уметнике. Треба споменути и рад *Женског Орфелина* у Сремској Каменици, задужбини народног добротвора Џона Филипа Фротингхама, при коме су радиле девојке на унапређењу народних везова.²⁹

²⁹ Казимировић, 41.

Од сировине до тканине

Пут од сировине до готовог текстилног предмета украшеног везом није ни брз, ни лак, ни једноставан. Припрема за израду веза захтева производњу и прераду сировина за израду текстилних влакана, израду нити процесом предења, а потом стварање тканине технолошким поступком ткања. На овај начин се ствара како подлога на којој ће се вести, тако и материјал са којим ће се вести, односно тканина и нит.

Најчешће је то радила жена. Њена улога у домаћинству била је орјентисана на неговање породице и бригу о дому. Под овим се сматра пре свега израда предива, тканине и одела. Жене су прерађивале све врсте сировина у влакно, испредале влакно у нит, сновале и напињале основу на ткачки разбој и на крају везом украшавале изаткане предмете. Свака удата жена сама се бринула за одећу своје породице, али и осталу текстилну опрему: пешкире, ћилиме, постељно рубље и др. Подразумева се да су мајке настојале да што боље опреме штафиром девојачке сандуке својих кћери.

Док се за израду везених предмета у народној радиности, углавном, користила вунена, ланена, а касније и кудељна нит, код предмета израђених у уметничко-занатским радионицама, којима су претече манастирске и дворске радионице, углавном се радило са финим материјалима попут свиле, дамаста, плиша, златне и сребрне нити. Крајем 19. века, за основу у ткању све чешће се користи памучна нит, а индустријски ткано платно све је заступљеније као подлога за вез.

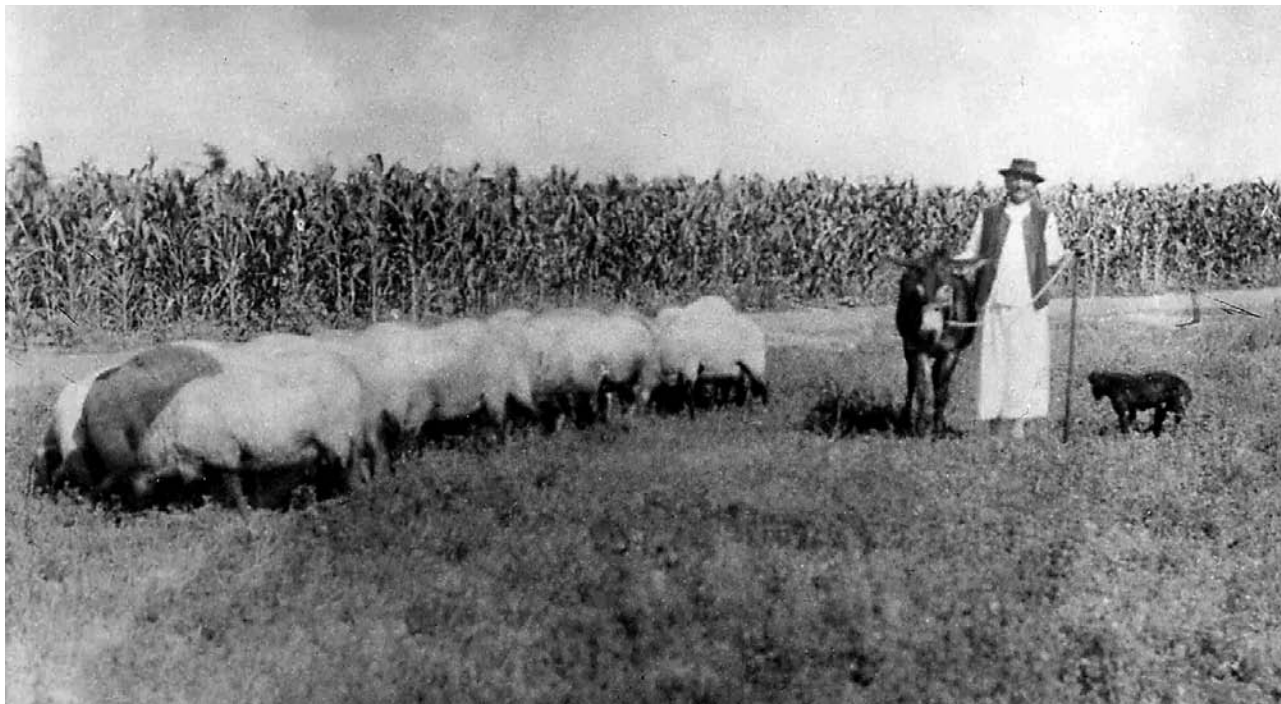
Сировине за израду тканине

Примарна привредна делатност којом се човек ових предела бавио одредила је и основну сировину за производњу влакана, односно тканине. То су били вуна и лан. Остале сировине попут конопље, свиле и памука почињу се користити знатно касније.

Вуна: Становништво брдовитих предела, али и целе Паноније, од давнина је зависило од узгоја оваца.³⁰ Овчарство је било развијено, што је значило и довољне количине вуне за израду тканине. Најзаступљенија врста војвођанске овце је цигаја чија вуна спада у квалитетније, а

³⁰ Сматра се да је европско гајење оваца започето у 7. миленијуму п.н.е, када су овце пренете из југозападне Азије на Балканско полуострво; Чакан, Иван, *Сточарство у Војводини (рукопис)*, Нови Сад 2009, 3; исто Radauš Ribarić, *Čarolija niti* ..., 13.

нарочито она стрижена са плећа, крста и бокова. Најфинија вуна се добија од мерино оваце.³¹ Квалитет вуне се одређује према коврцавости, дужини и дебљини влакана, њеној боји, сјају, еластичности и чврстости.

Сл. 14. Чобан Милорад Комненов-Баћа са стадом у ковиљском атару, Горњи Ковиљ, 1928. год. (фот. Музеј Војводине)

Лан (lat. *Linum*, fam. *Linaceae usitatissimum*; нар. називи кетен, ћетен, лен, преслеј) је танка, зељаста, једногодишња биљка са стабљиком висине 30-80 cm. Позната је још из праисторијског периода, а дивљи лан је растао по целом Средоземљу. Најбољи лан се гаји у Русији и јужној Азији, али се увелико гајио и на простору Војводине, нарочито у Бачкој и Срему. До Другог светског рата лан се гајио у сваком сеоском домаћинству. Ланена ликова влакна се добијају из стабљике, разградњом ланеног лепка у стабљници при чему долази до одвајања комплексних влакана дугих до 70 cm и ланене кучине.³² Тако добијена влакна изузетно су јака, чврста и истегљива. За израду тканина на подручју Војводине лан је представљао најзначајнију

31 Мерино овца или “свилоруна” потиче из северне Африке, а у 14. веку је пренесена у Шпанију.

32 Nikolić, Milanka, *Umetnost i tehnika ručnog tkanja*, Beograd 1999, 39-40.

текстилну сировину, значајнију од конопље, али тај примат, почетком 20. века преузима памук. Традицију узгоја лана у Војводини најдуже су одржавали Русини.

Конопља (lat. *Cannabis sativa*, fam. *Cannabaceae*) је дивља влакнаста биљка која расте у североисточној Европи и Сибиру, а у Кини је позната 2500 година п.н.е. Први ју је, у писаним изворима, споменуо Херодот код Скита у 5. веку п.н.е, уз напомену да Трачани од ње израђују тканине сличне ланеним. У Средоземље је пренесена крајем 3. века п.н.е. док су је Словени и Германи познавали и знатно раније.³³ Најбоља конопља гаји се у Западној и Јужној Азији. У Војводини, Бачка је област где је узгајана најквалитетнија конопља. У многобројним војвођанским сеоским домаћинствима и задругама гајење конопље одржало се до Првог светског рата, а у малобројним и до Другог светског рата, али се производило у малим количинама, само колико је било потребно за подмиривање домаћих потреба. Кудеља, по којој је Војводина почетком 20. века била позната и у којој је диктирана цена не само за Балкан, него и Европу, после Другог светског рата могла се наћи само на вашарима код Словака и Русина из Бачке.³⁴

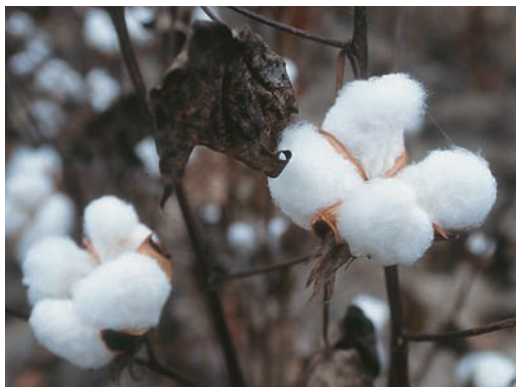
Сл. 15. Жетва и прерада конопље, Гложан, 1960. год. (фот. Музеј Војводине, М.Босић)

Памук (lat. *Gossypium*, fam. *Malvaceae*) је чиста целулоза (98%). Плод памучике је чаура (пуцавац) који у зрелом стању пуца када из њега провири куп финих белих и сивих влакана, као вуница. Најбољи памук је из Индије (по памуку позната још у 15. веку п.н.е) и Америке. Мало је позната чињеница да се за време Другог светског рата, према наредби окупаторске мађарске власти, памук гајио и у Војводини.³⁵ Индустријска производња памучне нити почела је половином 19.

33 Radauš Ribarić, *Čarolija niti* ..., 13.

34 Међеши, Љубомир, „Конопља у привреди, животу и обичајима бачких Русина“, *Рад војвођанског музеја*, 21-22, Нови Сад 1972-73, 35-57; исто Малуцков, Мирјана, „Збирка пешкира у Војвођанском музеју“, *Рад војвођанских музеја*, св. 31, Нови Сад 1988-1989, 214.

35 Према писању Б. Брзића, историчара, који живи у Будисави, тадашња мађарска власт је у Ковиљу, од имућнијих сељака захтевала да „за државу“ посеју памук и обрада влакна испоруче државним предузећима која су ову сировину прерађивала у вату, завоје, медицински памук који су коришћени у војне сврхе; *Енциклопедија Новог Сада*, књ.21, Нови Сад 2003, 293.

Сл. 16. Стабљика памучике

века све више замењујући лан и конопљу. У почетку, памук се употребљавао само за потку, а временом се почело ткати и чисто памучно платно.

Свила је производ свилене бубе (дудовог прелца, свилопреље), инсекта који, попут пчеле, човеку даје готов производ, свилену нит. Због рафинираног изгледа свила је изузетно цењена и представља природно влакно у облику филамента (непрекидне нити) дужине и до 700 m. По хемијском саставу свила је беланчевина.³⁶ У Кини је позната од давнина, а свилене тканине су извожене у Европу 250 година п.н.е. Од 552.

године производња свиле у Источном Средоземљу заснива се на властитом узгоју ове бубе. Убрзо, преко далматинских градова и Византије, доспева у Србију, а у Војводини свој успон, уз помоћ државе, доживљава у 18. и 19. веку. Једини услов за гајење овог племенитог инсекта, поред повољних климатских услова, јесу засади белог дуда који се могу користити више од 50 година.³⁷ Узгојем свилене бубе на територији Војводине први су се бавили Срби и Буњевци, а откуп су вршили Јевреји.³⁸ Свиларство је било значајно и са социјалног аспекта јер су у раду могли да учествују сви чланови домаћинства, односно и старије особе и деца.

Сл. 17. Гајење свилене бубе, Бачки Петровац, 1926. године (фот. Музеј Војводине, Павел Кишигеци)

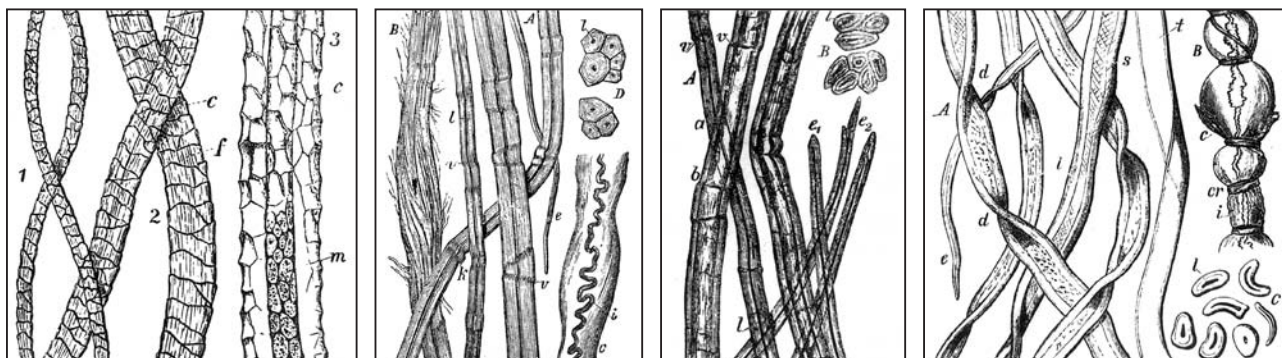
³⁶ Nikolić, 42.

³⁷ Ковиљчани су семе свилене бубе преузимаи у новосадској свилари од Анке Милић; разговор са Бошком Брзићем, март 2009. године.

³⁸ Marjanović, Vesna, *Gajenje svilobube u Vojvodini*, PČESA sv.1, Novi Sad 1985, 28.

Од влакна до нити

Влакно, као основни елемент сваког текстилног производа настаје у једном механичко-технолошком процесу у којем се више влакана спајањем, истезањем и усукивањем претвара у дугу и танку творевину која се зове нит, пређа или предиво. Да би се влакно могло употребити за израду тканине, било у ткању, плетењу или кукичању, мора поседовати одређену дужину, дебљину, финоћу, чврстину, сјај, боју, гипкост, еластичност, једноличност. Припремни део овог процеса разликује се од сировине до сировине. Део од гребенања до предења и препредања углавном је идентичан.

Сл. 18. Структура текстилне нити (вуна, лан, конопља, памук)

Процес прераде овчијег руна у текстилну нит отпочињао је стрижом оваца, а потом се ошишано руно умотавало, парило врелом водом и више пута испирало у хладној води (сл. 19).

Сл. 19. Стрижа оваца у СЗР „Бечејде“, Бечеј, 1959. године и у Јазову 1991. године; Увијање руна, Римски Шанчеви (фот. Музеја Војводине)

Процес обраде конопље започиње жетвом која се обављала крајем јула или почетком августа. Покошене руковети слагале су се у редове, а потом везивале. За разлику од конопље, лан се чупао или косио, а процес прераде је даље текао истоветно. Осушена конопља и лан, са којих је одстрањено лишће, превозили су се на мочило где се вршило натапање 5-10 дана, чистом и умерено топлом водом (сл. 15). У топилишту снопови су се слагали у редове, покривали блатом и притискивали тешким предметима како би конопља огрезла у води. Под водом стабљика се разлаже разним биолошким процесима, а када влакна потпуно одљусну, конопља и лан су натопљени. Извлачење снопова почињало је одстрањивањем блата, испирањем снопља, допремањем до обале и ређањем по ливади ради сушења. Осушени снопови одвозили су се кући где се обављало ломљење, млаћење или трљење. Трљењем на ступи стабљике се ломе и ослобађају непотребних дрвенастих делова док се не добије жељени квалитет влакна (сл. 20).³⁹ По Срему и Бачкој постојале су „ваљаонице“ или „ваљарице“ у којима се ваљала конопља. Добијено влакно називано је повесмо.

Сл. 20. Трљење кудеље на црепуљи и трлици, Гложан, 1956. године (фот. Музеј Војводине, М. Босић)

Целокупан процес од прераде сировине до предења нити код памука сводио се на сакупљање вунице након отварања чауре и сушење. Процес добијања свиле започиње одмотавањем чаура и кончањем сирове свиле. Да би одмотавање започело потребно је обавити гњилење у бадњевима

³⁹ Алексић, Жарко, „Одгајивање кудеље“, *Породица*, књига за народ, св. 124, Нови Сад 1908, 3-39; Међеши, Љубомир, „Конопља у привреди, животу и обичајима бачких Русина“, *Рад војвођанског музеја*, 21-22, Нови Сад 1972-73, 35-57.

са топлем водом, (сл. 21) којим се уклања гумасти слој из свиле. После гњилења материјал се испере топлем и хладном водом и суши, а потом се растреса.

Сл. 21. Бадњеви са чаурама свилене бубе

влакана, обликује се прамен (кудеља) који је спреман за предење. Гребена су изашла из редовне употребе појавом влачара (дрнда) коју у прво време, крајем 19. века покрећу коњи, слично као код сувача, а у 20. веку преовлађују моторне влачаре, нарочито после Првог светског рата.

Процес прераде наставља се фазом предења које углавном обављају старије жене, ручно, на истоветан начин за све сировине. Предење се врши преслицом и вретеном различитих облика. Прстима десне руке окреће се вретено, које виси на упреденој нити и са три прста леве руке постепено се из кудеље суче глатко влакно подједнаке дебљине, што чвршће. Нит се стално продужава, тако да се десна рука удаљава од преслице и тела онолико колико њена дужина дозвољава. Да би се нит намотала на вретено, на тренутак се застаје са предењем и

Након ове фазе приступа се гребенању влакана, (сл. 22) чији циљ је усмеравање нити и чишћење од кучине и прљавштине. Тако се ради са влакнима свих сировина природног порекла сем памука, а разлика је постојала у врсти и величини гребена и начину гребенања. За разлику од вуне, кудеља се чешља великим гребенима, којих има три врсте, којима се одстрањује кучина и издвајају лепа, дугачка влакна. Када је реч о свиленој нити гребенање се обавља само са отпацима који заостану при одмотавању чаура. То су унутрашњи слојеви чауре и отпаци свиле настали при изради свиленог конца. Након гребенања, од усмерених

Сл. 22. Матуски Мара гребена кудељу, Гложан 1960. године (фот. Музеј Војводине, М. Босић)

врши намотавање на вретено. Најлакше се преде свила, а најтеже памук због краткоће влакана, што изискује понављање процеса више пута. Преље су знале тачно одредити дебљину нити, зависно од тога шта су желеле од предива ткати или плести. Предење на коловрату омогућава истовремено испредање и намотавање готове нити. Предење сирове свиле обавља сама природа тј. свилена буба, а испреда се само гребенана свила.

Сл. 23. Русинке на улици пређу, Бачинци, 1957. године; Чоса Пожар преде лан, Харастин, 1956. године (фот. Музеј Војводине, М. Јефтић (Босић)); жена у српској ношњи преде на кољастој преслици, Мала Ремета

Предење, као и вез, поред материјално-производне функције имало је и социјалну улогу у нашем друштву. Да би преле, жене и девојке су се састајале на седељкама, прелима уз преслицу или коловрат. Радећи заједно кратиле су време причом и песмом...

„Скупиле се сеше и секе, па чешљају перје, или шију дарове, или преду.... Дабогме, кад момци уђу, мало се ту уради. Док су саме, и Боже Помози?“⁴⁰

40 Марковић, Адамов, Паја, *На селу и преду – слике и прилике из српског народног живота*, Нови Сад 1886, 8.

Влакна се предењем спајају у нит, а нит сукањем (препредањем) у конач. После предења и препредања, предиво је са вретена стављано на мотовило, формирана су повесма (кануре), а затим је служило за ткање платна. Намотана канура се прала, а често и белила, чиме је предиво постајало мекше и њиме се лакше радило. Прање се обављало потапањем канура у воду у којој је умешан пепео и креч или се за извесно време покривала топлим стајњаком. Понекад је било довољно прекрити је пепелом из фуруне. За бељење се употребљавао хлор у који се пређа потапала да одстоји одређено време, затим испирала, а потом искувавала у великим котловима у које је требало потопити домаћи сапун, који је имао функцију омекшивача. Пређа се потапала и у посебно припремљен раствор од скроба и воде уз додатак сапуна, парафина и туткала, који грубо влакно кудеље оплеменењује и омекшава.

Сл. 24. Ткаља за разбојем, Војловица, 1960. година (фот. Музеј Војводине, Ј. Пап); Ткаља, Јулијана Аришок, из Кисача, 1981. године (фот. Музеј града Новог Сада, В. Червенка)

Од нити до тканине

Историјски подаци потврђују постојање ткања још у старијем палеолиту. Претпоставља се да је човек дошао на идеју да тка посматрајући природу, фина и танана ткања паука, свилопреље, таласање воде, укрштање грана дрвета или лишћа бамбуса.

Тканина настаје укрштањем најмање два система предива, основе и потке. То је процес који представља својеврсну креативну игру нити. Код Словена је, за ткану творевину, одомаћен назив платно, које је у касним облицима трговине разменом роба за робу, имало куповну моћ и утврђену вредност. То потврђује и термин „платити” што значи – намирити цену, а што су Словени обављали платном као платежним средством. Ткање је започињало обично у јесен, када су послови на пољу завршени и када има довољно времена до нове сетве.

Припрема за ткање обухвата сновање, увођење у разбој и припрему потке.⁴¹ Провлачењем попречне нити (потке), која пругу хоризонтално напетих нити међусобно повезује, ствара се тканина. Док се за основу користи предиво задовољавајуће чврстине, глаткоће и не превелике еластичности, дотле, када се ради о потки, готово да нема правила и ограничења. Одабир материјала и технике ткања зависио је од намене саме тканине, врсте веза али и словне поруке. Најчешће је ткано на хоризонталном разбоју, на две или четири ните, у виду густо импрегнираног платна, али и панаме, рипса, кепера (сл. 24). За вез је коришћена и тканина већ украшена у току ткања. Украшавање је рађено преко основе, уснивањем нити различите дебљине или густине тзв. „платно са усновицом“ код нас познатије као „српско платно“, али и преко потке „пребирним техникама“, проткивањем, ткањем у „зев“ и “радом на дашчице” (кат. 69, 70).

„У нашим крајевима, у крајевима где Срби живе, од увек се чуо клепет разбоја, белило се оно лепо српско платно „сади” и „уснивано” шаренили се српски ћилимови дивни по изради, богати у композицији и боји, српски пешкири, српске тканице итд. Куповно платно још никако не може да истисне из употребе српско платно које је и са здравственог гледишта пробитачније него творничко. Српкиње троше годишње на стотине хиљада кологограма памука, који роди у Америци и Индији, а преде се у чађавим творницама магловите Енглеске, да после у равницама Бачке, Баната и Срема дође у руке вештих српских ткаља да га оне на својим примитивним разбојима откају у лепо српско платно.“⁴²

41 Сновање представља поступак распоређивања паралелно напетих уздужних нити одређене дужине, густине и распореда у једну раван. Некад се сновало на ливадама, а данас постоји једноставан начин ручног сновања помоћу оквира димензија 1x1 m.

42 Беловић, *Драгоценост наших народних везова.*, 49.

Уколико ткаља није задовољна белином изатканог платна избељивала га је употребом белила или на тај начин што је платно распростирала по ливади, поливала водом и излагала га сунцу. Уткане украсе на тканини би прекривала да не избледе (сл. 25).⁴³

*Сл. 25. Белење платна у дворишту куће, Нови Сад, 1972. године
(фот. Музеј града Новог Сада, В.Червенка)*

43 Kišgeci, Jan, *Konoplji hvala*, Београд 1994.

Процес украшавања тканине везом

Родила мајка кћерку,
да је научи вести.

(Народна пословица)

Чини се прихватљивом оцена да је жена везом изражавала своја осећања: љубав, веру, тугу и наду. Везом су се бавиле не само жене из народа него и жене из највиших друштвених слојева.⁴⁴ Везло се на дворовима српских владарки и кнегиња, али и у манастирским ћелијама што потврђују богате збирке Музеја Српске православне цркве. Дружење уз вез, у другој половини 19. века, био је један од видова забаве и у богатим новосадским домовима о чему сведочи списак излагача на Изложби одржаној 1884. године у Новом Саду. Ако се ткање најчешће започињало у јесен, за вез је најпогодније годишње доба била зима. Старост изаткане тканине и веза на њој није увек иста. Често је изаткано платно чувано дуго да би било употребљено за вез када девојка пристигне за удају. Такође, текстил се није тако лако бацао, већ се његова намена често мењала. Тако рецимо, када се чаршав или јорганска навлака поцепају, из њених „здравих“ делова искроји се куварица, миље или трака. Још један вид различите старости веза и подлоге који користе данашње везиље када желе старински орнамент извести на тканини произведеној пре 50 и више година, јесте куповина старих тканих рукотворина које се више не израђују, а које је још увек могуће наћи на пијацама, попут чаршава, јастучница, и вез на њима.⁴⁵

Подела везилачких техника

Поред основне поделе на народни и уметнички вез, различити су критеријуми по којима се вез дели. Сви параметри који се користе код поделе веза могу се применити и код поделе веза по писму.⁴⁶

⁴⁴ Катарина де Медичи и шкотска краљица Мери, су међу првим дамама из краљевских породица, које су се бавиле везом; Витковић-Жикић, *Уметнички вез*, 25.

⁴⁵ Разговор са везиљом из Новог Сада, Вером Војновић, март 2009. године.

⁴⁶ Код класификације везова примењене су поделе наведене у раду Витковић-Жикић, *Уметнички вез* ..., 63-69; Беловић-Бернадзиковска, *Народни везови*, 12-61; Новаковић, *Одлике народног*, 152-153; као и сопствени закључци изведени компаративним упоређивањем доступних примерака веза.

I Према пластичности везова разликујемо површински (ниски) и рељефни (дебели, двослојни, вишеслојни или пластични) вез. Док је већина народних везова изведена у техникама површинског веза, уметнички вез је веома често примењивао и рељефност. Рељефност је одлика златовеза и белог веза презентована преко двослојног бода преко картона, вате или претходног веза. Најчешће се за двослојни бод користи раван бод, а може се употребити и обамет, покрстица, гајтан бод или бод за попуњавање. Сви остали бодови спадају у површинске везове.

Сл. 26. Таблет са изложбе женског ручног рада у Чуругу 1907. године (кат. 166)

II Према средству са којим се изводи орнамент деле се на ручне, рађене иглом, и машинске, за чију изведбу је употребљена шиваћа машина (сл. 27).⁴⁷ Машински вез који се појавио са индустријском револуцијом довео је до популаризације веза и могућности брже израде везених украса, али и опадања његових аутентичних вредности (кат. 195). У кратком временском раздобљу, развијају се разлике у украшавању делова ношњи и текстилија у ентеријерима зависно од етничке припадности аутора, а код словачке и мађарске популације машински вез се очувао до данашњих дана.

III Према изгледу лица и наличја дели се на вез са једноличјем или једнострани, односно онај који има исто лице и наличје, и на вез са дволичјем или двострани вез код кога се разликује предња и задња страна. Интересантно, да у Европи не постоји вез са једноличјем, изузев код нас.⁴⁸

Сл. 27. Шиваћа „Singer“ машина, почетак 20. века

⁴⁷ Прва шиваћа машина је пронађена у Енглеској 1828. године, а прва машина за вез појавила се на Индустријској изложби у Паризу 1854. године, Витковић-Жижић, нап.109.

⁴⁸ Витковић-Жижић, 75.

IV Према правцу веза могу се поделити и на вез од себе и вез ка себи. У српском народном везу увек се радило „од себе“, што истиче и Јелица Беловић Бернадзиковска која сматра да се на тај начин уобличавају много лепши орнаменти, него радећи ка себи, што је утицај западноевропског начина веза. Овај начин се углавном примењивао код учења ручног рада у школству.⁴⁹

V Према употреби помагала приликом веза везиље су везле из руке, без употребе неког помагала, али и на ђерђефу (сл. 28) и раму, уколико је тканину требало затегнути. Посебни рамови су коришћени за вез перлама и гоблен вез.

Сл. 28. Ђерђефи – основна помагала везиље (кат. 7)

VI Према начину провлачења нити и изгледу бода на лицу и наличју разликујемо велики број везилачких бодова. Многи од њих који су коришћени у прошлости, данас су запостављени, а за неке се не зна ни како су изгледали ни како су се изводили. Разликују се једнопотезни бодови, као коси и равни бод, док је за највећи број бодова потребно више провлачења у иглу увучене нити кроз основу. Разврстани су у три велике групе: прутачке, пlosне бодове и бодове за стварање специјалних ефеката. У прутачке бодове спадају бод за иглу, бод у бод, исписара, ланчанац, односно бодови којима се ствара контура и попуњавају ужи делови мотива који својим изгледом подсећају на прут (линију). Бодови којима се потпуно или највећим делом прекрива површина основе убрајају се у пlosне бодове, а то су равни бод, бод за попуњавање, печки бод, пужићи, сликање иглом, обамет, рибичање или рибља кост. Трећој групи припадају чворићи, покрстица, пужићи.

⁴⁹ Belović, Bernadzikowska, Jelica, „Vezilačka umjetnost u Hrvata i Srba“, *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slovena*, XI, Zagreb 1906, 17.

Опис бодова који су коришћени при изради веза на тканинама са словним елементима из збирки Музеја града Новог Сада⁵⁰:

- **Бод за иглу** (овијанац, брзи бод, пружени бод, лозица, штих бод, бод трава) користи се искључиво код веза по писму и веома је сличан косом боду, с том разликом што се код косог бода на наличју добијају паралелне линије, док се код бода за иглу бодови надовезују један на други (таб. I-1).

- **Бод у бод** (зрнасти бод) спада у прутачку групу бодова, а разликује се од бода за иглу како по изгледу лица и наличја, тако и по начину везења. Док се бод за иглу везе „ка себи“, бод у бод се везе „од себе“. На овај начин код ова два бода добија се обрнута слика, односно, оно што је код бода за иглу лице, код бода у бод је наличје и обрнуто. Веома је сличан машинском везу (таб. I-2).

- **Исписара** (четверац, писанац, двоструки бод провлачења, турски бод) је једноставан бод, једнак на обе стране, а ради се у два потеза. У првом, бод се пред иглу на једнаким размацама остављајући пуну и празну линију, у другом, у повратку, попуњава се празна линија убадајући иглу у исте рупе, тако да се добија равна линија. Овим бодом се везу обично народни геометријски елементи за кошуље, скуте, прегаче, столњаке, убрусе (таб. I-3).

- **Ланчанац** (синцирац, овтока) је бод који на лицу тканине твори низ карика. Најчешће се користи за налепљивање (аплицирање), а обично се ради у једној или две боје. Везе се исто као бод у бод с тим да се игла на лицу провлачи кроз конач. Често се користи уз друге бодове, као уз раван бод, обамет и уз украсне бодове за означавање контура и мањих делова цртежа, дакле само овтаче, отуда и назив овтока. Уколико се ради косим бодом добија се широки ланчанац (таб. I-4).

- **Обамет** (обамитање, шлинга, бод венца, навијајући бод, оплет, омчасти бод, бод за рупице) може бити обични, двоструки, двослојни и растегнути. Ради се и код веза бројем (тоledo и расплет), а и код веза по писму (бели вез и вез у боји). Разлика између равног бода и обамета јесте што се конач код обамета пребацује преко игле (таб. I-5а). Двоструки обамет ради се у два реда, уско и упоредо. У првом реду остави везиља толико простора између бодова, да бодови другог реда нађу места (таб. I-5б). Користи се за декорисање ивица пешкира, доњих сукања, кошуља, чаршава, јастучница. Када се обамитањем жели постићи рељефност користи се двослојни обамет преко веза.

- **Раван бод** (плосни, прави, насип, ниски, пљоштимични, пуни бод) испуњава контуре у везу у потпуности водећи рачуна да се нити слажу једна до друге како не би било празнина, као и

⁵⁰ Наведени су бодови којима су рађени сви орнаменти на везеним текстилним предметима на којима се налазе натписи, а не само словни.

да бодови не буду сувише дуги како не би били лабави. Раван бод је једноличје, односно исто изгледа и са лица и са наличја, а користи се и код белог веза и код веза у боји (таб. I-6).

- **Бод за попуњавање** (бод за пуњење, лажни бод, штедљиви бод) је на лицу идентичан равном боду, али се разликују у наличју, које код овог бода није у потпуности попуњен. Постоји неколико варијанти овог бода. Сви су идентични на наличју, а разликују се на лицу веза. Једна од варијанти је већ објашњена, са лицем идентичним равном боду. Ова варијанта се користи код ужих попуњавања. Код ширих мотива користе се три варијанте. Једна од њих ради се тако да се игла увек убада на крајњим ивицама (таб. I-7), а извлачи на средњем делу мотива. Друга варијанта се ради код широких мотива где се на средини врши додатно убадање иглом како би нит била затегнута, а на наличју се појављује и средишња линија. Трећа варијанта је печки бод (румунски бод, печки нашав, пећки бод, оријентални бод) где један дугачак бод иде целом ширином мотива, затим се игла враћа на лице, на средину мотива, а следећи кратак, коси убод иде преко дугачке нити. Печки бод једна од најстаријих словенских техника, потиче још из средњег века (таб. I-8).

- **Сликање иглом** (пун вез са неједнаким бодом) је веома слично боду за попуњавање и ради се идентично, с тим да се код ове технике спаја више редова истог веза, односно везом се покривају веће површине и на тај начин формира мотив. Спајање редова веза врши се на два начина: по правилним и неправилним линијама (таб. I-9).

- **Исецканац** (изрезанац, шлинга, бушени бод, шлингерај⁵¹) се ради белим по белом, тако што се претходно нацртан мотив обележи прошивањем концем, затим се платно унутар прошивеног дела просече унакрст, опшије равним бодом или обаметом, а затим се унутрашњост тканине пажљиво исече. Ово је вез типичан за Војводину, нарочито његова варијанта са много и великим изрезаним деловима звана шлинга или шлингерај (таб. I-10). Ради се искључиво везом по писму.

- **Ришеље** (Broderie Richelieu) вез је једна од варијанти белог веза који се изводи тако што су, у

Сл. 29. Таблет (кат. 117)

⁵¹ Назив „шлингерај“ потиче од украса дуж ивице предмета које се називају шлинге, а представљају низ полукружића и кружића добијених исецањем обапетнутих ивица тканине.

позадини, изрезане веће површине основне тканине. Мотиви су међусобно спојени претходно израђеним попречним кончаним пругићима и петљицама који иду преко исечених великих површина. Најчешће се користи код украшавања ентеријерних текстилних предмета. Изворни ришеље имао је мотиве појачане бодом прошивања и испуњене равним бодом (таб. I-11). Овим везом се углавном раде флорални мотиви који, због саме технике израде, морају бити стилизовани. У знатно мањем броју присутни су зооморфни и антропоморфни мотиви.

- **Рибља кост** (рибичање) бод који сачињавају два паралелна осносиметрична реда косог бода који се додирује по средини. Спада у везове са дволичјем, а има и варијанту са средишњом равном линијом. Најчешће се користи код израде листова (таб. I-12).

- **Двослојни бод** (дебели вез) је дволичје, а пластичност изради овог бода даје уметак од картона, вате, гајтана или претходно урађеног веза. Овај бод се најчешће користи код златовеза и белог веза. Изводи се тако што се на лицу нит пружа преко исцртаног мотива на кога је постављен уметак од картона или другог материјала, док се златна нит на наличју прихвата танким памучним концем (таб. II-1).

- **Пужићи** (навијени узлазни бод, гусенице, црвићи, увојци, пругићи) се раде на два начина. Један од начина је вишеслојно намотавање нити на иглу, а затим убадање игле на удаљености која одговара жељеном орнаменту. Најчешће је то удаљеност од 3-5 mm (таб. II-2). Друга варијанта се ради тако да се исписара бодом направе контуре цвета у виду кончаних стубића, а затим се иглом и концем иде у круг обмотавајући сваки претходно направљен стуб, све док цела површина стубића не буде прекривена концем. Овим бодовима се углавном раде цветни детаљи (таб. II-2).

- **Чворићи** (чворовање, француски чворићи) раде се на исти начин као пужићи, вишеслојним намотавањем конца на иглу, а затим убадањем игле у исту рупу из које је игла изашла (таб. II-3).

- **Гајтан бод** је дволичје, а може се радити на два начина. У једној варијанти гајтан се пружа по цртежу и пришива танким, што неупадљивијим концем. Пришивање се врши бодом прихватања, који се назива још источњачки или манастирски бод. Употребљава се највише код декорисања чојаног и сукненог одела (таб. II-4), а и код златовеза када се ради дебљом златном нити. Друга варијанта се више користи код белог веза, а изводи се тако што се пружена нит (гајтан) у целости прекрива равним бодом и на тај начин се добија рељефност мотива. Најчешће се користи код израде иницијала и монограма.

- **Манастирски бод** (бод пришивања, источњачки бод) је бод код кога се само мали попречни део види на лицу док већи део нити остаје са доње стране. Користи се код златовеза, везења нанизаних перли, код гајтан веза, аплицирања. Идентичан бод данас се користи у конзервацији текстила и назива се конзерваторски бод (таб. II-5).

Сл. 30. *Јастучница - детаљ (кат. 63)*

- **Расплет** (ажур, расплит, крбеж, разваруша, „грana девојачка”) спада у везове по броју. Ради се белим по белом по извученим нитима основе или потке које се оплићу и преплићу (сл. 30). Размак у структури текстила може бити остављен већ у току ткања. Расплетима се обично украшавају ивице везене тканине и то целом дужином, а користи се и за порубљивање. Најчешће је комбинован са другим везилачким техникама (таб. II-6).

- **Коси бод** (полупокрстица, гоблен, плосни коси бод) се може радити и као једноличје и као дволичје. Изводи се увек дијагонално. Код везова по писму користи се најчешће, због ефектности, при изради монограма или ужих делова који се изводе равним бодом. Гоблен бод је ушао у употребу 1840. године имитирајући ефекте ткане таписерије (таб. II-8).

- **Покрстица** (крстови, крстачка, крстуљци, крижићи, смиранска заботка) је један од најједноставнијих бодова који се ради тупом иглом са већом рупом за конач. Користи се и код веза по броју и код веза по писму, односно на тканинама различите текстуре. Разлика између покрстице коришћене у везу бројањем и везу по писму јесте у чињеници да се код веза по писму сами крстићи најчешће не додирују, немају заједничке углове, што је услов код веза по броју (таб. II-9а). И покрстица има више варијанти. Двострука покрстица се обично ради као украс на рубовима тканине. Припада дволичним бодовима јер на лицу изгледа као два наизменична реда покрстице која се додирују на средини, а на наличју као две равне, паралелне линије (таб. II-9б). Дупла покрстица се ради тако што се стави један крстић преко другог и тако добије осмокрака форма (таб. II-10а). Растегнута покрстица се изводи дугим бодовима тако да крајеви бодова прелазе један преко другог, док се на наличју јављају кратки хоризонтални бодови у два реда. Разлика између двоструке и растегнуте покрстице је у томе што се код растегнуте спољне тачке на крстићима не додирују. Користи се највише код поруба тканине (таб. II-10б). Преплетанац је врста густо рађене растегнуте покрстице где се крстићи не ређају један до другог него иду делимично један преко другог. Такође, дволичје је са два реда паралелних равних, спојених линија на наличју. Има изглед рибље кости а њоме је и Јефимија извезла *Покров цару Лазару* (таб. II-11а). Шупљика (пробијени крстуљци, мушебак) је врста покрстице са отвором у средини насталом стезањем жице, јер сви убоди који чине покрстицу излазе из средине. Ради се најчешће свилом на танком ткиву једноличне структуре (таб. II-11б).

- **Цветни бод** се користи само код веза по писму и то за формирање латица цветних детаља на следећи начин: на лицу подлоге, од конца се формира полукруг у виду омче који се придржава палцем, а другим убодом игле, кратким бодом врши се причвршћивање омче за подлогу и на тај начин се формирају латице (таб. II-7).

- **Вез перлама (ђинђе, грмељице) и шљокицама** ради се на више начина: једноставним пришивањем по писму, гоблен бодом по шеми (вез бројањем), уплитањем у плетиво на две игле, уплитањем на гајтану, уткивањем на разбоју (таб. II-12б). Наношење перли на тканину може се вршити једноставним гоблен бодом нижући једну по једну перлу, а може и прихватањем нанизаног већег броја перли манастирским бодом. Ова техника је увек дволичје и чини ефекат сличан као код сликања на стаклу. Ради се биљур иглом тј. танком иглом на коју се нижу перле. Некада су рококо даме везле перлама иконе и кућне благослове (кат. 200). Нарочито је био популаран вез металним шљокицама различитог облика и величине, чије светлуцање даје посебан ефекат (таб. II-12в). Вез перлама (ђинђувама) Јелица Беловић-Бернадзиковска сматра оригиналном творевином наших везиља.

- **Аплицирање** је начин украшавања тканине која рељефност постиже нашивањем разних облика материјала друге врсте или друге боје, кожом по кожи, белим батистом по белом тилу, свиленом тканином по танком сади платну (кат. 94). Нашивање се најчешће обавља једноставним манастирским бодом, обаметом, косим бодом или ланчанцем. Овом техником рађени орнаменти су углавном флоралне и геометријске форме (таб. II-12а).

VII Према материјалу којим се ствара шара и боји нити вез делимо на: златовез, вез у боји и бели вез. Вез у боји и златовез могу се радити и везом по броју и везом по писму, а бели вез, сем расплета искључиво везом по писму. Врста конца одређена

Сл. 31. Слика - вез перлама (кат.113)

је врстом веза, доступношћу одређених материјала, али и индивидуалном опредељеношћу везиље. Према боји конца којим се обавља орнаментисање сви везови се деле на једнобојне и вишебојне (вез у боји). Једнобојни вез може бити рађен концем различите боје, али на једном предмету искључиво једном бојом. Најчешће је то бела боја (бели вез). Појавом дозидница веома често се користи црвени или плави фул конац за извезивање целокупног предмета. Чак се и ивице орнаментишу траком исте боје (*кат.* 101). Украшавање вишебојним концем, односно више конца различите боје или исте боје различитих нијанси заступљено је на највећем броју текстилних везених предмета. За различите везове коришћен је конац различитог сировинског састава. Украшавање у току ткања приликом „уткивања”, рада „преко дашчица” и „рада на зев” рађено је вуненим, памучним и ланеним концем. Памучни фул конац употребљава се код веза по писму, нарочито веза у боји, али и веза бројањем. Свилен конац, као изузетно захтеван материјал, употребљава се код свих везова осим код белог и ришеље веза. Конци, поред тога што су различитог сировинског састава, различитог начина бојења, набављани су на различите начине и из различитих држава. Многе везиље су користиле своје приватне везе и набављале fine конце из иностранства, као што је Милева Маџарац из Новог Сада добијала различито нијансиране свилене конце пре Другог светског рата из Америке.⁵² У Новом Саду су већ крајем 19. века постојале многе радње у којима су везиље могле набавити различите конце домаће производње, али и увезене из земаља западне и средње Европе.

- **Златовез** је стара везилачка вештина која води порекло са истока. Познавали су је Асирци, Вавилонци, Индуси и Кинези. Преко Византије, у средњем веку, пренета је на Балкан. Важи за најцењенију технику са најбоље очуваним предметима са великом применом код црквеног и уметничког веза. У златовезној техници примењују се разни бодови: раван бод, двослојни рељефни бод преко картона, памука или веза, бод за иглу, ланчанац, манастирски бод. Наношење орнамента на тканину врши се полагањем нити преко цртежа, а пришивање се обавља различитим бодовима. Вез је често допуњаван металним шљокицама и перлама. Везено је не само преко основне тканине већ, због тежине веза и добијања чвршће подлоге, и преко ланеног или кудељног платна (поставе). Златовез на танком материјалу радио се и бројањем нити, а често је комбинован са свилевезом или са сликањем (*кат.* 179-180). Овим везом урађене су занатске и ватрогасне заставе у специјализованим везилачким, уметничким и манастирским радионицама опремљеним за овај посао. Неколико уметничко-занатских радионица које су постојале у Новом Саду израђивале су занатске заставе (сл. 32) изузетне уметничке вредности, а поред застава бавиле су се и изработом црквених утвари.

⁵² Део заоставштине Милеве Маџарац, након њене смрти поклоњен је Музеју града Новог Сада.

О везу златном и сребрном жицом пише и Радован Казимировић наводећи да су златну и сребрну нит тзв. срму (шик, варак) српске везиље куповале и њоме везле јер се сматрало да је ...*златан вез сугестиван, нарочито када мало потамни што му даје топлу нијансу*. Везови рађени златном жицом су симбол богатства и благостања, а у српском народу називани су *вараклаисани*.⁵³ Највећу примену код сеоског, војвођанског становништва ова техника доживљава на прелазу из 19. у 20. век када постаје симбол класног раслојавања и престижа. Овим послом су се бавиле малобројне, добро обучене жене по селима, радећи по наруџби. Меленци код Зрењанина представљали су значајан центар овог рукотворства.⁵⁴ Златовезом су украшавани како одевни предмети попут оглавља, јелека, кецеља, недара на мушким кошуљама (*кат.* 36-38) и папуча, тако и украсни ентеријерни предмети. Предмети са овим везом углавном су добро очувани због квалитета самог материјала и ограничене употребе, само у најсвечанијим приликама. Словни натписи рађени техником златовеза углавном су дуже форме рађене на застavaма и тракама, али и монограми и иницијали на одевним предметима.

Сл. 32. Застава Кола занатлијске омладине (*кат.* 171)

- **Свиловез** који од везиље изискује већи степен уметничке надарености, и то у виду цртања и сликања и везилачке умешности, био је веома заступљен у раду српске везиље. Везиља је морала да се разуме у разне сенке и присенке (нијансе) боја и шара. За вез једног јединог листића понекад је морала употребити пет-шест различито нијансираних конаца исте боје. Присенци у везу морају се неприметно преливати једни у друге. Од бодова користи се сликање иглом, исписара, бод за иглу, ланчанац.

⁵³ Казимировић, 48.

⁵⁴ *Српске народне ношње у Војводини I*, уредио М.С. Филиповић, Нови Сад 1953; исто Малуцков, Мирјана, „Збирка женских оглавља у Војвођанском музеју“, *Рад војвођанских музеја*, 30, Нови Сад 1986-1987, 203-276; Малуцков, Мирјана, „О једном типу капа златара с краја XIX века“, *Гласник Етнографског музеја*, Београд 1991, 65-78; Петровић Ђурђица, *Од пуста до златовеза*, Бели вез, Београд, 2003; исто Новаковић, 165.

Сл. 32. Застава Кола занатлијске омладине (кат. 171)

извезених мотива и на тај начин стварања чипкастих форми. Бели вез са рупицама називан је енглеским, а густе бели вез на танком платну француским везом.⁵⁷ Почетком 20. века производе се и машински извезени предмети белог веза, чипке и украсне траке за аплицирање које се користе заједно са ручно рађеним белим везом. Највише се користио код израде доњег рубља и постељине, женских доњих сукања и мушких гаћа. Од словних елемената белим везом су углавном рађени иницијали и монограми (кат. 93).

• **Бели вез** (*Opus Teutonicum*) као најтипичнији на простору Војводине заступљен је готово подједнако код свих етничких група. Ефекат који на платну оставља ова техника орнаментисања је складност, финоћа и отменост. Постао је омиљен у доба ренесансе, потиснувши вез у боји и златовез, управо због своје ненаметљивости и скромности, а притом је његова израда релативно јефтина. Ради се искључиво белим концем по белом платну. Сматра се да је настао под утицајем хришћанских литургијских правила током 13. века.⁵⁵ Био је веома популаран кроз цео средњи век и украшавао је разне предмете за црквену и свакодневну употребу. Сматра се да су га у Војводину донели Немци, насељавањем у 18. и 19. веку, као део високе везилачке уметности. Прихваћен је најпре код протестаната за израду свештеничких одора, одећу верника и црквене потребе.⁵⁶ У Војводини је за овај вез одомаћен назив шлингерај или шлинга. Варијанте белог веза су ришеље вез, толедо и расплет (ажур) који спада у везове по броју и сматран је дворским везом. Бодови који се користе код белог веза су обамет, ланчанац, бод за иглу, раван бод, исецканац, али и двослојни бод преко веза. Карактерише га исецање обаметом

⁵⁵ Малуцков, „Збирка пешкира...“, 215.

⁵⁶ Новаковић, 158.

⁵⁷ Витковић-Жикић, 78.

Сл. 33. Пешкир везен ришеље техником - детаљ (кат. 93)

- **Вез у боји** иако има дугу традицију, (у употреби од краја 19. века) у облику у коме га данас срећемо, сматра се новијом појавом,. На све већу примену технике веза у боји утицали су индустријска производња тканине и могућност куповине разнобојног конца, као и различити уметнички стилови настали у градским срединама. У ширем смислу, ако везом у боји сматрамо украшавање тканине разнобојним концем,

онда и најстарија техника украшавања у току ткања спада у вез у боји. Такође, народи који су у средњем веку, а и касније, насељавали просторе панонске области имали су развијену ову везилачку технику. Везом у боји урађен је највећи број предмета на којима се налази извезен текст, нарочито када су ентеријерни предмети у питању попут пешкира, столњака, дозидница, куварица. Мотиви су најчешће флорални и реалистични због чега се користи и велики број боја, па и нијанси једне исте боје. Најчешће је коришћен у 20. веку и данас је веома заступљен код везиља које везилачко умеће нису запоставиле. За вез у боји може се рећи да је, од половине 19. века, најраспрострањенији и највише коришћен у савременом везилаштву. Различитим бојама конца извезени су натписи свих форми, дужина и садржаја, од иницијала и монограма, до краћих и дужих словних натписа (сл. 34).

Добра везиља приликом веза придржава се и неписаних правила. Никад не везује конач на почетку и на крају у чвор него га ушива (увезе) без прављења узлова тако да су крајеви неприметни. Ивице и крајеве предмета украшава везом али и ресама, кићанкама, обаметнутим цакнама, кукичаним, плетеним или нецаним чипкама, макраме везом, аплицираним ширим и ужим тракама.

Сл. 34. Куварица (кат. 103)

Предмети украшени везом по писму веома често су рађени у комбинацији са везом бројањем, нарочито додавањем расплетених делова.

Као што су постојала места позната по везилачкој делатности тако су постојале и везиље надалеко чувене по својој вештини. Познате везиље златовеза биле су Ката Лончарски

Свила са чаурама свилене бубе

познатија као Ката Златарка у Меленцима, чији радови су се нашли и на Изложби у Новом Саду 1884. године, као и Кристина Фоаље из Малог Жама. Није редак случај да су се везом бавили и мушкарци попут Милана и Бате Тинтаревић из Мартинаца.⁵⁸ У Ковиљу су, пре Другог светског рата, по везилачкој вештини биле познате Живка Коларов, Динка Нешин, Јованка и Дивна Стефановић, Јелена Игњатић.⁵⁹ Вештим везиљама, с краја 19. века, сматране су Цвета Гавриловић (Надаљ), Милана Глибоњска (Голубинци), Вида Јојкић (Турија), Даница Максимчева-Путникова (Бачка), Катица Поповић-Котурова (Стари Футог).⁶⁰

Наношење орнамента

За вез по писму потребно је претходно извршити припрему, односно прецртати орнамент који се жели вести и нанети га на тканину коју треба вести. Пресликавање мотива обавља се на више начина директним и индиректним путем.

Директно пресликавање може се обавити постављањем тканине коју треба вести на извезену тканину и исцртавањем контура које се виде пренети шару на горњу тканину. Да би се мотив боље видео, горња тканина се покваси, а затим прецртава оловком. Препис мотива са готовог веза може се вршити и трењем. Код оваквог преноса цртежа могуће је користити оловну или сребрну кашику чијим прелажењем преко горње тканине остају тамни обриси на местима на

⁵⁸ Новаковић, 167.

⁵⁹ Разговор са Бошком Брзићем, вођен марта 2009. године.

⁶⁰ Српкиња, Ириг 1913.

којима су орнаменти, а који се потом оловком појачају.⁶¹ Ради лакшег преноса орнамента могуће је користити стакло или окно прозора испод кога се стави извезен предмет, а на стакло чиста, бела тканина. На овај начин су избегнуте неравнине на везу, а уједно је предмет заштићен од прљања и оштећења. Један од директних начина јесте и непосредно исцртавање тканине, било да цртач прегледа са већ извезене тканине или црта оригиналан мотив, што су најчешће радили вештији цртачи или везиље вичне и сликарском умећу.

У то време није се ткало и везло за продају, тако да ткаља и везиља није бринула како да угоди маси или укусу појединца, нити како да дође до купца, те је тако могла стварати иглом и чунком своје „песмоторе“ и сву ту народну поезију казивати посве слободно.⁶²

Индијектно преношење мотива има две фазе: пресликавање са везене тканине на паус папир или обичну хартију а потом, наношење на платно које ће се вести. Мотиви се посредно могу преносити на више начина.

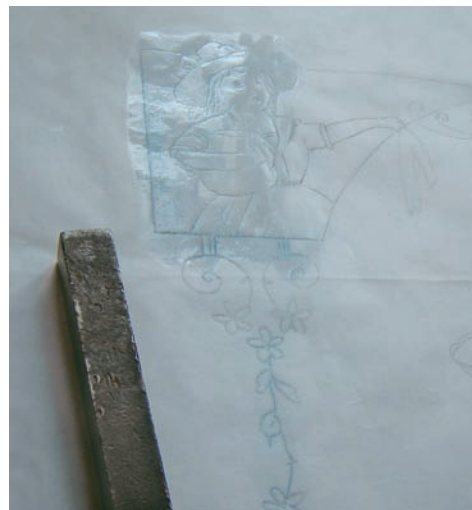
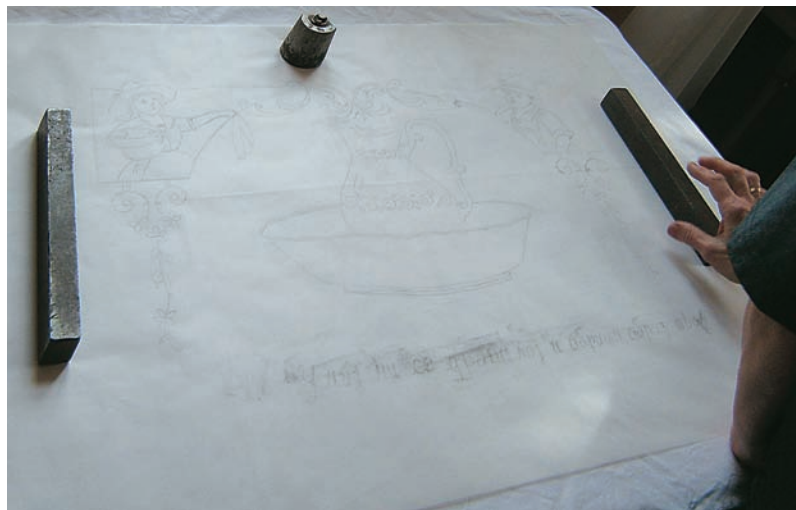
Преношење цртежа труковањем врши се тако што се на мотив који се жели прецртати стави провидни паус папир, помоћу неколико чиода учврсти, а затим се меком оловком извуку обриси.⁶³ Код већих узорака потребно је учвршћивање пажљивије извести како се цртеж не би померао. Тако пренет мотив на паус папир, по исцртаним линијама се „боцка“ иглом или неким танким оштрим предметом како би се створиле рупице кроз које ће пролазити боја, а везиље га називају шаблоном (*кат.* 17).

Друга фаза започиње постављањем платна на које се жели цртеж пренети и преко њега избоцкане хартије фиксиране теговима. Наношење плаве боје из кутије обавља се трљачем преко шаблона, нарочито дела који је избоцкан, водећи рачуна да се шаблон не помери и не поцепа (сл.35). Након подизања шаблона учвршћивање боје, на добро пресликан мотив на текстилу, врши се наношењем шпиритуса спрејем или пеглањем преко тање тканине, тако да се цртеж не обрише.

61 Приликом овог начина преноса мотива жене су често знале кашику протрљати о косу (пожељно прљаву) и на тај начин појачати дејство трења.

62 Belović, Bernadzikowska, Jelica, *O razvitku naše narodne ornamentike*, Zagreb 1906, 176-178.

63 Drucken (nem) штампати; Средином 19. века појављује се „плави вез“, а његова специфичност је у мотиву који се трукује шаблоном на памучном платну, а потом везе плавим памучним „ДМЦ“ концем. Често је плави конац био замењен концем друге боје али и даље се везло углавном једнобојно. Продавала су се и отрукована платна; Виолета Нешковић, *Вез у традицији шабачког краја*, Шабац 2000, 6-8.

Сл. 35. Преношење мотива труковањем са паус папира на тканину, трукерка и везиља Вера Војновић, Нови Сад 2009. године

Труковање дрвеним плочицама, различите величине и облика, на којима су танким лимовима означени орнаменти, често и монограми (кат. 8), обавља се притискивањем на бело платно предходно у плави прах натапканих плочица.⁶⁴ Са оваквим тискалицама најчешће је трукован бели вез. Труковање је обављано и помоћу плавог „индиго папира“ тако да се, између слике која се жели вести и платна на коме се везе, полагао плави папир са обојеном страном папира окренутом ка платну, а затим се оловком или зашиљеним дрвеним предметом прелазило преко исцртаних линија. Уклањањем слике и папира, на платну се указивао цртеж.⁶⁵

⁶⁴ Дрвене плочице тзв. тискалице прављене су од дрвета дебљине до 3 cm, које се секло вертикално по влакнима, шмирглало и на које се стављала мустра од 7 mm дебеле бакрене траке обликоване кљештима и укуцаване у дрво.

⁶⁵ Belović, Bernadzikowska, Jelica, *Mala vezilja*, Pula 1911, 30.

Пренос мотива трењем, може се вршити на следећи начин: везен предмет са кога се узима мотив стави се на равну површину или сто, прекрије белим папиром и учврсти чинодама да се не помера. Посебним воском цела површина мотива се протрља, док се обриси не покажу. Ако нема воска може се употребити оловна или сребрна кашика. Након тога, обриси који се појаве појачати оловком, а други део преноса цртежа је идентичан као код труковања. Употреба стакла и окна је идентична као код директног прецртавања с тим да се на стакло уместо тканине ставља папир или паус.

Сл. 36. Дрвене тискалице (кат. 8)

Нацрти за вез набављани су код трукера, занатлија који су се бавили набавком или самосталном израдом и „труковањем“ цртежа на тканини. Једна таква трукерска радња на прелазу два века постојала је и у Новом Саду, у Футошкој улици, а држала ју је Францишка Хекснер. Поред трукованих цртежа радња је нудила и готове ручне радове на *келим*, *смирна*, *нордиш* и *конгре платну* набављане у великим европским центрима.⁶⁶ Најпознатији цртач тог времена код нас је био Милан Павловић из Вршца који је 1879. године отворио бојадисарску радионицу, а 1880. године и везилачку.

Као власник Цртачко везилачког завода, у периоду између 1903. и 1906. године издавао је илустровани лист за ручни рад “Српска везиља” у којем штампа прецртане и оригиналне цртеже. Сматра се значајним дистрибутером мотива са садржајем из националне српске историје и књижевности (Косовка девојка, Девојка на студенцу, Деда и унук, браћа Југовић, Марко Краљевић, Бранко и Змај, Цар Душан), често по узор на слике наших знаменитих уметника (Урош Предић, Паја Јовановић), а на којима се по правилу налазе и словни елементи насловног и родољубивог карактера.⁶⁷ Познате и цењене трукерске радње биле су у Београду,

⁶⁶ Лазић, Љиљана, *Сецесија у Новом Саду*, Нови Сад 2009, 101.

⁶⁷ Новаковић, 153-155.

Сл. 37. Предмети рађени по нацрту Милана Павловића
(кат. 107, 114, 115)

па су везиље из Новог Сада и околине носиле своја платна на труковање на Теразије.⁶⁸ Између два светска рата трукерске радионице су постојале у Ердевику, Сенти, Бачкој Паланци и Загребу.⁶⁹ Великом употребом трукерских мустри дошло је до уједначавања мотива који се раде у селу и граду, до великог умножавања истог мотива, као и до вернијег преношења орнамента без много додавања личног, везилачког. Међутим, и у овим ситуацијама, када везиља трукује са купљене мустре, настоји унети своје обележје, па макар то био другачији избор цакни за оквир веза, различито аплицирање ивица предмета, извезивање личних иницијала и монограма, а често и додавање и промена натписа.

У Европи се, још од средњег века, цртају књиге узорака и излазе часописи са готовим шемама. У енглеским женским часописима још 1801. године, појављују се публиковани нацрти за вез, а нешто касније излазе и у Берлину, Бечу, Пешти, одакле су стизали у руке наших везиља. Први такав албум код нас урадио је Владислав Тителбах 1895. године (кат. 2). Нацрти за албум народних шара Драгутина Инкиострија чувају се у Етнографском музеју у Београду. Тридесетих година 20. века одштампани су и албуми народних шара Марице Прице (кат. 3) и Радована Казимировић. Нажалост, албуми шара које су сакупиле и обрадиле Јелица

⁶⁸ Исто, 162-170.

⁶⁹ Трифуновић, Љиљана, „Каталожка обрада колекције дозидница Етнолошког одељења Музеја Војводине“, *Рад Музеја Војводине*, 46, Нови Сад 2008, 232.

Беловић Бернадзиковска и Савка Суботић, у уметничком смислу вероватно највреднији, нису сачувани. Часописи који су се бавили тематиком женског ручног рада, у којима су се налазиле шеме за ручне радове, али и упутства за вез и који су излазили на територији данашње Србије су: *Женски свет* (1886-1914), *Српска везиља* (1903-1906), *Ручни рад* – лист за мушки и женски рад у српској школи, Београд (1898 -1901), *Ручни рад* као женска уметност, Нови Сад 1927, *Жена* (1911- 1921). Данас у Новом Саду излази часопис *Свилен конац*. На територији Војводине везиље су користиле и часописе који су излазили у Загребу *Vezilja* (1930-1933), Трсту *Vez* (1926), као и различите часописе које су добијале из великих европских центара.

Чување и преношење мотива обављало се и помоћу више узорака везених на истој тканини, “почетници”, које се понекад чувају и као слика.⁷⁰ Музеј чува десетак почетница, од којих је најстарија из 1853. године (кат. 19 - 25). На њима су везиље поред различитих мотива извезле азбучна и абецедна слова писаним и штампаним словима, бројеве, пуно име и презиме, иницијале и годину израде. Као подлога за почетнице најчешће је коришћен тусор, уштиркано памучно крупно ткано платно. Служиле су како за учење бодова и мотива, њихово чување и касније коришћење, приликом рада на везу и израде веза, тако и за описмењавање женског дела популације (сл. 38).

⁷⁰ Почетнице су настале у земљама западне Европе још у 15. а бројеви и слова на њима појављују се у 16. веку.

Сл. 37. Предмети рађени по нацрту Милана Павловића (кат. 99, 100)

Сл.38. Почетница (школа) из 1853. године (кат. 22)

Орнаментика на тканинама украшеним везом по писму

Према речима Јелице Беловић Бернадзиковске наше народне ткане и везене рукотворине су јединствене лепоте јер је на њима најбоље исказана словенска душа, али и услови живота у којима је живео и радио словенски човек.⁷¹ Словенска орнаментика сачувала се код свих словенских народа, а нарочито је била цењена у 15. и 16. веку. На избор мотива највише су утицали лична везиљина интуиција и осећај за „лепо“. Везиља је своје мотиве налазила углавном у природи која је окружује гледајући цвеће, дрвеће и животиње, пренела их на тканину, и преко њих исказивала своја естетска схватања и погледе. Словни натписи се, по правилу, никад не налазе самостално на једном везеном текстилном предмету, него у комбинацији са флоралним, зооморфним, геометријским, антропоморфним и религијским орнаментима. Кроз вез само њој знаних симбола везиља је тражила помоћ, заштиту и добробит за себе и своју породицу, те срећу, здравље и напредак у кући. Везом је изражавала и тежњу да прикаже богатство своје породице, чувајући на тај начин њен углед и статус у широј друштвеној заједници. Везле су обично оне шаре за које се држи да чувају од урока или зла уопште или да доносе срећу. Називе народне орнаментике, њихово значење према тумачењу везиља, затим песме које се односе на наше народне рукотворине, средином 19. века забележила је Савка Суботић, али су се ти записи, нажалост, изгубили у кутијама послатим на изложбу у Пешту. Слушајући казивања старијих везиља, схватила је да наша народна орнаментика има симболички значај хијероглифа. Сматрала је да треба прецртавати старе народне мотиве, а не стварати нове.⁷² Избор мотива зависио је од текста који је желела извести, а постојала је и обрнута релација у којој је натпис зависио од одабраног мотива. Углавном су везиље настојале да извезену представу испрате адекватним натписом.

Подела орнамената

Слично као код веза, и код орнаментике поделе се могу вршити са разних становишта. Једна од подела јесте према облику народног орнамента на праволинијски и криволинијски орнамент. Праволинијски или апстрактни је старији, састављен од правих црта разног положаја, боја и дужине. Криволинијски је сложен из лукова и кружних линија.⁷³ Праволинијски се поистовећује са везом бројањем, док се криволинијски сматра везом по писму. За разлику од веза бројањем

71 Витковић, Жикић, 93.

72 Суботић, Савка, *О нашим народним тканинама и рукотворинама*, Нови Сад 1904, 62.

73 Вл.Тителбах, *Српски вез*, Београд 1896, 8.

где сама техника веза изискује одређену стилизацију, у везу по писму сусрећемо реалистичне представе појединих амбијената, мотива и ликова. Основни орнаментални елемент на тканини везеној по потпису јесте вегетабилни и антропоморфни, а могућност креирања различитих комбинација је неисцрпна.

Према значењу, везене орнаменте можемо разврстати у групе: геометријске, вегетабилне, зооморфне, антропоморфне и религијске. Овој подели треба додати још једну велику групу орнамената, често заступљених на везеним тканинама, а никад издвајаних у засебну целину. То су словни орнаменти са бројевима и знацима интерпункције. Подела је условна јер неки мотиви могу да се одреде двојак, а честе су и комбинације.

- **Геометријски мотиви** раде се у току ткања, а у везу прате нит ткања. Представљају најстарији вид украшавања тканине. Јављају се у облику правих, испрекиданих, таласастих и цик-цак линија, различитих геометријских фигура попут квадрата, круга, ромба, правоугаоника, троугла. Код веза линија се најчешће користи као гранична, а често се и флорални орнаменти дефинишу геометријским формама. У симболичком значењу, линија означава бесконачност, непрекидност, док круг представља вечност без почетка и без краја.

Класје жита из природе и као орнамент на јастучници

Сл. 39. Куварице (кат. 182, 189)

• **Вегетабилни (флорални) орнаменти**, најзаступљенији на везовима у Војводини, јављају се у реалистичној форми, али и стилизовани, често у комбинацији са геометријским, зооморфним мотивима и словним натписима. Присутни су различити облици цветних и лисних лозица, појединачних цветова ружа, ђурђевка, каранфила, класје жита, али и букети и цвеће у бокалу. Поред биљака, везени су и плодови воћа и поврћа, па чак и читави предели оличени у идиличним представама сеоског пејзажа (кат. 127). Иако биљни свет, у суштини симболизује плодност, бесконачност и непрекидност, односно васкрснуће и поновно оживљавање животних сила, а при том су дарови природе и извор живота, свака од биљних врста има и своје засебно симболичко значење. Тако цвеће симболише срећу и угодан живот, нарочито ружа која се поистовећује са девојком, а и симбол је љубави. Чест мотив је дрво које у хришћанској традицији представља слику човекове судбине обзиром да даје добре и лоше плодове. Жито симболизује плодност земље, буђење живота, клијање и растење, а посредством

Сл. 40. Представа петла на пешкиру (кат. 111)

соларне моћи и обиље. Орнамент „јабука” приказан као на пола расечена јабука са семенкама, симбол је љубави, младалачке лепоте, наде, среће и богатства.⁷⁴

• **Зооморфни мотиви** се појављују у облику птице, змаја, лептира, пауна, голуба, петла, коња и то у реалистичним представама. Символишу плодност и обиље, толико прижељкивано, нарочито при склапању брачне везе. Петлу се, као симболу јутра и будности, с једне стране, придаје плодотворна моћ, а с друге, у њему народ види нечисту силу.⁷⁵ Петао је код Словена био света птица, симбол силе, храбрости и заштите против злих духова. Атрибут је богова сунца (сл. 40), а у православљу св. Саве. Према народном предању свети Сава је увек уза се носио и благословио петла.⁷⁶ Голуб, веома чест мотив на пешкирима и куварицама, симбол је животног духа,

али и женствености и материнства. Паун је синоним за рајске баште из хришћанске религије, вечног живота, среће, љубави и благостања, а крило и пауново перо чест су детаљ на везеним тканинама. Лептир представља душу и бесмртност. Пошто се, пролазећи кроз стање растакања из овоземаљске гусенице претвара у небеског крилатог створа, симбол је рођења и ускрснућа.

• **Антропоморфни мотиви** са представама девојке или момка налазе се обично поред натписа или стихова на пешкирима, дозидницама и куварицама, најчешће у комбинацији са другим орнаментима. Масовна појава антропоморфизације везених орнамената почиње крајем 19. и почетком 20. века и задржава се до данашњих дана. Углавном су то идиличне породичне сцене или сцене какве се прижељкују у домаћинству (кат. 141). Овакве тканине се најчешће држе у гостинској соби. Поред ликова момка и девојке, најчешће су везени ликови куварице, димничара, личности из српске историје као што су Цар Душан, Цар Лазар, Краљ Петар

⁷⁴ Исто.

⁷⁵ Петровић, Сретен, „Српска митологија“, Систем српске митологије, Ниш 2000, 93.

⁷⁶ Исто.

Карађорђевић, српске књижевности попут Змај Јове и Бранка Радичевића, као и ликови из бајки, патуљци и Црвенкапа (*кат.* 143). Орнаментисањем тканина са ликовима из краљевских породица изражавала се, не само приврженост и оданост државној власти већ и, жеља и тежња за благостањем и богатством домаћинства (*кат.* 147). Поред мушких и женских ликова често је везен и лик детета које симболизује могућности што их доноси будућност, једноставност и невиност, најчешће у разиграним ситуацијама (*кат.* 89).

- **Религијски мотиви** у нашој народној орнаментици углавном су хришћанског карактера попут крста, звезде, путира, библијских представа и икона светаца (*кат.* 178, 187). Крст је један од најстаријих универзалних симбола. Симбол је хришћанства и православља, а класје пшенице симболизује Христово тело. Винова лоза и грожђе симбол су причешћа, а путир обиља, спасења, причешћа и вере. Свећа симболизује светлост у тами, односно будућем животу, животворну моћ сунца, али и неизвесност живота који се лако гаси.

Симболичка улога боја на везеним тканинама: Народна колористика, као и народна орнаментика, са старијих ручних радова илуструје народни карактер и народну културу. Прве тканине биле су без боје, односно у природној боји вуне, лана и конопље. Открићем природних боја настале су тканине са шарама. Избор боја при украшавању везених текстилија био је одређен поднебљем и начином живота заједнице. Прве боје биљног порекла које је народ с великим трудом, стрпљењем и вештином сам градио из траве, корења и коре дрвећа, одликовале су се великом трајношћу и разноврсним, загаситим тоновима. Српска везиља је користила углавном основне, јасне и одређене боје. Од краја 19. века у употреби су индустријски произведене анилине боје.⁷⁷ Боја тканине на којој се везе зависи од врсте веза и функције предмета. Предмети у свакодневној употреби у домаћинству, по правилу су везени на белој тканини, најчешће памучним концем. Црквени вез и вез у уметничким радионицама који је рађен на свили везен је на црвеној, плавој, беж и зеленој свиленој тканини. На предметима који се чувају у Музеју најчешће се везло концем црвене, плаве и беле боје. Ове боје најчешће се користе и као самосталне при једнобојним везовима. Док је основна карактеристика везова из ранијих раздобља, употреба малог броја различитих боја (до три), период од краја 19. века одликује се великим бројем различитих комбинација, украсима са више боја, као и различито нијансираним вишебојним везовима, што од двадесетих година 20. века постаје општа карактеристика.

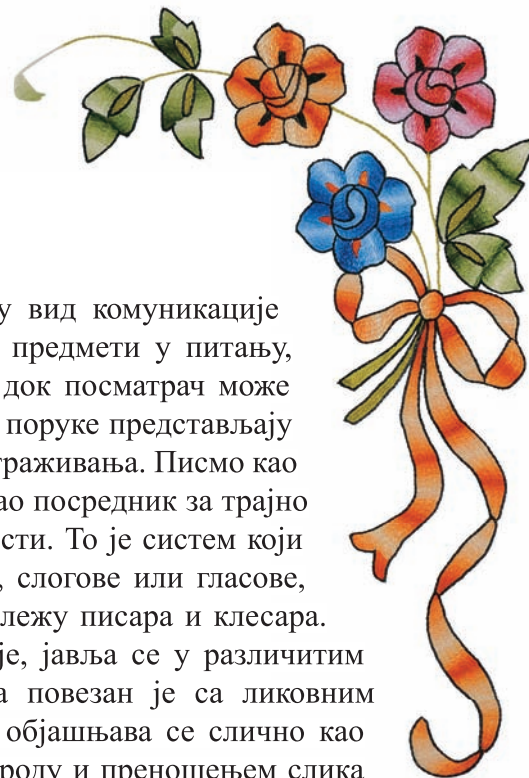
⁷⁷ Трговине бојама крајем 19. века у Новом Саду имали су Милан Попов, Леополд Флеш, Хенрик Велмеш, Иван Рогуља, „Бредер и Ковач“, Хермина Вајс, а творницу боја Фрања Флеш; Šosberger, Pavle, 77.

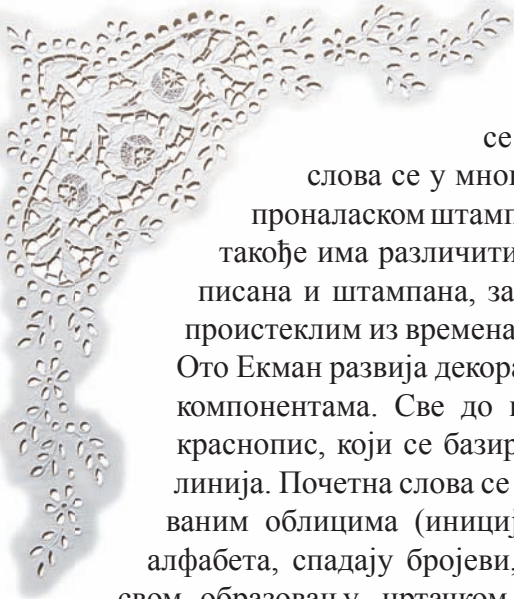
ПИСМО ПО ВЕЗУ

Писмо, појам, улога и значај

Словни елементи у везу текстилних предмета представљају вид комуникације на релацији везиља - посматрач. Када су везени текстилни предмети у питању, везиља представља аутора, односно творца послате поруке, док посматрач може бити члан домаћинства, гост или случајни пролазник. Овакве поруке представљају извор за историјска, етнографска, социолошка и књижевна истраживања. Писмо као систем знакова, од његовог настанка па до данас користи се као посредник за трајно бележење, пренос и саопштавање људских духовних вредности. То је систем који представља одређене елементе говорног језика, читаве речи, слоге или гласове, а њихово бележење одувек је било поверавано посебном сталежу писара и клесара. Писмо у ужем смислу, као организован систем комуникације, јавља се у различитим цивилизацијама у различито време, а сам настанак писма повезан је са ликовним стварањем и његовим развојним токовима. Настанак писма објашњава се слично као и настанак везених орнамената, људском упућеношћу на природу и преношењем слика из природе на платно, односно хартију. Писмо као духовна тековина имало је различите фазе у развоју, од пиктографа, преко идеограма до словних знакова којима се обично означава један глас.⁷⁸ Поред употребе у трајном бележењу људских мисли, писмо је коришћено у декоративне сврхе као орнаментална допуна ликовним остварењима међу којима и везеним. Поред тога, многи наши народни везови, нарочито флорални и зооморфни мотиви, подсећају на пиктографе.

⁷⁸ Најстарије пиктографско сликовно писмо, познато многим древним цивилизацијама, представљало је начин преношења записа или саопштења преко уобличених шематских сличица људи, животиња, ловних и ратних ситуација, конфигурација гла, настамби. Најчешће су извођени техником урезивања у дрвету, дрвеној кори и кожи. Стилизацијом и одређеном шематизацијом од пиктографа временом су створени идеограми. Засновани су на принципу гласовног писма где исти идеограм замењује различите читаве речи једнаке гласовне грађе. Овом открићу погодовала је структура неких језика који су имали кратке речи (египатски, кинески). Клинасто писмо (сумерско-акадско) из 3. миленијума п.н.е. са техником писања урезивањем зашиљеном трстиком по глиненим плочицама заснованог на стилизованим зарезима представља комбинацију идеограма и знакова за слоге. Развој фонографије доводи до најсавршенијег слоговног писма које је још увек у употреби. То је алфавет графички систем у коме један знак одговара једном гласу. Већина алфабета су линеарна писма, што значи да се реализују у линијама. Најстарије словенско писмо, глагољица, настало је у 9. веку у оквиру грчке писмености, створено инвенцијом нових азбучних знакова. Од 11. века глагољицу истискује ћирилица; *Enciklopedija likovnih umjetnosti*, 3, Zagreb MCMLXIV, 684-685.

Многа писма појављују се истовремено у неколико варијанти, према сврси којој служе, материјалу на којем се бележе или техници којом се изводе.⁷⁹ Рукописни облици слова се у многоме разликују од штампарских (појављују се у 15. веку са проналаском штампарске машине и потребом за одвојеним сваким знаком) којих такође има различитих варијанти, величина, стилова и типова. Слова могу бити писана и штампана, закошена на десно или лево, са многобројним варијацијама проистеклим из времена и стила у коме су настајала. Око 1900, у раздобљу сецесије, Ото Екман развија декоративно писмо карактеристично по биљним и геометријским компонентама. Све до половине 20. века, код нас је негована калиграфија или краснопис, који се базирао на могућностима пера при извлачењу дебљих и тањих линија. Почетна слова се изводе у нарочитим повећаним орнаментисаним и илустрованим облицима (иницијалима). У писане елементе, иако не чине саставни део алфабета, спадају бројеви, математички симболи и знакови интерпункције. Сходно свом образовању, цртачком и везилачком умећу и избору садржаја на текстилном предмету, наша везиља бира речи и писмо којим се обраћа будућем гледаоцу и читаоцу.

Словни натписи на везеним рукотворинама

Везени предмети са текстом, за разлику од других истоветних извезених рукотворина без текста, имали су тачну намену и одређену улогу. Знало се коме су намењени, коме ће бити даровани, на ком месту ће бити постављени и у коју сврху ће бити коришћени. Извезени текст представља индиректну комуникацију између особе која га је извезла и особе која натпис чита. Веома често везени текст је имао и повратни утицај на саму везиљу. Наиме, довољан је био поглед на оптимистичне сцене са везених куварица или миљеа, па да се заборави тренутна тешка ситуација. Даривање цркви у спомен на преминулу особу али и за здравље и живот укућана, говори о магијској снази која се придавала везеним предметима, нарочито пешкирима, чиме се настојала успоставити веза са „оним светом“.⁸⁰ Овакви прилози цркви се у народу зову *спомени* или *успомене* јер уз помоћ текстова на њима настоји се задржати сећање на особу којој је намењен. Настојало се, везом имена или иницијала, било везиље или онога коме је намењен спомен, па и текст који говори због чега се то чини, појачати снага молитве. Овакав вез, рађен

⁷⁹ Већ античка латиница развила је мајускулу и минискулу (мала и велика слова), капиталу (писмо споменика и важних свечаних натписа) и курзиву (једноставно и лако изводљиво углавном рукописно писмо); *Enciklopedija*, 684-685.

⁸⁰ Филеки, Ирена, *Здраво сванули – Пешкир у традиционалном животу Србије*, Београд 2002, 29.

са посебном љубављу и пажњом, дариван је углавном црквама где се и чува; мали број оваквих везова може се данас наћи у музејима и приватним кућама.

„И чича Мирко и чича Маринко били су црквени тутори, те водили црквене рачуне, припаљивали свеће и бројали пешкире, што их црква добије при погребима и другом приликом....“⁸¹

Најстарији сачувани везени примерак са натписом у Србији потиче из средњег века и чува се у Музеју Српске православне цркве. То је *плаштаница краља Милутина*, с краја 13. или почетка 14. века (сл. 3). По уметничком везу и ликовном садржају убраја се међу најзначајније текстилне експонате. Везена је по узору на византијски вез, на црвеној свили златним и сребрним нитима. Испод монументалне представе тела умрлога Христа налази се ктиторски запис *Помјани Боже душаја раба својего Милутина Уреша*. Иако не најстарија, најпознатија сачувана извезена тканина са текстом јесте *Похвала кнезу Лазару*, монахиње, везиле и књижевнице Јефимије, намењена за покров моштију кнеза Лазара (сл. 9). Извезена је 1402. године сребрном позлаћеном жицом на црвеном атласу, са поетским текстом молитвеног садржаја изузетне књижевне вредности, у коме се монахиња Јефимија обраћа кнезу Лазару, као светом, за помоћ и спас напаћеном српском народу.⁸²

Сачувани примерци представљају сведочанство да словни орнаменти на везеним рукотворинама нису новија појава, да датирају од давнина, али да је једна од намена оваквих предмета, а то је сакрална улога, разлог малог броја сачуваних текстилија са везеним натписима. Велики број најлепших и највреднијих везених предмета сахрањиван је са црквеним и државним великодостојницима. Други разлог је онај који важи за тканину уопште, њена лака пропадљивост и немогућност дужег чувања због сировинско-органског састава. Значи, сачувани везови са натписом везени су, пре свега, у манастирским и дворским радионицама, као јединим средњовековним центрима писмености, и нису се појављивали на везовима насталим у народу.

О словима на везу пише и Јелица Беловић-Бернадзиковска наводећи како *...турски везови имаду много симболике, много натписа и реченица, што није увијек лијепо, нарочито не ако је у сувишном понављању*.⁸³ Масовна појава текста на тканини повезана је како са досељавањем

81 Марковић, Адамов, Паја, 44.

82 Јанићијевић, Јован, *Културна ризница Србије*, Београд 1996, 204, 244.

83 Belović, Bernadzikovska, Jelica, *Hrvatska čitma, Požega* 1906, 105.

германског становништва у панонску област тако и са описмењавањем, односно отварањем народних школа, а нарочито са могућношћу школовања женске деце почевши од друге половине 19. века.

Већина везова са натписима може послужити и као документарни материјал за проучавање народне поезије и народних обичаја, што је готово сигуран показатељ националне, а често и верске припадности самог предмета, као и старости предмета која се може одредити према начину писања, правопису или извезеној години... Појава текста на везеним рукотворинама народног карактера имала је и ону другу страну. Појавом натписа опада уметничка вредност везених шара, долази до диспропорције и асиметрије као главних одлика српског веза, нарочито веза бројањем.

Шеме из часописа „Српска везиља“ (1903-1906) по нацртима Милана Павловића

Анализа словних натписа на текстилним предметима из збирки Музеја града Новог Сада

Текстуалне поруке на везеним тканинама су различите дужине, различитог садржаја, зависно од намене самог предмета, везене на различитим језицима и различитим писмима. Датирани су од половине 19. века до половине 20. века. Најстарији сачувани текстилни предмет у Музеју рађен везом по писму јесте табакера (кат. 61) датирана половином 19. века, орнаментисана цветним букетом и латиничним монограмом, док је најстарији текстилни предмет на коме су извезени иницијали и година израде гоблен из 1841. године (кат. 210), рад Ане Монастерли рађен везом бројањем, гоблен бодом вишебојним концем.⁸⁴

Сл. 41. Табакера и гоблен, најстарији сачувани везени текстилни предмети са натписом у збиркама Музеја града Новог Сада (кат. 61, 210)

⁸⁴ Монастерли је племићка породица која је у 18. и 19. веку живела у Новом Саду; *Енциклопедија Новог Сада*, књ. 15, Нови Сад 2000, 47-49.

Сл. 42. Предмети са извезеним текстом на српском, немачком, словачком, мађарском, чешком, румунском, русинском и јеврејском језику (кат. 129, 118, 196, 193, 101, 199, 211, 106)

На основу Каталога предмета може се констатовати да је највећи број ћириличних натписа, а затим натписа извезених латиничним и хебрејским писаним и штампаним словима на српском, мађарском (*кат.* 193, 194), немачком (*кат.* 186, 187), словачком (*кат.* 196, 197), румунском (*кат.* 199), чешком (*кат.* 101), русинском (*кат.* 211) и јеврејском (*кат.* 106) језику. Овај податак говори како о вишенационалном животу Новог Сада и његове околине, тако и о међусобним интензивним прожимањима различитих култура на овим просторима. То се види и на орнаментици појединих везених предмета. Наиме, исти орнамент, чак и исти натписи, само преведени и прилагођени језичким формама појединих заједница, срећу се код различитих народа, култура, религија (*кат.* 104 и 105). Везени текстови на српском језику писани су са екавским и ијекавским изговором, а свака везиља је, преко свог рукописа, давала одређен стилски израз натпису. Код натписа на српском језику приметна је велика национална обележеност, нарочито код градске жене као и њена развијена национална свест (*кат.* 144, 151, 152, 155). Када су у питању предмети са религиозним садржајем доминирају текстови на мађарском језику, као и латинични натписи (*кат.* 193).

Врста словних натписа

Словни натписи који се налазе на везеним текстилним предметима из збирки Музеја града Новог Сада могу се сврстати у неколико група. То су: иницијали, монограми, имена и презимена, краћи и дужи натписи. Основни облик означавања својине над рубенинама јесте путем иницијала, монограма и везом пуног имена или имена и презимена. Налазе се на великом броју различитих текстилија, како на ентеријерним, тако и на одевним предметима. Начин и материјал којим су урађени, величина иницијала и монограма, били су показатељ економске моћи и социјалног статуса власника предмета.

- **Иницијали** (*кат.* 27 - 54) представљају почетна слова имена и презимена. Извезени су на различитим одевним предметима попут капа, недара, чарапа, сукњи, али и на различитим деловима предмета. На модним детаљима попут марамица иницијалима је било означено власништво. Ентеријерно-декоративни предмети као што су пешкири, куварице, дозиднице, јастучнице, обележавани су иницијалима власника. Рађени су везом у боји, белим везом, златовезом и везом перлама (*кат.* 207) са мање или више вештине, ћириличним и латиничним, писаним и штампаним словима. На два пешкира извезено је само по једно почетно слово. Такође, иницијали су везени и поред дужих и краћих текстова (*кат.* 154). Само на основу

иницијала није могуће одредити националну припадност уколико не постоји податак коме иницијали припадају (Табла XI).

Сл. 43. Иницијали са јастучнице (кат. 43); Монограм са пешкира (кат. 71); Име везиље на пешкиру (кат. 92)

Монограм (кат. 55 - 82) представља слику израђену у посебно стилизованом облику, сачињену од испреплетаних иницијала имена и презимена, често декорисаних флоралним детаљима. Један од најстаријих монограма је стари хришћански знак са Христовим иницијалима. Употреба монограма за потписивање одређених радова позната је још од античког доба, а користили су је тадашњи уметници и занатлије. Поседовање монограма је представљало питање угледа за чланове имућних, нарочито владарских породица. Постављани су на различитим предметима и рађени различитим техникама: гравирани на накиту, нарочито печатним прстеновима, дубљени на намештају, стављани на фасаде кућа, али и везени на марамицама.

Рађени су белим везом, везом у боји, али и златовезом, понекад једнобојним, а најчешће је свако слово рађено различитом бојом конца. Извезени су на постељном рубљу, јастучницама, јорганским навлакама, чаршавима и другим ентеријерним предметима попут столњака, пешкира, миљеа, одевним предметима попут спаваћица, гаћа, блуза, чарапа, па и на појединим модним детаљима попут марамица, корица за нотес (кат. 201), табакере (кат. 61). Рађени су и

самостално као симбол моћи и богатства најчешће на плишу или свили (*кат. 55-57*). Уколико је изнад монограма извезена круна то је био знак да је девојка из племићке породице. Обично су везени истоветно на читавом сету текстилних предмета спремљених за девојачки штафир (*кат. 75, 79*). Такође се налазе извезени уз дуже или краће натписе (*кат. 137*) (Табла XII).

- **Имена и презимена** (*кат. 83 - 95*) су углавном везена на одевним предметима попут прслука, кецеља, чарапа, кошуља, а налазе се и на пешкирима, чаршавима, јастучницама, столњацима, сликама, дозидницама често и поред текста. Ако се за иницијале и монограме и не може тврдити да припадају непосредним везиљама, за имена и презимена то је сигурно. Из списка имена уочљиво је да се ради искључиво о женским именима као главним носиоцима везилачке делатности. Својим потписом везиље су желеле ставити печат на својину везених предмета. Рађени су најчешће везом у боји, али и белим везом и везом перлама (*кат. 113*) (Табла XIII).

- **Краћи натписи** (*кат. 96–126*) попут *Добро дошли, Добро јутро* са извезеним орнаментом петла као симболом јутра, изражавају добродошлицу и гостопримство (*кат. 103*). Везени натпис са дечије капе *Здраво Марио* (*кат. 96*) има молитвено-религиозни карактер као и натпис на делу свештеничке мантије (*кат. 125*). Трака за књигу са натписом *Сутра више* (*кат. 203*) шаље едукативно-опомињућу поруку. На појединим предметима везен је њихов назив попут: *Чешаљ, Шибицара, Dem Regen Zum Trotze!, Kragen* (*кат. 97*). У краће форме убрајају се и натписи насловног карактера попут *Деда и унук, Девојка на студеницу, Бранко и Змај* (*кат. 115*). Шаљиве (*кат. 117*), поздравне (*кат. 118*) и дечје (*кат. 102*), кратке поруке јављају се спорадично. Рађени су на различитим језицима: српском, немачком, мађарском, чешком, словачком и јеврејском, ћириличним, латиничним и хебрејским писмом, на пешкирима, миљеима, дозидницама, тракама за књигу, капама, најчешће везом у боји (Табла XIV).

- **Дужи натписи** (*кат. 127 - 199*) су често стихови Бранка Радичевића (*кат. 127, 132*) и Јована Јовановића Змаја које су везиље преносиле на платно, али и натписи различите садржине који су настајали спонтано, у народу, попут народних пословица и умотворина, које везиља користи да би исказала своје тежње, осећања, мисли и размишљања. Избор натписа као и целокупног мотива везиља је бирала према своме нахођењу, вођена потребом за улепшавањем свог животног простора њој жељеним сценама. Тај избор је одређивао и место предмета у ентеријеру куће, кухиње или гостинске собе, као и место на зиду, изнад шпорета, стола или умиваоника. Текстови дуже садржине украшавају заставе и траке, куварице, дуварнике, завесе, пешкире, миље и надстолњаке (Табла XV), а рађени су на српском (ћирилица и латиница), немачком, словачком, мађарском и румунском језику. Иако су везени на различитим језицима

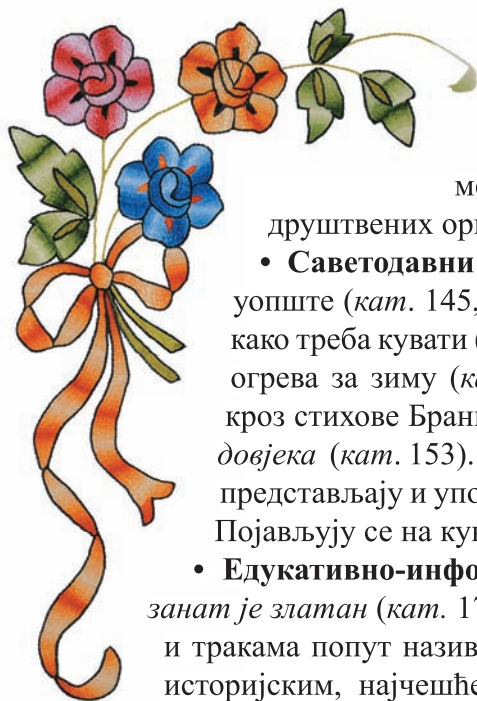
натписи су сличне саджине. То су љубавни текстови, делови народних песама и романи, саветодавни натписи. Уз дуже текстове често се срећу и други видови словних натписа попут иницијала, монограма, али и краћи натписи насловног карактера (*кат.* 153).

Подела везених текстова према садржају⁸⁵

Према садржају везеног текста, може се констатовати да натписи могу бити упућени гостима, другим члановима домаћинства или самој везиљи. Натписи које везиља намени самој себи често представљају утеху и уточиште везиљи, нарочито у часовима тескобе и тешких животних ситуација. Сви натписи су везани за различите фазе у животу човека: породицу, љубав, детињство, родољубље, подучавање, хумор, веру.

- **Натписи у вези са породицом и породичним животом** су најчешће извезени на куварицама са идиличним сценама у кухињском амбијенту у којима су представљени муж, жена, деца, породична атмосфера, а текстови упућују на кулинарске способности жене (*кат.* 133, 136, 140), жељу за срећним породичним животом, похвале кулинарским способностима куварице, исказе нежности и задовољства (*кат.* 148, 157, 161). Овде спадају и натписи којима се изражава гостопримство и добродошлица (*кат.* 128, 169).
- **Натписи у вези са љубављу**, стихови са љубавном тематиком, веома често су везени поред љубавних сцена (*кат.* 132, 149, 189). У њима се изражава чежња за најлепшим и најплеменитијим осећањем које може прожелети људско биће. То су стихови о љубави, срећи и патњи, лепоти, младости, о нади и безнађу, стихови знаменитих песника, али и стихови настајали у народу. Понекад су то стихови из споменара (*кат.* 137). Везени су на дозидницама, пешкирима, миљеима. Овој групи припадају и елегични преписи стихова Бранка Радичевића (*кат.* 154) који говоре о пролазности живота (*кат.* 162, 164).
- **Натписи везани за детињство** су натписи везани за деčје игре и песме (*кат.* 102, 129, 192), натписи из деçјих бајки, попут *Црвенкапу прати вук ал јој није добар друг* (*кат.* 143), везени су на дозидницама с намером да улепшају деçју собу, унесу веселост и опуштенију атмосферу.
- **Родољубиви или патриотски натписи** указују на љубав појединца према свом народу и отаџбини, исказану кроз ликове из српске историје и књижевности (*кат.* 147). Овде спадају и текстови везени поред лика краља, грба, али и натписи попут *Само слога Србина спашава*,

85 Приликом систематизације натписа према садржају узета је у обзир подела коју је Љ.Трифунковић применила код поделе дозидница јер се и ова подела, великим делом, заснива на извезеним порукама и применљива је код поделе извезених текстова на тканинама, без обзира на њихову функцију; и подела поезије због великог броја извезених натписа поетског карактера. Подела је условна јер се један исти натпис може посматрати са више становишта, односно припадати различитим групама.

Устај Царе Душане (кат. 151, 152, 165). Овакви натписи украшавају дозиднице, дуварнике, пешкире, заставе. Поред чињенице да су красили зидове приватних кућа, овакви предмети су представљали декор просторија готово свих удружења и друштвених организација.

- **Саветодавни натписи** који упућују на одржавање личне хигијене или хигијене уопште (кат. 145, 156), на кулинарске способности домаћице (кат. 140) и саветују како треба кувати (кат. 133, 141, 199), изражавају жељу за обезбеђивањем потребног огрева за зиму (кат. 181), па су ту чак и савети о пролазности живота исказани кроз стихове Бранка Радичевића: *Живот траје као варљива сенка, успомена остаје до века* (кат. 153). У овим натписима често се упућује и на моралност (кат. 134), али представљају и упозорење и опомену за учињена или неучињена дела (кат. 130, 138). Појављују се на куварицама и пешкирима.

- **Едукативно-информативни натписи** су они којима напр. припада текст са заставе *занат је златан* (кат. 170). Овде можемо сврстати званичне називе извезене на заставима и тракама попут назива удружења или друштава (кат. 170 - 176), податке о извезеним историјским, најчешће краљевским личностима (кат. 147), текст са сувенир-миљеа извезеног за потребе изложбе у Чуругу 1907. године (кат. 166) који даје историографске податке.

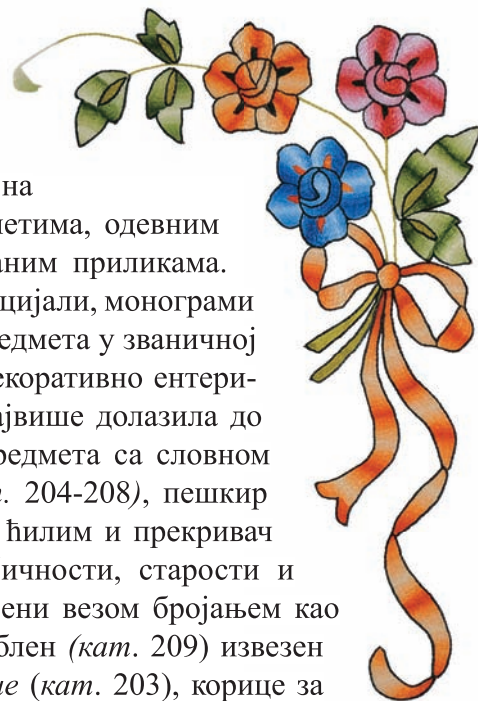
- **Духовити шаљиви натписи** исписивани су уз шаљиве представе (кат. 117, 150, 152). Овакви натписи имају за циљ да насмеју и развеселе, али и да поуче. Хумористичним натписима и представама везиља је настојала успоставити веселу атмосферу у свом домаћинству. Понекад се натписима желела исмејати одређена друштвена појава или догађај. Постоје и непријатни текстови попут *Сваког госта за три дана доста*.

- **Натписи о вери** налазе се на завесама, дозидницама, пешкирима, деловима свештеничке одоре, заставима, капицама. Молитвеног су карактера (кат. 168), а често и благосиљајућег (кат. 193). Пуни су вере, наде и љубави према Богу. У ову групу спада и текст са дозиднице са представом Тајне вечере (кат. 178). Предмети са оваквом наменом имали су тачно одређено место у кући, а то је део собе у коме су се чланови домаћинства посвећивали молитви.

- **Натписи епског карактера** представљају народне умотворине (кат. 144, 155, 167) извезене уз сцене и ликове из српске историје попут *Кнежеве вечере* (кат. 144) и лика *Цара Душана* (кат. 100). Највише нацрта и текстова епског карактера у српском везу пласирао је вршачки дизајнер Милан Павловић, управо као пандан страним везеним мотивима на тада изузетно популарним дозидницама и куварицама.

Функција текстилних предмета украшених везеним натписима

Из Каталога изложених предмета украшених везом по писму који имају словне орнаменте, може се видети да је вез примењиван на најразличитијим употребним и декоративно-ентеријерним предметима, одевним деловима, предметима у употреби у верским обредима и свечаним приликама. Текст је најређе коришћен код одевних предмета и то углавном иницијали, монограми или имена везиља, често код предмета религијског карактера и предмета у званичној употреби са унапред тачно одређеним текстом, а најчешће код декоративно ентеријерних предмета где је и везиљина креативност и поетичност највише долазила до изражаја. Међу одабраним предметима налази се и неколико предмета са словном орнаментиком на плетеним предметима као што су чарапе (кат. 204-208), пешкир на коме су словни детаљи урађени кукичањем (кат. 212), као и ћилим и прекривач на коме су словни детаљи уткани (кат. 213, 215). Због необичности, старости и лепоте израде у Каталогу су своје место нашли и предмети рађени везом бројањем као што су икона и гоблен рађени везом перлама (кат. 200, 210), гоблен (кат. 209) извезен гоблен бодом, трака за књигу интересантног натписа *Сутра више* (кат. 203), корице за нотес (кат. 201) и дозидница са текстом на русинском језику (кат. 211).

• Вез са натписом на одевним предметима

Предмети одевног карактера на којима су извезени иницијали и монограми су женске гаће, кошуље доње, сукње доње, чарапе, повој за новорођенчад, недра, капе за спавање, спаваћице, прслуци, али и модни детаљи попут марамица (кат. 30 - 35), манжетни, кецеља, трака за књигу (кат. 98), корица за нотес, табакере или кутије за оковратнике. Површина основних одевних предмета војвођанских ношњи представљала је добру подлогу за извођење свих врста везова због беле основе тканине. Бели вез је био најзаступљенији и то најчешће за украшавање крајева предмета доњих сукања и кошуља, односно на деловима изложеним погледу. Док су везени мотиви на ношњи, по правилу, истицани и рађени на видним местима, словне натписе налазимо на скривеним деловима одеће. То су горњи делови чарапа невидљиви свачијем оку, скривени делови доње сукње, гаћа, доње кошуље, прслук (грудњак). Сва извезена имена или имена и презимена на предметима, које чува Музеј, припадају женским особама. За разлику од женских, на мушкој одори иницијали су на недрима (кат. 36 - 38), значи отвореном и истакнутом делу гардеробе (сл. 44). Слично је и са дечјом гардеробом где је на повојници и капи за спавање натпис извезен на видљивом месту. Рађени су белим везом и златовезом.

Сл. 44. Небра за мушку кошуљу, доња сукња и прслук и чарапе
(кат. 38, 39, 88, 208)

Одевни предмети који се чувају у музејским збиркама на којима постоје везени натписи потичу углавном из градских средина, Новог Сада, Петроварадина и Сремских Карловаца, а припадали су различитим народима. Оваква ситуација објашњава се ранијим описмењавањем женске деце у градским срединама у односу на сеоске средине. Својом посебношћу издваја се комплет чарапа из Сремских Карловаца (кат. 206) на којима су извезени иницијали тако да је, на сваком пару чарапа, поред иницијала „ЈС“ извезен и број и то 1-6. Ову појаву можемо повезати са обичајем доношења по 6 пешкира од сваке врсте у оквиру девојачке спреме.⁸⁶ Вез на плетеним предметима изведен је перлицама и то уплитањем у току израде. Постављањем везених словних елемената везиља је настојала, у вишечланој породичној заједници, означити своје власништво. Сем иницијала, монограма и имена, дужи натписи религиозног карактера, попут *Zdravo Mario* (кат. 96), везени су на капици за спавање или на повојници за одојче: *Dišo тоја* (кат. 202).

Марамница (цепница, рубац), иако није имала никакву употребну вредност у почетку, представљала је статусни симбол господства и раскоши. Због тога су на њој везени прелепи монограми, иницијали, или имена (сл. 45). Према писању Јелице Беловић од жена са подручја

⁸⁶ Малуцков, „Збирка пешкира...“, 216.

Јужних Словена, марамицу као модни детаљ преузимају Францускиње и Немице.⁸⁷

• **Везени предмети са натписима у ентеријеру**

Најважнија функција изатканог платна у животу човека била је практична, свакодневна, употребна, али ништа мање важна није била ни украсна, декоративна и даровна намена. У свакодневној употреби коришћени су код умивања и купања за брисање, у пословима око припремања хране, за спавање, за заштиту од прљања. Пракса украшавања унутрашњости куће везеним пешкирима на селу постојала је до средине 20. века, односно до Другог светског рата.⁸⁸ Слична ситуација је и са осталим текстилним везеним предметима, иако се и данас у појединим војвођанским сеоским домаћинствима могу наћи куварице изнад шпорета, таблет на комоди, везен столњак на столу или пружа на полицама. Углавном су то домаћинства са старијим укућанима. Везени ентеријерни предмети на којима се налазе натписи могу се разврстати у три групе: постељно рубље, текстилије у простору и зидне декорације.

Сл. 45. Марамица (кат. 87)

Постељно рубље које је чинило највећи део девојачког штафира, углавном је украшавано белим везом, а од натписа везени су иницијали и монограми који су посебне естетке вредности (кат. 40, 43, 65, 68). Рађени белим везом, указивали су на богатство и материјално стање породице из које девојка долази и њен социјални статус. Налазе се на чаршавима, јорганским навлакама и јастучницама и идентични су на свим предметима који чине девојачку спрему (сл. 46).⁸⁹ И за предмете из ове групе на којима се налазе словни натписи може се констатовати да су углавном припадали грађанским, новосадским и сремскокарловачким породицама.

Текстилије у простору, попут таблетића, столњака, салвета, надстолњака, украшаване су везом у боји и белим везом, а и текстови на њима добијају дужу и разноврснију форму. Имали су обично декоративну функцију и служили да оплемене животни простор. Улога појединих предмета била је да заштити од прашине, напр. округли таблетић на бокалу за воду (кат. 79).

87 Беловић, Бернаджиковска, Јелица, „Српска марамица“, *Српкиња*, Ириг 1913, 103-115.

88 Филеки, Ирена, *Здраво сванули – Пешкир у традиционалном животу Србије*, Београд 2002, 21.

89 Овај вид обележавања постељног рубља користе све боље стојеће породице, а данас је пракса у свету да се на овај начин означава постељина, али и остале текстилије у употреби, у свим значајнијим хотелима, ресторанима и мотелима.

Свакодневно су се користили, и имали хигијенску, здравствену улогу, столњаци и салвете (кат. 76 - 77). Овој групи припадају и пешкири за умиваоник који су осим што су служили за брисање, имали и украсну функцију – тада су украшавани везом. Од словних натписа, поред иницијала и монограма, често су везени стихови попут *Весела је Србадија кад јој гајдаш коло свира* (кат.152). Предмети из ове групе још увек припадају грађанству.

Сл. 46. Јастучница (кат. 40)

Највише тканина са везеним текстом служило је за зидно декорисање да би извезене поруке биле лако видљиве и читљиве. Најбројнију групу чине различите дозиднице попут куварица, дуварника, четкара и чешљара, миљеа који су се качили на зид и кеса за кишобране. Настанак мотива на куварицама повезује се са идиличним креацијама западноевропских, пре свега холандских, сликарских мајстора. Мотиви су најчешће из сеоског живота и кухињског амбијента прекомпоновани и прилагођени нашем поднебљу.⁹⁰ Иако су наше везиље преузимале такве мотиве, управо додавањем текста на српском језику, настојале су га прилагодити својим потребама (кат. 148). Порекло куварица на војвођанским просторима М. Грујић, у предговору каталога *Војвођанске куварице*, повезује са насељавањем Шпанаца у 16. веку.⁹¹ Поред украсне, ови предмети су имали заштитну улогу, да чувају зид од прљања. Текстови на њима су различити по садржају, дужини, језику и писму на ком су везени. Зидове су украшавали и дуварници,

⁹⁰ Често се за куварице користи и термин дозиднице, а Љ. Трифуновић сматра да је то правилнији термин; Трифуновић, 232.

⁹¹ Ђелап, Мирјана, *Војвођанске куварице*, Нови Сад 1993, 5.

дозиднице већих димензија од куварица које су се качиле изнад кревета, односно лежаја у кухињи (*кат.* 144). Употребну, али и декоративну функцију имале су четкаре и чешљаре које су обично стајале поред огледала, а изнад умиваоника. На њима је најчешће везен сам назив, а понекад и иницијали везиље. Овој групи припада и кеса за кишобране чије етничко порекло можемо утврдити управо на основу словног натписа (*кат.* 108). Украшавање полица у орманима вршено је пружама (штрафте, пруге, траке) које су углавном рађене везом у боји. На породичне иконе, фотографије и огледала стављани су пешкири као украс и као заштита, како од прашине, тако и од „нечастивих“ сила. Поједини украсни везени пешкири декорисали су зид и просторију пребачени преко специјалних дрвених држача. Ширени су и са унутрашње стране врата ормана у коме се чува спрема девојке или младе жене.⁹² Иако се порекло веза и натписа на овим предметима везује за град, знатно дуже су се задржали на селу.

Наведни предмети чинили су део девојачке спреме (штафира) било да их је девојка сама израђивала или наслеђивала од мајке и баке. Тако је изванредан број везених рукотворина био део девојачке спреме неколико пута.⁹³ Девојачка спрема се наслеђивала само по женској линији. Наследници су били само „потомци по преслици“, тј. женска деца, како се то сликовито говорило. Међутим, уколико је у кући био већи број „удавача“ или је кућа била богатија, а девојке мање вичне овом рукотворству, често су биле и наручиване код вештих везиља у истом, а често и другом месту, па чак и код других етничких заједница (*кат.* 137, 156).⁹⁴ Пешкир је, уз кошуљу, најчешће даривани текстилни предмет и зато се његовој изради и украшавању придавала нарочита важност. У српском народу постоји и мишљење да без пешкира нема кумовања. За штафир су, поред свих текстилних предмета, везене и специјалне траке за везивање појединих делова девојачке опреме на којима је извезен назив предмета који се пакује: *пешкири, рекле, кошуље* (*кат.* 214).

• Везени предмети религијског карактера

Везени предмети са мотивима и текстовима религиозног карактера су завесе, делови свештеничке одоре, заставе са извезеним ликом небеског заштитника, али и дозиднице и пешкири, иконе и слике (Табла X). Овако рађени предмети имали су тачно одређено место у соби. То је била свечано намештена гостинска (чиста) соба. Везени су на српском, немачком и мађарском језику. Разлог малом броју предмета овог карактера у музејским збиркама лежи у даровној функцији оваквих предмета и то углавном цркви, односно ретко су се овакви предмети

⁹² Малуцков, 205.

⁹³ Исто, 216.

⁹⁴ Стана Илијин рођ. Радукин из Вилова код Титела, наручила је код Назаренки да по њеним шемама ураде пешкире, столњаке и куварице за девојачку спремну њених кћери Зоре и Јелке.

Сл. 47. Застава Српског занатлијског певачког друштва „Невен“ (кат. 173)

чували у кући, а предмети који су били део кућног декора представљали су на неки начин амајлије које су наслеђиване и од којих су се чланови домаћинства, односно потомци, ретко и тешко одвајали. Неки од њих су имали и одевну функцију попут ноћне капице и деџеј повоја.

• Вез у званичној употреби

Предмети попут застава и трака представљају обележја одређених занатских, еснафских удружења, добровољних организација попут ватрогасног друштва, али и удружења насталих на добровољном принципу удруживања попут Српског певачког друштва „Невен“, извиђачких одреда и спортских друштава. Истицани су у свечаним приликама, у време еснафске славе, односно прославе свеца заштитника еснафа, за све градске параде и свечаности, на литијама и другим великим државним и верским празницима. Бројне културне и националне прославе нису се могле замислити без учешћа занатлија и њихових организација.

Барјаци су углавном рађени златовезом, али и комбиновани осликавањем или свиловезом. Обично су правоугаоног облика са ликом свеца заштитника на средини једне стране и амблема еснафа на средини друге стране. Рађени су у уметничким радионицама, често наручени од стране богатих добротвора, а текст је био редован орнаментални део. Везени натписи су били строго одређени наменом застава и трака, рађени по нацртима познатих сликара попут Васе Ешкичевића по чијем нацрту је урађена застава Српског занатлијског певачког друштва „Невен“ (сл. 47) из 1925. године (*кат.* 173). Скица Алекса Курочкина искоришћена је за израду заставе Задруге Срба занатлија Новосађана из 1940. године (*кат.* 170). Сликара, уствари, више декоратер, Драгутин Инкиостри, као инспирацију користио је народне изворне мотиве по којима је урадио не само заставу Занатлијског удружења Нови Сад из 1927. године (која није сачувана али су сачувани записи о њој), него и нацрте за везене делове намештаја и завеса.⁹⁵ Заставу обично прати и везена трака на којој су, на захтев добротвора, истицана, односно везена ктиторска имена. Поред осталог, овај податак даје овим предметима документарност и историјску валоризацију.

95 Микић, Олга; Џебина, Мирјана; Живановић Љиљана, *Новосадске уметничке радионице XVIII-XX века*, Нови Сад 1971, 22, 102; Мотив лептира са веза Инкиостри преноси на зидове, а користи га и за конструкцију лустера. Везове за намештај у кући Саве Вујића у Дунавској улици 17 у Новом Саду, према нацртима Д.Инкиострија радила је госпођа Вујић; С.Вулешевић, *Драгутин Инкиостри Медењак*, Београд 1998, 68-69.

Сл. 48. Таблет са стиховима Бранка Радичевића (кат. 132)

Сл. 50. Дуварник (кат. 144)

Сл. 49. Трака за књигу (кат. 203)

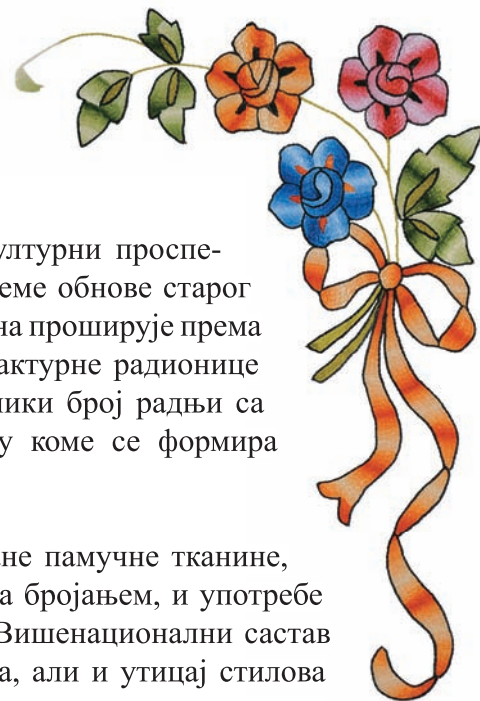
ЗАКЉУЧАК

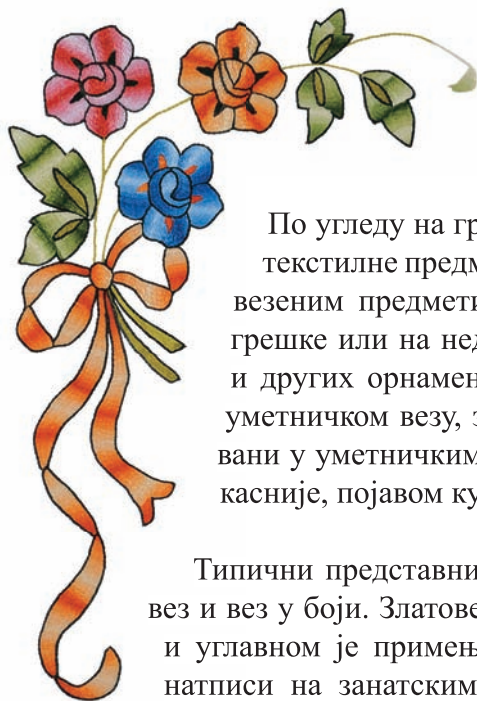
Највећи привредни развој, економско богаћење, политички и културни просперитет, Нови Сад доживљава у другој половини 19. века. То је време обнове старог градског језгра након буне 1848. године; време у коме се градска зона проширује према Футогу и Лиману; време у коме се отварају многобројне мануфактурне радионице и покрећу индустријска постројења; време у коме се отвара велики број радњи са најразличитијом како домаћом тако и увозном робом; време у коме се формира „новосадско грађанство“ и грађанска култура.

Могућност веза на новим материјалима попут знатно гушће тканине памучне тканине, довела је до промене, до тада доминантне везилачке технике веза бројањем, и употребе технике веза по писму. Тај примат задржан је кроз цео 20. век. Вишенационални састав становништва града и околине, међусобни утицаји и преплитања, али и утицај стилова који владају у Европи, довели су до веза нових ентеријерних текстилних предмета и промена у орнаментисању. Прихватајући нове могућности што их пружа индустријска производња (памучна тканина, могућност веза разнобојним памучним концем, вез нових текстилних предмета и тада модерних шара) везиља, сходно свом социјалном статусу, обичајима и личним осећањима бира мотиве и технике веза.

Угледајући се на новопридошле комшије, свака домаћица настојала је да свој дом украси са сличним предметом. Тако је зидове украшавала везеним куварицама и дозидницама, а ормане и полице тракама. Типични српски орнаменти, геометријске фигуре и стилизовани флорални и зооморфни мотиви, замењују се реалистичним флоралним и антропоморфним представама уз много словних детаља укомпонованих са осталим орнаментима.

Слово као везен детаљ, рађено је од давнина и то у манастирским и дворским уметничким радионицама као јединим центрима писмености. Масовна употреба словних детаља у народном везу, код свих етничких заједница, датира од краја 19. века. Градска средина, односно средина са већ оформљеним школским системом, најпре је прихватила овај вид орнаментисања. Наиме, у школама, женска деца не само да су описмењавана учећи слова, него преко наставног предмета „ручни рад“ стичу основна знања о кућним пословима па и о везу. Везу се различити мотиви на специјалној тканини („школа“ или почетница), али и слова рађена

различitim писмима. Извезене радове школе су редовно презентовале на годишњим школским изложбама које су имале и продајни карактер.

По угледу на градску девојку и сеоска девојка, прецртавајући већ урађене везене текстилне предмете са текстом, настоји извести сличан предмет. Зато се на многим везеним предметима са словним натписом наилази на граматичке и правописне грешке или на недостатак понеког слова. За разлику од геометријских, флоралних и других орнамената који су своју примену имали најпре у народном, а потом у уметничком везу, за словне натписе може се констатовати да су најпре употребљавани у уметничким радовима а масовност у народном везилаштву су добили знатно касније, појавом куварица и описмењавањем женског дела популације.

Типични представници веза којима су извезени словни елементи јесу златовез, бели вез и вез у боји. Златовез важи за најцењенију технику са најбоље очуваним предметима и углавном је примењиван код црквеног и уметничког веза. Овим везом урађени су натписи на занатским, ватрогасним заставама, као и заставама спортских и других друштава. Уз златовез често је заступљен и свиловез који од везиље изискује већи степен уметничке надарености. Бели вез, најтипичнији на простору Војводине, заступљен је код свих етничких група, а карактерише га вез белим концем по белом платну и исецање обаметом извезених мотива. На тај начин формира се префињена чипкаста творевина. Највише се користио код израде монограма на доњем рубљу и постељини. За вез у боји може се рећи да је, од половине 19. века, најраспрострањенији и највише коришћен у савременој изради везених предмета. Њиме је урађен највећи број предмета на којима се налази извезен текст, нарочито када су ентеријерни предмети у питању попут пешкира, дозидница, куварица, пружа.

Предмети изабрани за излагање сведоче да се везом нису бавиле само сеоске девојке, како се обично данас схвата домаћа текстилна радиност. Везом, као домаћом кућном радиношћу, у слободно време, бавиле су се и градске девојке чији радови се истичу богатством мотива, хармонијом боја и разноликошћу техника. Боље економско-социјално стање, већа могућност избора материјала за вез, градској девојци су дозвољавали и већу креативност. За разлику од сеоске девојке чији вез углавном има употребну функцију, градска девојка је у могућности да везе и модне детаље, попут марамица, разних кутија и трака. Ови предмети представљају праве мале споменаре сачуване и отргнуте од заборавља, које су нам у наследство оставиле наше суграђанке с краја 19. и почетка 20. века.

Српска везиља, прихватајући нови стил у орнаментисању, настојала је сачувати свој национални идентитет везом мотива на којима су ликови и сцене из српске историје, књижевности и традиције. Велики значај за овакву опредељеност имала су многобројна „удружења женскиња Српкиња“, која се оснивају не само у Новом Саду него по свим већим местима у Војводини, часописи који доносе мотиве са знаменитим личностима и представама из српске историје и традиције, али и поједине културне и јавне раднице попут Савке Суботић и Јулке Радовановић. Увидевши утицај индустријске производње и све веће занемаривање домаће народне текстилне радиности, рад ових организација и личности није се сводио само на подржавање и очување веза као дела женске домаће радиности, него су, путем многобројних изложби ручних радова, настојале презентовати и афирмисати изузетно богату народну традицију.

Словни детаљи, различити по садржају и карактеру, везени на различитим језицима и различитим писмима, различите дужине, разврстани су у иницијале, монограме, имена и презимена, краће и дуже натписе. Иницијалима и монограмима је означавано власништво, а често и социјални статус везиље или власника предмета. Преко величине извезених словних детаља, начина и лепоте израде, њихове учесталости и бројности, показивала се и економска моћ власника или целе породице. Дужи натписи су увек рађени на декоративним предметима који су имали и употребну мисију у заштити зида или других површина од прљања. Преко дужих натписа, који су прецртавани на различите начине и који се понављају, исказана су одређена размишљања и осећања, указано је на поједине, како породичне тако и, друштвене појаве. Иако су најчешће преписивани, како мотиви, тако и словни детаљи, веома често је везиља налазила за сходно да, већ постојећем тексту, дода још неку реч, иницијал, монограм или име. Тако имамо куварицу на којој је, поред антропоморфне представе, извезен текст *Добро дошли мили гости*, и у другој варијанти идентичну куварицу са поменутим текстом и додатком у виду натписа у *Србији се не пости*. На тај начин стављан је лични печат везиље на везени текстилни предмет. Како се највећем броју везених текстова не зна извор (сем натписа које је пласирао Милан Павловић и стихова знаменитих песника), они представљају народне умотворине, често и не забележене на хартији.

Предмети од текстила на којима се појављују натписи имали су различиту употребу како у породици тако и друштву. Везиља је украшавањем тканих предмета везом настојала оплеменили сам предмет, а тако и свој животни простор. Текстилни предмети украшени везом имали су различиту фнкцију, од основне улоге као одевног предмета, преко употребно-декоративне у ентеријерном уређењу куће, до свечарске и даровне у различитим пригодама, и званичне, службене, код презентовања различитих друштвених група. На одевним тканинама углавном

су везени иницијали, монограми или имена и презимена, као знак својине над рубенином. Ови натписи нашли су своје место на спаваћима, женском доњем рубљу, чарапама, капама, недрима, сукњама, па и на појединим модним детаљима попут марамца, корица за нотес, трака за књигу, табакера, кутија за оковратнике. Заставе и траке представљају обележја одређених занатских, еснафских удружења, добровољних организација попут ватрогасног друштва, али и удружења, одреда и клубова насталих на добровољном принципу удруживања попут Српског певачког друштва „Невен“. Рађени су у уметничким радионицама златовезом, али и комбиновани осликавањем или свиловезом, а текст је био редован орнаментални део строго формалног карактера, одређен наменом застава и трака, рађен по нацртима познатих новосадских сликара.

Потреба и могућност оживљавања домаћег рукотворства, нарочито веза и ткања подстичу оснивање више удружења везиља и ткаља у Новом Саду и околини. Ове делатности данас се користе као хоби, у рехабилитацији, у школској едукацији, за израду ексклузивних уникатних тканина и у раду дизајнера и уметника за узорковање материјала. И у савременом Новом Саду све је веће интересовање за оживљавање ових старих уметничких заната у чему су посебно активне чланице удружења везиља: *Вредне руке*, *Земља*, *Свилен конац*, *Мимоза* чије чланице, поред осталих делатности негују и традиционалан вез. У оквиру *Удружења ткаља*, обуку Мирјане Марковић, прошло је на стотине полазница. Поново излазе „женски“ часописи у којима се саветима, научним текстовима и одабраним везилачким шемама промовише вез као делатност а, без обзира на етничку припадност везиља, препоручују се и најлепши народни мотиви. Такав часопис је *Свилен конац* који излази у Новом Саду од јула 2007. године. Вез и ткање као делатности које се могу обављати у сопственом дому, у данашње време имају, поред алтернативног извора прихода, и социолошки значај јер омогућавају жени већу посвећеност породици и дому. Могућност примене шара са везених тканина у оквиру примењене уметности, нарочито код декоративно дизајнерских радова, модне индустрије, уметничког занатства, је велика, неисцрпна и још увек недовољно искоришћена.

МАРИЈАНА РАТКЕЛИЋ

„РУЧНИ РАД“ У СРПСКОМ ШКОЛСТВУ КРОЗ ВЕКОВЕ

Историчар Мелихиор Ердуђељи претпоставља да су прве школе на овим нашим просторима оформљене тридесетих година 18. stoleћа. На самом почетку развоја писмености и културе, образовање је у највећој мери било привилегија јачег пола; но далеко од тога да се младе девојке нису образовале.

Остало је упамћено да је на двору краљице Јелене Анжујске, како бележи њен биограф Данило, оформљена прва школа за женску децу. Списатељ житија краљице Јелене каже да је краљица заповедила у целој својој области сабирати кћери сиротих родитеља, и њих хранећи у своме дому, обучаваши сваком добром реду и ручном раду, који приличи за женски пол. А када су одрасле, удаваше их за мужеве да иду у своје куће, обдарујући их сваким богатством, а на место њих узимала је друге девојке као и прве.¹

Осамнаесто столеће представља прекретницу у ширењу културе и писмености на овим просторима. Доласком руског учитеља Максима Суворова у Сремским Карловцима се 1. октобра 1726. године оснива Рускословенска школа, која је радила свега четири месеца, да би пет година након њеног гашења, у Петроварадинском шанцу (Нови Сад) дана 8. септембра, епископ бачки Висарион Павловић, основао школу пуног назива Рождествено-богородична школа латино-словенскаја. Године 1756. ова школа је имала 63 редовна ученика и 13 екстраординарних, а међу њима се налазила и једна ученица - Марта Нешковић, прва Српкиња која је знала писати и говорити течно латински.

Избором Павла Ненадовића за карловачког митрополита, 1749. године долази до оснивања првог школског фонда (сва духовна лица, манастири и црквене општине уплаћивали су једном годишње одређену суму новца у овај фонд), а преко званичних одлука, многобројних расписа и пастирских посланица, инсистирао је не само на подизању школских зграда, већ и на

Ђачка књижица Олге Миросављевић из 1910. године

¹ Ћунковић, Срећко, *Школство и просвета код Срба у средњем веку*, Београд 1965, 25

томе да наставу у школама треба да прате и мушка и женска деца подједнако. Доситеј Обрадовић, један од најумнијих људи које је Србија икада имала и први министар просвете у ослобођеној Србији, борац за женско образовање, истицао је да је највећи дуг према народу школовање деце и омладине.

Почетком 19. stoleћа у Новом Саду је било пет српских православних школа, три у центру града *на пијаци* и две на периферији, једна код Алмашке цркве, а друга код Јовановске цркве. Тридесетих година 19. stoleћа помиње се и прва *школа за женску децу - девическа школа*, са наставом на српском језику. У свом патриотском апелу од 3. августа 1821. године учени и угледни Србин *из прека* Димитрије Давидовић, уредник *Новина Србских* у Бечу, нагласио је од коликог је значаја школовање женске деце. Предложио је да такву школу оснује у своме дому *где би се учили женски послови: кување, шивење, вез, плетење и друго*,² чему би женску децу учила његова жена, а читању и писању његова свастика.

Уџбеници и помагала за извођење наставе
„Ручни рад“

Некако у то време, на двору српског кнеза Александра Карађорђевића и његове супруге Персиде, радо виђен гост била је и супруга великог српског песника Симе Милутиновића Сарајлије, Марија - Маца Милутиновић, пореклом из Будима. Као лична секретарица Вука Стефановића Караџића упознала је и заволела Србију, где се и доселила 1838. године. Памтимо је као прву везиљу гоблена (*пти поен*) на француском рубљу, али и као *васпителку сербске јуности*, свестрано ангажовану на решавању проблема школства у Србији, посебно на обавезном школовању женског подмлатка. Сличну, ако не и идентичну мисију имала је и сестра новосадског адвоката и професора новосадске гимназије Димитрија Јанковића, Наталија Јанковић удата Петровић. У родитељској кући добила је солидно образовање и одлично је говорила немачки језик. У новосадским грађанским круговима важила је за жену са златним рукама за женске радове. Оставши без супруга, приватно и јавно, учила је женску децу читању и писању, а нарочито женским ручним радовима. Године 1840. издато јој је уверење магистрата да може приватно

² Павловић, Лазаревић, Г; Стакнов, Љ, *Везак везла мома млада*, Београд 2003, 8

поучавати децу ручном женском раду. Од године 1850. Наталија у Новом Саду држи приватну женску школу, на највеће задовољство родитеља њених ученица. Само речи хвале за Наталију, њену породицу и њен беспрекоран живот имао је и тадашњи директор новосадске гимназије др Ђорђе Натошевић, наглашавајући да је Наталија нарочито позната у струци уметничког веза у чему заслужује најпотпуније признање.³ Тако препоручена, Наталија је именована, декретом од 13. априла 1856. године за учитељицу ручног рада при српској основној девојачкој школи у Новом Саду.

У Србији, захваљујући залагању Јована Стерије Поповића донесена је 1846. године *Уредба о устројенију девојачких училишта*, а следеће године отворена је и прва женска школа, у којој се, између осталог, учило и шивење и везење. Женски ручни рад био је заступљен у школама за женску децу још од њиховог оснивања, а 1882. године добио је статус обавезног предмета. *Циљ наставе женског ручног рада био је да подстиче на самосталан и користан рад, да развија смисао за облик и хармонију боја, као и да оспособи ученице за израду предмета за њихову личну употребу, као и предмета потребних домаћинству.*⁴ Женски ручни рад имао је у васпитању и користан задатак, требао је *да код ученица развија радост при самосталном стварању и љубав према физичком раду.*⁵ Коначно, са женским ручним радом сусрећемо се свуда где је реч о декоративним предметима, а многи руком везени мотиви и украси представљају права мала ремек дела, и указују на уметнички таленат младих девојака-везиља..

Школовање женске деце кроз основно образовање било је устројено тако да се *пре подне радило на образовању ума и душе* (учили су се сви предмети као и у мушком одељењима осим граматике, стилистике, земљописа и историје), а *поподне на обучавању у женским пословима* (учило се плести, шити и вести).

Седамдесетих година 19. века долази до реорганизације рада женских основних школа. Реорганизацијом наставе женског ручног рада уређена је по разредима и прецизније одређена. Време од 8 до 11 часова пре подне одређено је за *учевне* предмете, а од 14 до 17 часова после подне за наставу женског ручног рада.

Ученице Српске велике девојачке школе у Новом Саду, на Спасовдан, 1907. године са наставником А. Сандићем

3 Чурић, Радослав, *Српске више девојачке школе у Војводини*, Нови Сад, 1961.

4 Павловић, Лазаревић, Г; Стакнов, Љ, *Везак везла мома млада*, Београд 2003, 7.

5 Исто

Потребно је нагласити да је женски ручни рад био предвиђен у свим разредима али само у другом полугодишту. *У првом разреду учило се плетење разно са једном и пет игала, у другом разреду бели вез, у трећем разреду шарени вез с вуницом и са перлама а у четвртом разреду кројење и шивање кошуље, а где је могуће и женске хаљине.*⁶

Осамдесетих године 19. столећа изједначене су мушке и женске основне школе, а законом од 31. децембра 1882. године први пут су потпуно обједињене. Разлике у настави у женским и мушким одељењима биле су готово безначајне, само је женски ручни рад остао посебно обележје женских школа. Распоредом предмета предвиђено је да се и женским школама у оба течаја предаје женски ручни рад. У првом разреду учило се плетење чарапа без шара и са шарама (оквирима), а у другом мрежање (нецовање) и потплетивање. За трећи разред предвиђен је вез са вуницом, бео вез и крпљење, док се у четвртом разреду учило кројење и шивење кошуља и хаљина.

Убрзо се показало да основношколско образовање није довољно и имућнији грађани почели су да шаљу своју женску децу у приватне девојачке школе, заводе, институте, лерове и др. У овом периоду постоје два таква српска завода. Огласом у *Застави* 1868. године Амалија Терзић рођена Моро, Францускиња удата за Новосађанина Владислава Терзића, препоручује свој учевни и васпитателни завод за женску младеж свим оним родитељима који желе своје кћери потпуно изобразити за ваљане христијанке и добре будуће матере.⁷ Године 1869. одржани су, врло успешно, јавни испити у тој школи, а исте године налазимо и вести о испиту у другој таквој школи Ане Костић, која је на основу похвала за свој рад успела својој школи да прибави статус јавне школе.

Наведене приватне школе биле су намењене деци имућнијих грађана. Истакнуте личности оног времена попут Драге Дејановић и Светозара Марковића, потом напредни покрети: Млада Србадија и Покрет за образовање жена у Војводини, као и Матица српска,

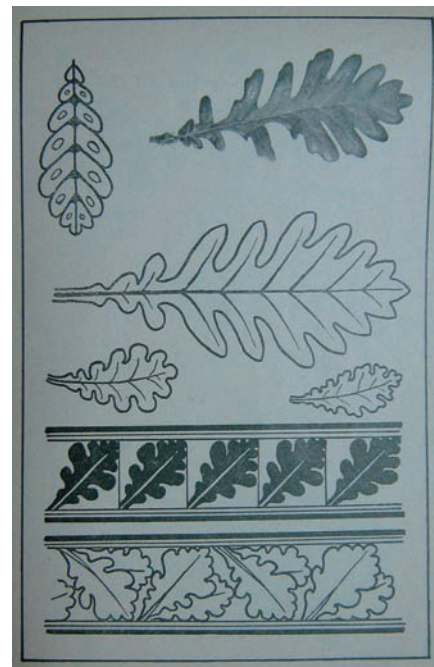
Табло, ученице Више девојачке школе у Новом Саду, 1898. године

6 Павловић, Лазаревић, Г; Стакнов, Љ, *Везак везла мома млада*, Београд 2003, 10.

7 Чурић, Радослав, *Српске више девојачке школе у Војводини*, Нови Сад, 1961, 11.

залагали су се за оснивање српских виших девојачких школа. Коначно, 1. јуна 1871. године донета је дугоочекивана Уредба о српским вишим девојачким школама, којом је предвиђено да школовање траје четири године и да један од примарних предмета поред науке о чувању здравља и неге у болести и науке о неговању и васпитању деце буде и женски ручни рад.

У складу са планом и програмом рада наставни предмет *женски ручни рад* имао је за циљ да буди и јача вољу за образовањем и да развија леп укус, спретност и вештину, као и да даје поуку о познавању робе и градива за женски ручни рад, начин набављања везива и плетива са посебним освртом на штедљивост и целисходност при употреби. У првом и другом разреду овај предмет учио се три часа седмично и то следеће вештине: промаљивање, плетење, бележење и шарени вез с нарочитим обзиром на српску народну орнаментику и рубљење; као и основи шва и крпљење, мрежење и ишивање, лака шупљика и крпљење чарапа. У трећем и четвртном разреду учио се такође три часа седмично и то: бели вез, шав и основи кројења белог рубља, цртање кројева на хартији и кројење на платну, кројење и шав женске кошуље и још којег комада женског белог рубља (шав по могућству на машини), ишивање јамица на белом рубљу, мрежање и шарени вез; као и узимање мере за рубље, разне врсте уметничких везова са разним материјалном, разни вештачки чипкасти и чворасте радови и упознавање развитка српске и мађарске народне орнаментике. Занимљиво је да је у настави овог предмета често коришћен систем „помоћница“. Наиме, ученице старијих разреда подучавале су своје млађе другарице и помагале им у извођењу захтевнијих и компликованијих радова. Крајем школске године у циљу афирмације школе и жељи да се покаже умешност и лепота ручних радова младих девојака, организоване су, веома посећене, изложбе, које су често биле продајног карактера.

*Примери стилизације у уџбеницима
за основне и грађанске школе*

Може се закључити да је настава у српским основним и вишим девојачким школама ишла у корак са општим напретком и развојем српског друштва на прелазу из 19. у 20. столеће. Женски ручни рад, као обавезан предмет, наставио је да живи у школским програмима, чувајући традицију женског веза и спајајући прве везиље: монахиње и опатице, кнегиње, владарке и принцезе са непознатим, сиромашним младим девојкама са села, имућним и образованим младим дамама из грађанских кућа, које су оставиле за собом, у вез преточене, дуге часове проведене уз иглу и конач нижући бод за бодом.

Изложба ђачких везених радова у Државној женској грађанској школи у Новом Саду, 1932. године

КАТАЛОГ ПРЕДМЕТА

(Напомена: сви натписи у каталошком делу текста наведени су у оригиналу са свим граматичким и правописним грешкама)

Скраћенице:

- Е – збирка Етнолошког одељења
- ЕСК – етнолошка збирка Завичајне збирке у Сремским Карловцима
- ЕП – Економско-привредна збирка
- КИ – збирка Одељења за културну историју
- КП – збирка Одељења за културну историју –примењена уметност
- ИСК – историјска збирка Завичајне збирке у Сремским Карловцима
- ЗСУ – Збирка стране уметности

Садржај каталошких јединица

I	ПРИБОР И УЗОРЦИ ЗА ВЕЗ	1 - 26
II	ТЕКСТИЛНИ ПРЕДМЕТИ СА ИЗВЕЗЕНИМ ИНИЦИЈАЛИМА.....	27 - 54
III	ТЕКСТИЛНИ ПРЕДМЕТИ СА ИЗВЕЗЕНИМ МОНОГРАМИМА	55 - 82
IV	ТЕКСТИЛНИ ПРЕДМЕТИ СА ИЗВЕЗЕНИМ ИМЕНОМ И ПРЕЗИМЕНОМ.....	83 - 95
V	ТЕКСТИЛНИ ПРЕДМЕТИ СА ИЗВЕЗЕНИМ КРАЋИМ НАТПИСИМА	96 - 126
VI	ТЕКСТИЛНИ ПРЕДМЕТИ СА ИЗВЕЗЕНИМ ДУЖИМ НАТПИСИМА	127 - 199
VII	ПРЕДМЕТИ СА СЛОВНИМ ЕЛЕМЕНТИМА РАЂЕНИ ДРУГИМ ТЕХНИКАМА	200 - 215

1. АЛБУМ са шемама за вез и ткање

Крај 19. и почетак 20. века.

Ручно рађен од дебљег картона,
Правоугаони албум са црвеним корицама на којима је
утиснут натпис *Valeria Chiaselotti*, а унутар којих су
шеме за ткање и вез.

17 x 39 cm.

КИ – 1284

2. АЛБУМ узорака

Српски вез скупио и цртао Влад. Тителбах; издање
Краљ. Срп. Држ. штампарије у Београду 1896. године.
Штампан и коричен, дебљи картон и хартија.

Правоугаони албум са четири листа ћирилицом
штампаног текста и дванаест листова у колору са
народним мотивима веза (сл. 1).

26 x 20 cm.

Е – 1182

3. АЛБУМ узорака

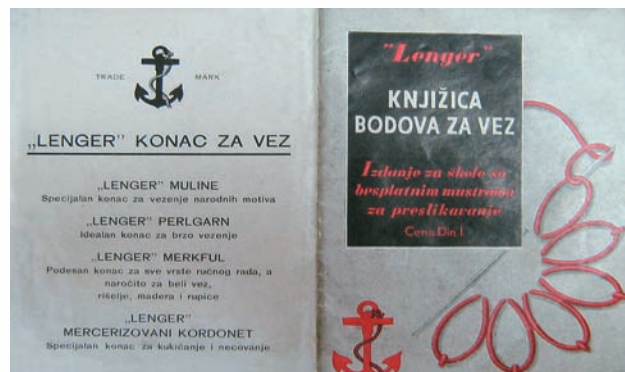
Албум народних мотива за вез, Марица Прица,
Љубљана, 1939.

Штампан и коричен, картон и хартија.

Правоугаони албум са сивим корицама и црвеним
ћириличним словима. Унутар албума су два листа
штампаног текста и осам картона у колору са мотивима
веза (сл. 2).

33 x 23,5 cm.

Е – 1183

4. АЛБУМ везилачких бодова

Knjižica bodova za vez, Издање фирме „Lenger“.

Петроварадин, Срби, прва половина 20. века, поклон
Јована Михајила.

Мала књижица са сивим корицама у којој су, на
20 страна, исцртани бодови за вез са текстуалним
објашњењем и додатком са отрукованим шемама.

14 x 10 cm.

Е – 1297

5. ЧАСОПИС

Vezilja, Загреб 1930-1932. година, 18 бројева штампаних
латиничним писмом, поклон Руженке Мудрох из Нови
Сад.

Штампан и коричен; хартија и дебљи картон.

30 x 24 x 3,8 cm.

Е – 797

6. ДРЖАЧ за игле

Нови Сад, Срби, половина 20. века, поклон Илинке
Ђачанин.

Ручно рађено, дрво.

Ваљкаст дрвени, из два дела састављен предмет
украшен урезаним линијама у коме се држи игла за вез.
8 x 1 cm.

Е – 1284

7. ЂЕРЂЕФ са шрафом

Нови Сад, Словаци, половина 20. века, поклон од
Руженке Мудрох.

Занатска израда, токарење, дрво.

Округао, дрвени, из два обруча састављен ђерђеф са
дрвеним клином за качење на шраф који се састоји
од округлог отвореног дела и дрвеног завртња. Шраф
служи за фиксирање на сто за којим везиља везе (сл.
28).

19,5 x 36 cm.

Е – 1290

8. КАЛУПИ ЗА ТРУКОВАЊЕ (Тискалица)

Нови Сад, Срби, крај 19. века, поклон Вере Војновић.

Занатска израда: метал, дрво.

Дрвене плоче различитог облика на које су савијеним лимом утиснути орнаменти у виду монограма и сидра. Употребљава се за труковање шара на тканини по којој ће се вести (сл. 36).

Е - 1259

9. КОРПА ЗА КОНЦЕ

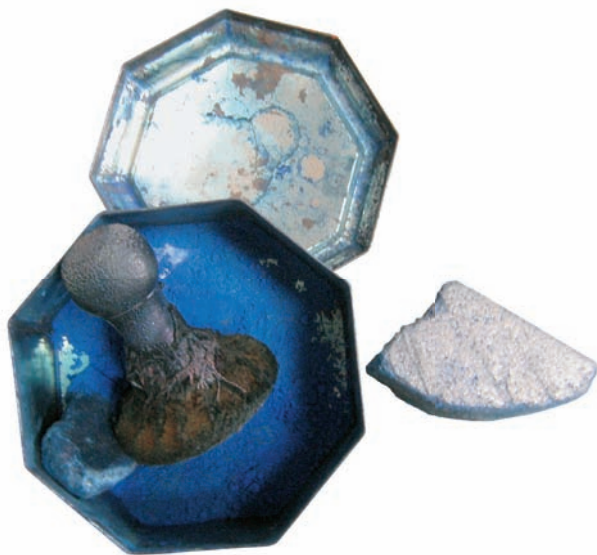
Нови Сад, Срби, крај 19. века, поклон Вере Војновић.

Занатска израда: плетено пруже.

Плетена, овална браон корпа у којој се држе конци приликом веза.

33 x 15,5 x 10 cm.

Е - 1262

10. КУТИЈА за плави прах за труковање

Нови Сад, Срби, крај 19. века, поклон Вере Војновић.

Занатска израда: метал.

Плава, метална вишеугаона кутија у којој се држи плави прах за труковање.

11 x 6,3 cm.

Е - 1261

11. КУТИЈА СА ПЕРЛАМА

Затечено у Музеју 1958. године.

Стаклена кутија са металним поклопцем у којој се налазе перле за вез, аплицирање на тканини и прављење бројаница.

6 x 4,5 x 5,5 cm.

КИ - 4099

12. ПРИБОР ЗА ШИВЕЊЕ

Нови Сад, припадало Јелени Подањи, прва половина 20. века.

Индустријска израда, ливено, месинг и свила.

Дугуљаста, ваљкаста метална футрола кружног попречног пресека, украшена урезаним стилизованим вегетабилним орнаментом. На врху поклопца је кићанка од свиленог концa, а у футроли се налази калем са концем и игле (сл. 6).

4,5 x 1,5 cm.

КИ - 1952

13. ПРИБОР ЗА ЖЕНСКИ РУЧНИ РАД

Нови Сад, припадало Јелени Подањи, произведено у Француској, друга половина 19. века, увоз из Аустрије.

Индустријска израда, пресовано; кожа, сребро и челик.

Мали прибор за шивење кога чине кесица за прибор од јеленске коже са затварачем, сребрна футрола за игле, маказе, ножић и шило. Сви делови имају челична сечива или врхове и сребрне дршке декорисане рељефним вегетабилним орнаментима у стилу другог рококоа.

11,2 x 6 cm.

КИ - 1954

14. ПРИБОР ЗА ВЕЗ

Нови Сад, припадало Ирини Латинчић, мајци Ђорђа Латинчића, крај 19. века.

Ручно рађено; дрво, орахов и јасенов фурнир, стакло и текстил; вез бројањем: гоблен бод.

Округла, нижа, кутија са поклопцем чији је средњи део од двоструког стакла између кога је смештен гоблен орнаментисан букетом ружа. Оквир поклопца и бочне

страни су израђени од светлог и тамног фурнира док је дно од шперплоче.

28 x 38,5 x 10 cm.

КИ - 2061

15. КУТИЈА СА ПРИБОРОМ ЗА ВЕЗ

Нови Сад, из породице Барако, крај 19 века.

Ручно рађено; дрво, картон, метал.

Кутија у облику ковчега са лучно израђеним поклопцем преко чије средине иде оков од месинганог лима укован са три месингана закивка. Са унутрашње стране поклопца је огледало. Кутија је пресвучена црвеним сомотом и пресованим танким картоном смеђе боје (имитација коже), а садржи шило, футролу за игле, жицу за увлачење конца, хватаљку за конач (један део недостаје). На предњој страни је бравица без кључа (сл. 6).

6,5 x 15,5 x 9,4 cm.

КИ - 759

16. КУТИЈА ЗА ПРИБОР ЗА ВЕЗ СА МУЗИЧКИМ АУТОМАТОМ

Београд, 19. век.

Занатска израда; дрво, фурнир, сомот, кост, метал.

Правоугаона, тамносмеђим бајцом обојена дрвена кутија са шаркама спојеним поклопцем на коме је, са унутрашње стране огледалце (недостаје), бравом на предњој страни и четири округле, плоснате ножице. Поклопац и бочне стране декорисани аплицираним геометријским и вегетабилним орнаментима изведеним од бело обојених и у боји дрвета плочица фурнира, за подлогу причвршћени челичним клиновима са лоптастим главама и округлим дугмићима од беле кости. Унутар кутије је девет преграда од којих су две са јастучићима од бордо сомота (за игле), а седам је са поклопцима. Највећа, средња има бордо сомотом пресвучен поклопац који је уједно служио и као подлога за маказе и остали прибор. Остали покопци декорисани су сомотом и аплицираним, бело обојеним и смеђе бајцованим, фурниром. У задњој, десној прегради је музички аутомат на ваљак.

26,5 x 30,2 x 10 cm.

КИ - 2189

17. МУСТРЕ

Нови Сад, Словаци, крај 19. и почетак 20. века, поклон Руженке Мудрох.

Новинска колор хартија, трговачки и паус папир, штампа и ручни препис.

Узорци веза из новинских часописа у колору.

Е – 1187 - 1191

18. НАПРСТАК

Нови Сад, Срби, крај 19. века, поклон Вере Војновић. Занатска израда, бакар.

Напрстак са отвором на једној страни, кружне профилације без украса са спољне стране.

2 x 1 cm.

Е - 1260

19. ПОЧЕТНИЦА

Затечено у Музеју

Индустријски ткано платно; вез по писму (вез у боји): покрстица.

На правоугаоној, ретко тканој тканини памучним концем црвене боје, везом у техници покрстице израђена је абецеда, бројеви 0-9 и различити геометријски орнаменти.

25 x 18 cm.

Е - 118

20. ПОЧЕТНИЦА (школа)

Сремски Карловци, 1870. године.

Ручно ткано и везено: памучни и вунени конач; вез бројањем: покрстица, гоблен бод, растегнута покрстица.

На густо тканом материјалу, разнобојним концем (црни, плави, зелени, љубичасти, жути, браон и крем) у горњем делу предмета извезена латинична писана и штампана слова, ћирилична писана слова, бројеви, као и година израде (1870), а доњи део орнаментисан цветним гранама, зооморфним мотивима (паун, пас, коњ, зец, пегаз, птица), деловима архитектуре (кућа,

скулптура), а у цветном венцу иницијалима „КР“.
Натпис: писана и штампана абецеда, писана азбука,
1870, бројеви 1- 10, иницијали КР.

36 x 33 cm.

ЕСК – 342

21. ПОЧЕТНИЦА (школа, абецедар)

Нови Сад, рад Илонке Шпилер, 1911. година, поклон
Розалије Шпилер.

Ручно ткано платно и конач, вез бројањем: покрстица.
На тканини ретко ткане структуре браон концем
извезена абецедна латинична штампана и писана
слова, година израде и име везиље. Између слова је
стилизована украсна и флорална грана. На две краће,
наспрамне стране, краће ресе.

Натпис: Абецеда; 1911; *SPILLER ILONKA*.

42 x 36 cm.

Е - 933

22. ПОЧЕТНИЦА (школа)

Сремски Карловци, рад Анке Васић из 1878. године.

Ручно рађена, вунени конач, вез бројањем, покрстица.
На ретко тканом материјалу, маслинастозеленим
концем, техником покрстице извезена ћирилична
писана и штампана мала и велика слова, римски и
арапски бројеви, година израде (1878), као и име
везиље. На дну је стилизована цветна грана. На ужим
странама геометријски украс: права и изломљена
линија (сл. 38).

Натпис: писана и штампана азбука, штампана абецеда,
1878, бројеви 1-12, *Анка Васић*.

47 x 30 cm.

ЕСК – 1627

23. ПОЧЕТНИЦА (школа)

Сремски Карловци, 1853. године.

Ручно рађена, вунени конач, вез бројањем, покрстица
и дупла покрстица.

На ретко тканом материјалу, разнобојним (црвени,
зелени, жути, браон, плави, бели и црни) концем,
техником покрстице извезена латинична писана и

штампана мала, велика и стилизована слова, писана
ћирилична слова, година израде (1853), орнаменти
(стилизоване цветне гране, пас), бројеви 1-10, као и
иницијали везиље. Предмет оивичен црном линијом.

Натпис: писана и штампана абецеда, писана азбука,
1853, бројеви 1-10, иницијали *W.M.*

36 x 33 cm.

ЕСК – 4805

24. ПОЧЕТНИЦА (школа)

Сремски Карловци, друга половина 19. века, затечено
у Музеју.

Памучно платно и конач индустријске израде, вез по
писму (бели вез): обамет, двослојни бод преко веза,
бод за иглу и чворићи.

На белом, памучном платну белим и црвеним концем
рађен бели вез. Орнаменти: листови, круна, линије,
разне цакне и иницијал (таб. XI).

Натпис: *М.*

17 x 18 cm.

ЕСК – 4807

25. ПОЧЕТНИЦА (школа)

Сремски Карловци, друга половина 19. века, рад
Крунославе Обушковић, затечено у Музеју.

Вунени конач и тусор, вез бројањем: обамет, покрстица,
и раван бод.

На окер платну ретко ткане структуре разнобојним
(црни, зелени, црвени, браон, плави, жути, бели,
окер, ружичасти) концем извезена ћирилична штам-
пана велика слова и орнаменти: флорални (цветне гране,
венац, стилизоване шаре), зооморфни (јелен, петао, птице
и пас) и геометријски (квадратићи и линије), као и име
везиље. На доњем делу је стилизована цветна грана. Цео
предмет оивичен са две паралелне линије између којих је
правилна изломљена линија.

Натпис: штампана азбука, *Крунослава Обушковић*;
бројеви 0-9; иницијали *КО* (вероватно Крунослава
Обушковић).

48 x 36 cm.

ЕСК – 4811 - 4812

26. КУВАРИЦА натрукована

Нови Сад, 2009. година, труковала Вера Војновић рођ. Шовљански по узорцима с краја 19. века.

Индустријска и ручно ткана платна различитог сировинског састава; труковање (10 комада).

Плавом пастом и плавим прахом натруковане различите представе на белом платну различите старости и сировинског састава. На куварицама, поред орнамената постоје и словни натписи различитог садржаја, на српском, мађарском, немачком и словачком језику исписана ћириличним и латиничним писмом.

Е - 1298

27. КАПА

Сремска Митровица, припадало Катици Кресојевић рођ. Панаотовић, око 1870. године, поклон Маре Калибаш рођ. Кресојевић из Сремских Карловаца.

Индустријски ткан памучни румбургер, вез по писму (бели вез): бод за иглу, обамет, исецканац и двослојни бод преко веза.

Бела, полукружно кројена капа за спавање са обаметнутим цакнастим ивицама декорисаним белим везом у виду низа кукица, унутра са рупицом. На задњем, средишњем делу капе увучена је ужа трака за везивање, иста којом се капа везује испод браде. У доњем левом углу, ћириличним словима, извезени су иницијали.

Натпис: *КП*

33 x 30 cm.

ЕСК – 649

28. КОШУЉА доња

Сремски Карловци, Срби, рад и поклон Мице Докмановић рођ. Кресојевић, око 1934. године.

Индустријски ткано памучно платно; вез бројањем: расплет и вез по писму: двослојни бод преко гајтана.

Бела, трапезаста, са равним бретелама, ситним расплетом порубљених ивица изнад груди, декорисана белим везом, кукичаном чипком и расплетом. На предњој страни расплетом формирана два правоугаоника различите величине, један преко другог, испод кога су иницијали (таб. XI).

Натпис: *МК*

100 x 73 cm.

ЕСК – 350/1 - 2

29. КОШУЉА доња

Сремски Карловци, из куће адвоката Ђорђа Кресојевића, око 1890. година, поклон кћери Маре Калибаш рођ. Кресојевић.

Ручно ткано памучно платно са усновицом; вез по писму (бели вез): раван бод.

Бела, женска кошуља од усниваног памучног платна на „V“ изрез напред и ширим бретелама које се

спајају копчањем кончаним дугмићима на раменима. Усновицу чине две паралелне пруге на размаку од 1 цм. Отвори око врата и рукава декорисани нашивеном индустријски рађеном чипком од тила, а грудни део и ситним порубима. Доња ивица кошуље порубљена ситном шупљиком. На левој страни, изнад груди, окер концем извезени ћирилични иницијали (таб. XI).

Натпис: *КП*

50 x 116 cm.

ЕСК – 1458

30. МАРАМИЦА

Нови Сад, крај 19. века, бивша власница Даница Николић.

Свилени батист индустријске израде, вез по писму (машински рад).

Женска, квадратна, бела марамица са декоративним латиничним иницијалима у једном углу украшена машинским везом и ажуром по ивицама орнаментисана флоралним букетима цвећа и лишћа и таласастим линијама (таб. IV, XI).

Натпис: *CR*

36 x 36 cm.

КП – 115 - 116

31. МАРАМИЦА

Нови Сад, почетак 20. века, поклон Наде Бурић.

Индустријски ткано танко памучно платно и конач; вез бројем: расплет; чворовање и вез по писму (бели вез): раван бод.

Бела, квадратна марамица декорисана чворованим тачкама и расплетом опшивеним ивицама. У једном углу извезени латинични иницијали.

Натпис: *AB*

23,5 x 23,5 cm.

Е - 899

32. МАРАМИЦА

Нови Сад, почетак 20. века, поклон Наде Бурић.

Индустријски ткано памучно платно и конач; кукичање и вез по писму (вез у боји): гајтан бод.

Квадратна, бела марамица са цакнастим ивицама декорисаним кукичаном чипком урађеном ружичастим концем. У једном углу су ћирилични иницијали.

Натпис: *ДК*

25 x 25 cm.

Е - 902

33. МАРАМИЦА

Нови Сад, Словаци, прва половина 20. века, поклон Руженке Мудрох.

Индустријски ткано танко памучно платно; вез по писму (бели вез): раван бод, двослојни бод преко веза, обамет, исецканац.

Бела, квадратна марамица са цакнастим ивицама декорисана белим везом орнаментисана геометријским круговима и стилизованим лисним гранама. Углови марамице богатије извезени, а изнад једног угла су иницијали.

Натпис: *ME* (Етелка Мудрох)

26,5 x 26 cm.

Е – 1193/1

34. МАРАМИЦА

Нови Сад, Словаци, прва половина 20. века, поклон Руженке Мудрох.

Индустријски ткано танко памучно платно; кукичање и вез по писму (бели вез): раван бод и бод за иглу.

Бела, квадратна марамица декорисана кукичаном чипком и белим везому једном углу. Орнамент чине иницијали уоквирени цветним медаљоном, а на кукичаној чипки по три цвета на свакој страни (таб. XII).

Натпис: *AC, ЛЗ*

и МЗ

26,5 x 26,5 cm.

Е – 1193/2 - 4

35. МАРАМИЦА

Нови Сад, припадало Ани Димитријевић рођ. Арадски (1852-1934), крај 19. и почетак 20. века.

Батист индустријске израде; вез по писму (машински рад).

Квадратна марамица са утканим пругама које се секу у угловима и таласастим обаметнутим ивицама. У једном углу су иницијали декорисани флоралним мотивом (таб. IV, XI).

Натписи: *AA, AD*

48 x 48 cm.

КИ – 4181/1 - 2

36. НЕДРА (груди)

Сремски Карловци, рађено око 1880. године, на венчању носио Петар Јанковић, поклон Ирине Јанковић.

Индустријски ткано памучно платно; вез по писму (сребровез): раван бод.

Бела, сребрном нити везена недра на раскопчавање са по три рупице на обе стране. На обе стране орнамент чине вертикална вегетабилна грана сачињена од класја жита, цветића и лишћа, а на врховима су гранчице ђурђевка. Испод везених грана су ћиричним словима извезени иницијали. Део мушке свечане ношње (таб. V, XI).

Натпис: *ПЈ*

48,5 x 24 cm.

ЕСК - 165

37. НЕДРА (груди)

Баноштор, рад мајке Славка Стојковића око 1875. године, носио Жарко Стојковић, отац Славка Стојковића, поклон супруге Славка Стојковића, Љубинке Стојковић из Сремских Карловаца.

Индустријски ткано памучно платно; вез по писму: вез перлама.

Бела, позлаћеним металним перлама везена недра на раскопчавање са две рупице на једној страни. Орнамент чине стилизоване цветне гране на обе стране испод којих су, ћиричним словима, извезени иницијали између којих је грб у виду лире. Део мушке свечане ношње (таб. XI).

Натпис: *ЖС*

40 x 15 cm.

ЕСК - 273

38. НЕДРА (груди)

Добановци, рад Меланије Чобановић око 1900. године, поклон Меланије Чобановић.

Индустријски ткано памучно платно; вез по писму (златовез): раван бод, ланчанац и бод за иглу.

Бела, златном нити везена недра са лептир машном на врху и тракама за везивање око врата (сл. 44). Орнамент сачињен од три букета са по три петолисна цвета који опкољавају цветни мотив са два цвета сунцокрета. На лептир машини извезен лист, а на крајевима,

латиничним словима иницијали. Део мушке свечане ношње (таб. V, XI).

Натпис: *MN*

45 x 22 cm.

ЕСК – 1135

39. СУКЊА доња

Добашевица, Словаци, припадало Рожики Ковачевој, почетак 20. века.

Индустријски ткино памучно платно; вез по писму (бели вез): обамет, исецканац, двослојни бод преко веза.

Бела, дугачка, набрана доња сукња са шпицастиим цакнама извезеним белим везом орнаментисана рупичастим стилизованим тролисним гранчицама и са четири цвета (сл. 44). Сукња се везује са стране нашивеним тракама, а у доњем десном углу су латиничним словима иницијали везиље (таб. IV, XI).

Натпис: *DA*

87 x 115 cm.

Е – 1243

40. ЈАСТУЧНИЦА

Сремски Карловци, Срби, рад Виде Цветић, 1917. године.

Памучно платно индустријске израде; вез по писму (бели ришеље вез): двослојни бод преко веза, исецканац и обамет.

Бела, правоугаона, ришеље везом декорисана јастучница са отвором на доњој страни који се закопчава са кончаним дугметима (сл. 46). У горњем делу извезена пруга од цветне лозице, а на средини јастучнице иницијали украшени ситним цветићима (таб. IV, XI).

Натпис: *BJ*

69 x 106 cm.

ЕСК – 43

41. ЈАСТУЧНИЦА

Чортановци, рад Олге Влашкалић, 1900. година, поклон Олге Влашкалић

Индустријски ткино памучно платно; вез по писму (бели вез): исецканац и раван бод.

Бела, везена јастучница орнаментисана цветном гранчицом уз горњу и бочне ивице и стилизованим иницијалом на средини предмета. На горњу и бочне ивице нашивена „цакнаста“ трака (карнер). Отвор за увлачење јастука налази се на десној бочној страни и закопчава са шест дугмића.

Натпис: *O*

74 x 87 cm.

Е – 84

42. ЈАСТУЧНИЦА

Нови Сад, Срби, почетак 20. века.

Ручно ткино ланено платно; вез по писму (бели вез): двослојни бод преко веза и исецканац. Велика, бела, порупчићима и белим везом декорисана јастучница са отвором на доњој страни који се закопчава кончаним дугмићима. Орнаментисана је овално постављеним цветним венчићима између којих је по пет рупица, а оивичен са по три порубне линије са обе стране. Испод, у шестоуглу, су ћириличним словима извезени иницијали (таб. XI).

Натпис: *ДК*

98 x 79 cm.

Е – 1221

43. ЈАСТУЧНИЦА

Сремски Карловци, рад Ленке Филиповић око 1900. године.

Индустријски ткино памучно платно са усновицом; вез бројањем: расплет; вез по писму (бели вез): раван бод, двослојни бод и бод за иглу;

Велика, белим везом декорисана јастучница са отвором на бочној страни. Закопчава се са пет дугмета од шкољки (сл. 43). У горњем десном углу машиним повезан велики букет цвећа испод кога су богато украшени латинични иницијали (таб. IV, XI).

Натпис: *LM*

92 x 75 cm.

ЕСК – 1471 - 1472

44. ЈАСТУЧНИЦА

Ириг, Срби, рад Анке Хацић за штафир кћерки Милице, око 1880. године, поклон Петра Дабића, наследника. Индустијски тано памучно платно; вез по писму (бели вез): раван бод, двослојни бод преко веза, обамет и бод за иглу.

Мала, белим везом и обаметнутим, цакнастим карнером са три стране декорисана јастучница са отвором на доњој страни. У два горња угла стилизоване цветне гране са краћим четвороредним тачкастим пругама. У горњем делу, на средини је стилизовани иницијал (таб. IV, XI).

Натпис: *A*

40 x 36 cm.

ЕСК – 1634

45. КЕСИЦА ЗА ЛАВАНДУ

Сремски Карловци, Срби, рад Катице Красојевић, 1890. године, поклон њене кћери, Маре Калибаш рођ. Красојевић.

Индустијски тано свилено платно и конач; вез по писму (свилевез): раван бод и бод за иглу.

Свилена, природно бојена, врећаста, плавим и зеленим концем везена кесица за лаванду. Различито је орнаментисана на две стране: на једној страни букет цвећа, а на другој иницијали везиље.

Натпис: *KK*

11 x 6,5 cm.

ЕСК - 1074

46. ПЕШКИР

Болевац, Срби, око 1905. године, рад и поклон Драгутинке Вељковић.

Ручно тано памучно платно са утканицом; кукичање и вез по писму (вез у боји): покрстица.

Правоугаони пешкир са утканицом у облику паралелних вишебојних (црвена, плава, жута, ружичаста) ширих и ужих линија и крајевима декорисаним кукичаном чипком у виду цик-цак линије и низом од 11 тролисних цветова. На једном крају су ћирилични иницијали везиље. Служио је за свакодневну употребу.

Натпис: *ДВ* (Драгутинка Вељковић)

172 x 50 cm.

ЕСК – 227

47. ПЕШКИР

Нови Сад, Словаци, рад Ане Лачек око 1900. године, поклон Карола Лачека.

Ручно тано кудељно платно; утканица и вез по писму: раван бод.

Краћи, широки пешкир на оба краја украшен појасом утканих црвено-црних пруга. На једној страни, изнад пруга извезен је иницијал.

Натпис: *K*

84 x 48,5 cm.

Е - 361

48. ПЕШКИР

Нерадин, Срби, почетак 20. века, поклон Станиславе Марковић.

Ручно тано кудељно платно са утканицом; вез по писму (вез у боји): покрстица.

Шири, кудељни пешкир са две уткане шире црвене пруге на оба краја и ручно порубљеним крајевима. На једном крају пешкира црвеним концем, извезен латинични иницијал. Пешкир служи за свакодневно брисање руку (таб. XI).

Натпис: *D*

102 x 42 cm.

Е - 405

49. ПЕШКИР

Нови Сад, Срби, крај 19. и почетак 20. века.

Ручно ткано кудељно платно; вез по писму: обамет, бод за иглу, бод за попуњавање и раван бод.

Дугачак, бели, вишебојним (црвени, зелени, плави, жути и ружичасти) концем везени пешкир са крајевима декорисаним црвеним концем обаметнутим цакнастим ивицама. На оба краја орнаментисан појасом од црвених, плавих и ружичастих цветова повезаних лисном граном. На једном крају, изнад везеног дела ћириличним словима извезени иницијали (таб. XI).

Натпис: *ДТ*

166 x 55 cm.

Е – 820

50. ПЕШКИР

Нови Сад, Срби, почетак 20. века, поклон Вере Војновић.

Ручно ткано ланено платно са утканицом; вез по писму (вез у боји): обамет, бод за попуњавање (печки нашав), бод за иглу и раван бод.

Дужи, шири, црвеним и црним концем везени пешкир са ивицама декорисаним у виду четири обаметнуте цакне и утканим симетрично поређаним пругама (једна шири и четири уже). На обе стране извезена цветна грана повезана од кругова формираним полукружним венчићем. Између цакни и орнамента вертикалне испрекидане линије. На једној страни извезени ћириличним словима иницијали оивичени тачкама и ситним цветним гранама (таб. XI).

Натпис: *ЗБ*

53 x 160 cm.

Е - 1224

51. ПЕШКИР

Нови Сад, Срби, почетак 20. века, поклон Вере Војновић.

Ручно ткано ланено платно; вез по писму (вез у боји): бод за иглу, покристица, обамет и бод за попуњавање.

Бели, дужи, украсни, вишебојним (ружичасти, љубичасти, зелени, жути, плави) концем везени пешкир са плавим концем обаметнутим цакнастим

(девет цакни) крајевима и „радом на дашчице“ утканом пругом. На једном крају пешкира је цветна, хоризонтално положена лозица рађена црвеним, љубичастим и зеленим концем. На другој страни, изнад цакни смењују се различити орнаменти: цветна лозица, појас од четири реда утканих пруга (две уже и две шире) сачињене од квадратића у виду шах поља, изнад је цветни медаљон у чијем средишту је женска особа у ореолу како стоји на положеном крсту са кутлом и крстом у руци. Око представе су латиничним словима извезени иницијали. На крајевима пешкира разнобојни цветови.

Натпис: *SA*

121 x 44 cm.

Е – 1225

52. ПЕШКИР

Нови Сад, Срби, почетак 20. века, поклон Вере Војновић.

Ручно ткано ланено платно; вез по писму (бели ришеље вез): обамет, бод за иглу и раван бод.

Дугачак, бели пешкир са обаметнутим крајевима декорисаним низом од три већа и шест мањих цветова. На једном крају, изнад цветног орнамента су границама украшени иницијали.

Натпис: *KB*

176 x 48 cm.

Е – 1303

53. ЧЕТКАРА (Kefetarló)

Нови Сад, Срби, почетак 20. века, поклон Вере Војновић.

Ручно ткано кудељно платно; вез по писму (вез у боји): обамет и бод за иглу.

Шира, правоугаона, преклопљена, црвеним концем везена четкара са шпицастиим горњим делом и обаметнутим цакнастим ивицама. На горњем делу је извезена симетрична цветна грана, на доњем четири руже у формацији срца, а у горњим угловима

су латиничним словима извезени иницијали. Бочне стране су отворене и служе за држање четке за одело.

Натпис: *AP*

25 x 27,5 cm.

Е - 1246

54. ЧЕТКАРА

Нови Сад, половина 20. века, поклон Вере Војновић. Индустијски ткино памучно платно; вез по писму (вез у боји): раван бод, бод за попуњавање, печки бод и бод за иглу.

Бела, правоугаона, џепаста, вишебојним (црвени, зелени, љубичасти, жути и браон) концем везена четкара са кукичаном чипком рађеном концем боје старог злата декорисаном доњом и бочним ивицама. На доњем делу орнаментисана са два љубичасти цвета и пуполком, великим листовима и плавом машном. На горњем делу лисна грана са четири цвета (два црвена и два љубичасти) и иницијалима. Служи за држање чешљева (таб. XI).

Натпис: *МК*

21,5 x 19 cm.

Е – 1248

55. ФРАГМЕНТ веза

Сремски Карловци, затечено у Музеју.

Плиш и памучно платно индустијске израде и свилени конац; вез по писму (свилевез): двослојни бод преко веза, гајтан бод, раван бод, чворићи и бод за иглу.

На постављеном бордо плишу вишебојним свиленим (црвени, жути, зелени, ружичасти, плави, бордо)

концем, латиничним словима израђен монограм украшен цветним и лисним гранчицама (таб. V, XII).

Натпис: *SO*

38 x 26 cm.

ЕСК – 67

56. ФРАГМЕНТ (монограм)

Сремски Карловци, рад баронесе Олге Рајачић око 1905. године, затечено у Музеју.

Индустијски ткино свилено платно; вез по писму (златовез): двослојни вез преко картона.

На природној свици златном жицом извезен стилизован монограм (таб. XII).

Натпис: *MB*.

28 x 25 cm.

ЕСК - 617

57. ФРАГМЕНТ веза

Нови Сад, прва половина 20. века.

Свилен сатен индустијске израде; вез по писму (вез у боји): двослојни бод преко веза и бод за иглу.

На црном, свиленом сатену жутиим концем извезен латинични монограм поред кога је са леве стране светлоружичастим концем извезен цвет (таб. XII).

Натпис: *MS*

10,5 x 14,5 cm.

КИ - 2184

58. ГАЋЕ женске

Петроварадин, Хрвати, крај 19. века.

Индустијски ткино памучно платно; вез по писму (бели вез): обамет, раван бод и исецканац; вез бројањем: расплет.

Женске гаће са краћим ногавицама чије ивице су украшене нашивеном траком декорисаном белим

везом и карнером. Између карнера и горњег дела гаћа белим ситним везом и ажуром украшена је трака кроз чије рупе је провучена ружичаста пантљика. Гаће имају отворе на обе бочне стране и закопчавају се са два дугмета. На десној ноговици, изнад карнера је извезен латинични монограм (таб. XII).

Натпис: *SV*

57 x 74 cm.

Е – 1232

59. БЛУЗА (шлафрекла)

Сремски Карловци, Срби, из куће Катице Красојевић, око 1880. године.

Индустријски ткано памучно (шифон) платно; вез бројањем: расплет и вез по писму (вез у боји): обамет, бод за иглу и раван бод.

Бела, црвеним концем везена, кошуља дугих рукава напред на копчање декорисана уз ивице отвора и око врата са дворедним везеним карнером и ситним паралелним порубима. Орнаментисана је ситним полукружним цакнама и тролисним цветићима. Крајеви рукава украшени са два карнера: ширим, расплетом порубљеним и ужим, црвеним концем. Кошуља се закопчава са три ручно рађена, оплетена дугмета, а у доњем предњем, десном углу извезен је ћирилични монограм. Служила за спавање.

Натпис: *KP*

66 x 140 cm.

ЕСК – 918

60. СПАВАЋИЦА (кошуља за спавање)

Сремски Карловци, Срби, 1894. године, поклон Маре Калибаш рођ. Красојевић.

Памучно ручно ткано платно са основицом; плетење и вез по писму (бели вез): раван бод и бод за иглу.

Бела спаваћница без рукава, са већим троугластим изрезом и карнером украшена плетеном чипком око отвора за главу и руке. Закопчава се на раменима кончаним дугмићима. Испод карнера, на средини предњег дела, ћириличним, писаним словима извезен

монограм. Основицу чине по две уже, између којих је једна ширира, пруге.

Натпис: *KP*

121 x 90 cm.

ЕСК – 340

61. ТАБАКЕРА

Нови Сад, друга половина 19. века.

Ручно рађено, кожа, свила, месинг; вез по писму (вез у боји): раван бод и бод за иглу.

Правоугаона, кожна табакера из два шаркама спојена дела са металним оквиром и црвеном свилом (сл. 41). Унутрашњост постављена кожом. На једној унутрашњој страни је орнаментисана вишебојним (црвени, бели, зелени, жути) концем у виду букета цвећа и латиничног монограма. Има више преграда а једна је за фотографију. Рам се затвара помоћу две лоптице (таб. III).

Натпис: *DS*

8,5 x 13,5 cm.

КИ – 4238

62. ЈАСТУЧНИЦА - део

Сремски Карловци, Срби, око 1890. године, рад Кристе Јанковић, из породице Кристе и Стеве Јанковића, поклон Јеце Томашевић.

Индустријски ткано памучно платно и конач; вез по писму (бели вез): раван бод.

Бела, правоугаона, са три стране белим везом декорисана јастучница орнаментисана цветном граном спојеном линијама и ситнијим и крупнијим круговима. На средини медаљона је монограм од кукица, тачкица и цветића.

Натпис: *KJ*

60 x 30 cm.

ЕСК - 305

63. ЈАСТУЧНИЦА

Нови Сад, Срби, рад Јелисавете Барако из 1920. године.

Индустријски ткано ланено платно; вез бројањем:

расплет; вез по писму: двослојни вез преко веза и бод за иглу.

Велика, бела, са три стране ширим појасом од седам оносиметрично постављених редова расплета, декорисана јастучница и ћириличним монограмом на средини (таб. XII) (сл. 30).

Натпис: *СД*

50 x 70 cm.

Е – 574

64. ЈАСТУЧНИЦА

Нови Сад, Срби, рад Јелисавете Барако из 1920. године. Индустијски ткано памучно платно; вез по писму (бели вез); двослојни бод преко веза и раван бод.

Велика, са порупчићима и белим везом украшена јастучница са ћириличним монограмом на средини предмета. Отвор је на доњој страни, а закопчава се са седам кончаних дугмета. На горњој и бочним странама низ од тролисних гранчица повезаних са две паралелне тачкама формиране линије између три порубљене линије (таб. XII).

Натпис: *КБ и КД*

80 x 94 cm.

Е - 575/1 - 2

65. ЈАСТУЧНИЦА

Шид, рад Маре Недељковић, око 1880. године, поклон Мирјане Наранчић, унуке Маре Недељковић.

Индустијски ткано памучно платно; вез по писму (бели вез): раван бод, двослојни бод преко веза, обамет и бод за иглу; аплицирање.

Велика, белим везом и обаметнутим, ситнијим цакнама са три стране декорисана јастучница са отвором на доњој страни. Закопчава се са девет ручно рађених, кончаних дугмета. У горњим угловима орнамент чине траком везани снопови жита између којих су четири већа цвета маргарете и у цик-цак линији у четири реда распоређен геометријски облик (ромб од четири тачке). Испод је нашивена уска, украсна трака полукружно савијена код углова. У горњем делу, на

средини, аплициран је медаљон неправилног облика са стилизованим монограмом (таб. IV, XII).

Натпис: *MN*

86 x 82 cm.

ЕСК – 944

66. ЈАСТУЧНИЦА

Нови Сад, Срби, почетак 20. века, поклон Вере Војновић.

Индустијски ткано памучно платно; вез по писму (бели ришеље вез): обамет, бод за иглу, исецканац, прутући и гајтан бод.

Бела, белим везом декорисана јастучница са три стране оивичена обаметнутим цакнастим кукама. У горњим угловима орнамент чине симетричне срцолике цветне гране између којих је ћирилични монограм (таб. IV, XII).

Натпис: *ИЈ*

97,5 x 84 cm.

Е – 1222

67. ЈАСТУЧНИЦА

Петроварадин, Хрвати, припадало Верони Кнежевић, почетак 20. века.

Индустијски ткано памучно платно; вез по писму (бели вез): двослојни бод преко веза, исецканац и гајтан бод.

Мала, бела, белим везом декорисана јастучница са отвором на доњој страни са два ручно рађена кончана дугмета. Горња и бочне стране декорисане са четири ромба формирана од цветова и лисних грана међусобно повезаних са две рупичасте паралелне линије. На средини мотива је латинични монограм (таб. XII).

Натпис: *VS*

40 x 37 cm.

Е - 1244

68. НАВЛАКА ЗА ЈОРГАН

Шид, рад Маре Недељковић око 1880. година, поклон њене унуке Мирјане Наранчић.

Индустријски ткано памучно платно; вез по писму (бели вез): раван бод, двослојни бод преко веза, обамет и бод за иглу.

Велика, белим везом и обаметнутим, ситнијим цакнама са свих страна декорисана навлака која се на јорган ставља тако да средишњи део јоргана буде видљив, а качи се преко рупица и дугмади. У угловима орнамент чине траком везани снопови жита између којих су цветови маргарете и у цик-цак линији у четири реда распоређен геометријски облик (ромб од четири тачке). Испод је нашивена уска, украсна трака полукружно савијена код углова. На једној, ужој страни извезен стилизовани монограм.

Натпис: *MN*

200 x 150 cm.

ЕСК - 942

69. ПЕШКИР

Нерадин, Срби, око 1930. године.

Ручно ткано ланено платно са утканицом; вез по писму (вез у боји): раван бод, двослојни бод преко веза, обамет и бод за иглу.

Краћи, шири, црвеним концем везени пешкир са црвеним, утканим ширим и ужим пругама и обаметнутим цакнастим крајевима. На једном крају је ћирилични монограм. Део девојачке спреме (таб. XII).

Натпис: *MN*

127 x 56 cm.

Е - 353

70. ПЕШКИР

Буковац, Срби, око 1920. године, рад и поклон Софије Васић рођ. Стефановић.

Ручно ткано платно са памучном основом и кудељном потком; утканица, вез бројањем: расплет и вез по писму (вез у боји): бод за иглу.

Шири пешкир на оба краја декорисан појасом утканих широких (један) и ужих (шест) плавих пруга и пошавним расплетом. На једном крају је плавим концем извезен ћирилични монограм.

Натпис: *СС* (Софија Стефановић)

144 x 60 cm.

Е - 360

71. ПЕШКИР

Нови Сад, Срби, почетак 20. века, из фонда Меланије Бугариновић.

Индустријски ткан дамаст; плетење и вез по писму (вез у боји и бели вез): раван бод, бод за иглу, растегнута покрстица и двослојни бод преко веза.

Дугачак, бели, црвеним и светлоплавим концем везени пешкир на дамасту орнаментисаном у току ткања (сл. 43). Оба краја украшена плетеном чипком, поруб црвеним концем везеном растегнутом покрстицом, а орнамент чине хоризонтално положена грана винове лозе са грожђем на једном крају, а на другом изнад цветне гране стилизованим словима извезен монограм (таб. XII).

Натпис: *ЈО*

118,5 x 46 cm.

Е - 823

72. ПЕШКИР

Каћ, Срби, рад Катице Стејин рођ. Ћосић око 1940. године.

Ручно ткано ланено платно; вез бројањем (расплет) и вез по писму (вез у боји): бод за попуњавање, сликање иглом, обамет, бод за иглу и раван бод.

Бели, шири, вишебојним (црвени, зелени жути и црни) концем везени пешкир са крајевима у виду четири веће и три мање цакне обаметнуте црвеним фул концем орнаментисан лисном лозицом са јагодама. На једној страни ћирилични монограм. Део девојачке спреме (таб. XII).

Натпис: *КЋ* (Катица Ћосић)

163 x 57 cm.

Е - 1000 - 1002

73. ПЕШКИР

Београд, половина 20. века, поклон Весне Томић.

Ручно ткани на четири ните кудељни кепер; кукичање и вез по писму (вез у боји): покрстица.

Бели, дугачак пешкир са крајевима украшеним кукичаном чипком у виду 3,5 ромба. На једном крају, покрстицом је извезен монограм. На средини пешкира нашивена је пантљика за качење. Служио је за брисање руку.

Натпис: *AK*

176 x 33 cm.

E – 1006

74. ПЕШКИР

Сремски Карловци, крај 19. века, затечено у Музеју.

Ручно ткано танко памучно сади платно и памучни конац; вез по писму (вез у боји): бод за иглу, двослојни бод преко веза и обамет.

Дугачак, концем у боји (ружичаста и две нијансе светлоплаве) везени пешкир са две велике обаметнуте цакне украшеним крајевима. Орнамент флорални са идентичним цветним гранама у цакнама изнад којих је цветовима и лисним границима окружен монограм (таб. III, XII).

Натпис: *JM*

310 x 43 cm.

ЕСК – 4800

75. ПРУЈА

Вилово, Срби, део штафира Зоре Јованов рођ. Илијин, радиле Назаренке из Вилова по наруцби Зорине мајке, Стане Илијин рођ. Радукин између два светска рата, поклон Меланије и Василија Јованова из Новог Сада. Ручно ткано кудељно платно са памучном основом;

вез по писму (вез у боји): обамет, бод за иглу, бод за попуњавање, печки бод и раван бод.

Дугачка трака украшена везом црвеним и зеленим шатираним концем орнаментисана са три већа тролисна цвета између којих су геометријски мотиви (квадрати и ромбови). Доња ивица украшена је обаметнутим цакнама (15 + 2/2). Изнад цвета у средини је ћирилични монограм девојке.

Натпис: *ИЗ*

93 x 23 cm.

E – 1302

76. СТОЛЊАК

Каћ, Срби, рад Катице Стејин рођ. Ћосић 30-тих година 20. века.

Ручно ткано кудељно платно са памучном основом; вез по писму (вез у боји): бод за попуњавање, бод за иглу и раван бод.

Из две половине састављен бели столњак, везен плавим концем по ужим ивицама, порубљен расплетом и орнаментисан са пет група већих стилизованих цветних мотива између којих су ситније цветне и лисне границе. На средини једног краја извезен ћирилични монограм.

Натпис: *КТ* (Катица Ћосић)

187 x 115 cm.

E - 1048

77. СТОЛЊАК

Нови Сад, почетак 20. века.

Свилени дамаст индустријске израде, вез по писму (вез у боји): двослојни бод преко веза и бод за иглу.

Од белог свиленог дамаста са тамноплавом орнаментисаном бордуrom израђен столњак по узору на украсе мајсенских посуда. У једном углу је декоративни монограм извезен плавим и белим концем. Ивице су декорисане дугим ресама од основе (таб. XII).

Натпис: *TK*

166 x 166 cm.

КП – 163

78. МИЉЕ (таблет)

Петроварадин, Хрвати, почетак 20. века, поклон Ане Милер Галовић.

Индустријски ткано памучно платно; вез по писму (вез у боји): бод за иглу и раван бод.

Бели, ружичастим концем везени миље са машински назад порубљеним ивицама. Четвртасти медаљон формиран од по четири стилизована цвета у кругу између којих су три срца чини орнамент. У једном углу је монограм (таб. XII).

Натпис: *AM*

56,5 x 52,5 cm.

E – 539

79. МИЉЕ (таблет)

Вилово, Срби, део штафира Зоре Јованов рођ. Илијин, радиле Назаренке из Вилова по наруџби Зорине мајке Стане Илијин рођ. Радукин између два светска рата, поклон Меланије и Василија Јованова из Новог Сада.

Индустријски ткано памучно платно; вез по писму (вез у боји): бод за иглу, бод за попуњавање, раван бод и обамет.

Округао, црвеним и зеленим концем извезен миље са црвеним концем обаметнутим, цакнастим ивицама орнаментисан цветном граном, лептиром и ћириличним монограмом девојке.

Натпис: *ИЗ* (Илијин Зора)

P - 14 cm.

E – 1203

80. ТАБЛЕТ (миље)

Сремски Карловци, Срби, затечено у Музеју.

Ручно ткано памучно платно и свилен конац; вез бројањем: шупљика; вез по писму (вез у боји): обамет, сликање иглом и бод за иглу.

Бели, драп концем везени таблет са обаметнутим цик-цак ивицама. У четвороугаоном медаљону од коцкица у два наспрамна угла идентичан мотив цветне гране са маслачком, а на средини предмета монограм од два ћирилична слова „С“ окренути у супротном смеру (таб. XII).

Натпис: *СС*

37 x 43 cm.

ЕСК - 4801

81. ТАБЛЕТ (миље)

Сремски Карловци, почетак 20. века, затечено у Музеју. Индустијски ткано памучно платно са усновицом и памучни конац; вез бројањем: покрстица; вез по писму (вез у боји): сликање иглом и бод за иглу.

Бели, квадратни, црвеним и плавим концем везени таблет са ресама од основе. У четвороугаоном медаљону од стилизованих цветића и полукругова је латинични монограм (таб. XII).

Натпис: *ES*

37 x 37 cm.

ЕСК – 4802

82. ПЕШКИР (убрус)

Каћ, Срби, рад Соке Вуков удате Вукић (1907-1977), око 1920. године, поклон Вере Вукић из Новог Сада.

Ручно ткано танко памучно (сади) платно; вез по писму (вез у боји): обамет, раван бод, бод за иглу и бод за попуњавање (печки бод).

Светлоплавим и ружичастим концем везени пешкир са цакнастим обаметнутим крајевима (по четири цакне). Орнаменти различити на два краја, док су истоветни изнад цакни, које су декорисане са по три стилизована цвета изнад којих су две валуте и половина цвета. Изнад цакни везене су по две гранчице и геометријска фигура од три повезана квадратића. На једној страни извезена је представа *Св. Ђорђе убија аждају*, а на другој два анђела са звездама и гранчицама у рукама изнад којих је стилизовани ћирилични монограм. Део девојачке спреме (таб. X).

Натпис: *BC* (Сока Вуков)

202 x 48 cm.

E - 1185

83. ГАЋЕ женске

Сремска Каменица, рад Катице Продановић, око 1900. године.

Индустријски ткиано памучно платно; вез по писму (бели вез): бод за иглу; кукичање.

Беле, дуже гаће са отворима на боковима, дужим пантљикама за везивање на крају појаса и кукичаном чипком украшеним ивицама ногавица, изнад које су 4 реда уских поруба. На предњем делу, испод појаса ћириличним словима је извезено име власнице (таб. XIII).

Натпис: *Катица*

80 x 60 cm.

ЕСК – 1177

84. КЕЦЕЉА

Срби, половина 20. века, поклон Гордане Торбица.

Индустријски ткиано памучно платно; вез по писму (вез у боји): бод за иглу и бод за попуњавање (печки бод).

Полукружна, бела, браон концем извезена кецеља са нашивеним предњим, четвртастим делом на коме је трака за око главе. На десној страни кецеље нашивен џеп на коме је, ћириличним словима извезено име везиље. Везује се тракама на леђима. Уз ивицу низ од тролисних гранчица (таб. XIII).

Натпис: *Гордана*

67 x 83 cm.

Е – 1242

85. КОШУЉА доња

Срби, почетак 20. века, поклон Вере Ђорђевић.

Индустријски ткиано памучно платно; кукичање и вез по писму (бели вез): двослојни бод преко веза и исецканац.

Бела, дугачка, трапезаста кошуља из два дела, са равном горњом, кукичаном ивицом на бретеле и белим везом украшеним грудним делом. Орнамент чине

четири машинице између којих су шестолисни цветови повезани тачкастим полукруговима, а на десној страни, испод орнаментa је ћириличним словима извезено име власнице (таб. XIII).

Натпис: *Вера*

87 x 82 cm.

Е – 1245

86. КОШУЉА доња (део)

Сремска Митровица, рад Катице Красојевић рођ. Панаотовић око 1890. године, поклонила Мара Калибаш рођ. Красојевић из Сремских Карловаца.

Индустријски ткиано памучно платно; вез бројањем: тоledo и вез по писму (бели вез): раван бод.

Бела кошуља на бретеле декорисана белим везом и толедом. Мотив: расплетане две дуже хоризонталне и 18 краћих вертикалних пруга, које формирају 17 квадрата. У сваком другом квадрату је цвет. Испод орнаментa ћириличним словима извезено је име власнице.

Натпис: *Мара*

52 x 22 cm.

ЕСК – 1460

87. МАРАМИЦА

Нови Сад, Словаци, прва половина 20. века, поклон Руженке Мудрох.

Индустријски ткиано ланено платно; вез по писму (бели вез): обамет, двослојни бод преко веза и исецканац.

Бела марамица декорисана ситним, обаметнутим цакнама по ивицама (сл. 45), а у једном углу је вез са орнаментом: овални цветни венац са машином на врху, изнад кога је латиничним словима извезено име везиље (таб. III).

Натпис: *Etelka u Erzsi*

35,5 x 33 cm.

Е – 1193/5 - 6

88. ПРСЛУК (грудњак)

Сремска Каменица, Срби, рад и откуп од Катице

Продановић, око 1900. године, део њеног девојачког штафира.

Индустријски ткано памучно платно и конач; плетена чипка и вез по писму (бели вез): исецканац, гајтан бод и бод за иглу.

Кратак, бели прслук са кратким рукавима, напред на копчање кончаним дугмићима (6 ком), са плетеном чипком украшеним ивицама око врата и рукава. Део је доњег веша који жене носе преко груди. Предњи део декорисан порупчићима и белим везом у виду цветних грана и низова од округлих и овалних рупица. Крајеви рукава, поред чипке, декорисани обаметнутим цакнама. Овални отвори око изреза за врат и на рукавима служили су за провлачење украсне траке. На предњем, десном, горњем делу ћириличним словима извезено је име везиље (сл. 44).

Напис: *Катица*

40 x 60 x 18 cm.

ЕСК – 1178

89. ДОЗИДНИЦА

Нови Сад, Срби, почетак 20. века, поклон Вере Војновић.

Ручно ткано ланено платно; вез по писму (вез у боји): обамет, чворићи и бод за иглу.

Мала, правоугаона, црвеним концем везена куварица са обаметнутим цакнастим ивицама. Извезену представу зимске идиле чине три девојчице како се клижу на леду, а у позадини су куће на левој и дрво на десној страни. У горњем делу, ћириличним словима, извезено име везиље (таб. VIII, XIII).

Напис: *Јелена*

37 x 34,5 cm.

Е – 1249

90. ЈАСТУЧНИЦА

Нови Сад, почетак 20. века, поклон Вере Војновић.

Индустријски ткано памучно платно; вез по писму (вез у боји): обамет, исецканац, бод за иглу и раван бод.

Бела, велика, у горњем левом углу ружичастим концем извезена јастучница са обаметнутим ширим карнером

на три стране. Орнаментисана је цветним букетом у стилизованом шеширу. На средини, у цветном медаљону, латиничним словима извезено је име везиље.

Напис: *ERZIKA*

90 x 79 cm.

Е – 1230

91. ПЕШКИР (затка)

Змајево, Срби, крај 19. века, поклон Бојке Лаовић.

Ручно ткано кудељно платно са утканицом, вез по писму (вез у боји): раван бод.

Шири, кудељни пешкир на оба краја украшен утканим црвеним пругама (2x2). На једном крају, ћириличним словима извезено је име везиље и четири четворолисна цветића испод. Служио у свакодневној употреби, за брисање лица после умивања.

Напис: *БОЈКА*

125 x 47 cm.

Е – 72

92. ПЕШКИР

Вилово, Срби, део штафира Зоре Јованов рођ. Илијин, радиле Назаренке из Вилова по наруџби Зорине мајке, Стане Илијин рођ. Радукин између два светска рата, поклон Меланије и Василија Јованова из Новог Сада.

Ручно ткано кудељно платно са памучном основом; вез по писму (вез у боји): печки бод, обамет, бод за иглу и исписара.

Краћи, на једну полу ткани, вишебојним (браон, жути и зелени) концем везени, на крајевима различито орнаментисани пешкир са браон концем обаметнутим цакнастим (пет целих и две половине) крајевима (сл. 43). На једном крају троуглови формиран од квадратића повезују три руже изнад којих је ћириличним словима извезено име власнице. На другом крају, изнад идентичног орнамента, налази се велика стилизована цветна грана и од квадратића формиране неправилне фигуре (комбинација флоралног и геометријског мотива) (таб. III, XIII).

Натпис: *Зора*
131 x 57 cm.
Е – 1194 - 1195

93. ПЕШКИР

Јазак, Срби, крај 19. века, поклон Вере Војновић из Новог Сада.

Ручно ткано танко, ланено платно; кукичање и вез по писму (бели вез - ришеље): исецканац, обамет и пругићи.

Бели, краћи, украсни, белим, ришеље везом декорисани пешкир (сл. 33). Један крај декорисан кукичаном чипком од осам цветова у низу, а други стилизованим цветним мотивом смештеним у две обаметнуте цакне, изнад којих је ћириличним словима извезено име везиље (таб. IV, XIII).

Натпис: *Зорица*
137 x 45 cm.
Е – 1223

94. ПЕШКИР

Вилово, Срби, део штафира Јелке Јованов рођ. Илијин, радиле Назаренке из Вилова по наруџби Јелкине мајке, Стане Илијин рођ. Радукин између два светска рата, поклон Меланије и Василија Јованова из Новог Сада.

Ручно ткано танко памучно (сади) платно и индустријски израђена свила; вез бројањем: расплет, кукичање и вез по писму: аплицирање и машински вез.

Дужи, украсни, аплициран разнобојном свилом (две нијансе ружичасте и светлозелена), пешкир са расплетом порубљеним и кукичањем са три цакне декорисаним крајевима (сл. 4). На једној страни орнаментисан хоризонтално положеном лозицом са два цвета, а на другој букетом од осам истоветних цветова поред кога је извезено ћирилично име власнице подвучено зеленом лисном гранчицом. У кукичаним цакнама у орнаменту су две руже (таб. III)

Натпис: *Зора*
140 x 30 cm.
Е – 1277

95. ЧАРШАВ

Нови Сад, Срби, половина 20. века, поклон Вере Војновић.

Индустријски ткано памучно платно; вез по писму (бели вез): исецканац, обамет, двослојни бод преко веза и гајтан бод.

Из два дела састављен чаршав декорисан белим везом на доњој и бочним странама. На доњу ивицу орнаментисану лозицом од божура нашивена је индустријски рађена чипка. Бочне стране цакнасто декорисане са наизменично распоређеним мотивом круга и три цвета. Уз бочне ивице равна линија формирана од рупица. У доњем десном углу дијагонално извезено име везиље, ћириличним словима.

Натпис: *АННА*
174 x 148 cm.
Е – 1300

96. КАПА

Сремски Карловци, затечено у Музеју.

Памучно платно индустријске израде; кукичање, аплицирање и вез по писму (вез у боји): бод за иглу.

Дечја, бела, црвеним и белим концем везена капа сачињена из два дела. На везеном делу капе који стоји изнад чела црвеним концем извезен латинични текст са чије леве стране је извезено сунце, а са десне месец и звезда. Шав између два дела аплициран је траком са извезеним црвеним и белим троугловима који чине ромб. Ивица капе украшена је уском кукичаном чипком.

Натпис: *Zdravo Mario!*
28 x 16,5 cm.
ЕСК – 126

97. КУТИЈА за оковратнике

Нови Сад, Срби, почетак 20. века, поклон породице Хинић.

Ручно рађено, картон, свила, хартија, памучни и свилени конац, месингани лим; вез по писму (вез у боји): коси бод.

Дубља, ваљкаста кутија са причвршћеним покопцем споља обложена зеленим сомотом, изнутра флоралним мотивима декорисаном хартијом, са металном копчом сецесијске стилизације и везом украшеним поклопцем. Везени мотив на поклопцу чине два цвета, гранчица и латинични натпис на немачком језику урађени разнобојним (бели, жути, зелени) концем.

Натпис: *Kragen*

Превод: Крагна (оковратник)

15 x 14 x 9,3 cm.

КИ – 4368

98. ТРАКА ЗА КЊИГУ

Нерадин, почетак 20. века, поклон Станиславе Марковић.

Свила и срма; вез по писму (машински рад).

Свилена, везена трака са крајевима декорисаним нашивеним упреденим златним ресама орнаментисана цветним букетићима, ситним плавим цветовима и ћириличним словима извезеним натписом (таб. XIV).

Натпис: *Спомен*

44 x 7 cm.

Е – 551

99. ДОЗИДНИЦА

Сремски Карловци, Срби, затечено у Музеју, према нацрту Милана Павловића.

Памучно платно и конач индустријске израде; вез по писму (вез у боји): бод за иглу и аплицирање.

Правоугаона, вертикално постављена, бела, плавим концем везена дозидница са нашивеном широм (4,2 мм), светлоплавом траком на ивицама (сл. 37). Представа „Бранко и Вила“ испод којих је ћириличним словима натпис (таб. XIV).

Натпис: *Бранко и Вила*

35 x 48 cm.

ЕСК - 63

100. ДОЗИДНИЦА

Сремски Карловци, Срби, рад Маре Божић рођ. Кукић, половина 20. века, поклон Гордане Кљајић, сестричине Маре Божић, према нацрту Милана Павловића.

Памучно платно индустријске израде; вез по писму (вез у боји): бод за иглу и обамет.

Правоугаона, вертикално постављена, вишебојним (црвени, сиви, плави, жути) концем извезена дозидница са светлоплавим концем обаметнутим цакнастим ивицама (сл. 37). Представа „Цар Душан и девојка“ испод којих је црвеним концем, ћириличним словима извезен текст (таб. IX, XIV).

Натпис: *Устај царе Душане*

40 x 52 cm.

ЕСК - 266

101. ДОЗИДНИЦА

Сремски Карловци, Чеси; рад Божене Червенкове рођ. Менцл из 1912. године, поклон Гордане Кљајић, снаје Божене Червенкове.

Памучно платно и конач индустријске израде; вез по писму (вез у боји): бод за иглу, раван бод и аплицирање. Црвеним концем везена дозидница са машински нашивеном (2 cm) црвеном траком на ивицама (сл. 42). На десној страни, у оквиру од цветних и лисних грана, извезена је жена са оглављем која држи чајник и шољу у рукама, а у доњем делу дозиднице је натпис на чешком језику (таб. VII, XIV).

Натпис: *Dobré chutnáni'!*

Превод: Пријатно!

68 x 53 cm.

ЕСК – 270

102. ДОЗИДНИЦА

Шид, Срби, почетак 20. века, поклон Софије Павковић. Ручно ткано кудељно платно, памучна трака и вунени конач; вез по писму (вез у боји): ланчанац, раван бод и апликације.

Црвеним концем везена и црвеном широком траком оивичена дозидница са ћириличним натписом у

горњем делу испод кога је четворо деце у колу (таб. VIII, XIV).

Натпис: *ВЕСЕЛА ИГРА*

62 x 47 cm.

Е – 1210

103. ДОЗИДНИЦА (куварица)

Нови Сад, Срби, почетак 20. века, поклон Дренке Пиперски.

Индустријски ткано памучно платно; вез по писму (вез у боји): обамет, раван бод и бод за иглу.

Бела, плавим и црвеним концем везена куварица са црвеним концем обаметнутим цакнастим ивицама. Везену представу чине два анђела како држе цветну ложицу изнад које је тацна са печеним пилетом, а испод које је ћириличним словима извезен натпис и иницијали. Доњи углови украшени су лисном граном са три цвета (сл. 34).

Натпис: *Добро дошли мили гости; МД.*

68 x 48 cm.

Е - 1217

104. ДОЗИДНИЦА

Шид, Срби, почетак 20. века, поклон Софије Павковић.

Индустријски ткано памучно платно; вез по писму (вез у боји): бод за иглу и раван бод.

Црвеним концем везена и црвеном траком оивичена куварица са латиничним словима извезеним натписом у доњем делу. У средишту дозиднице су цветно декорисани бокал и лавор и два патуљка са кофом воде, односно четком и крпом у руци (таб. XIV).

Натпис: *Čistoća je – poluzdravlje!*

74,5 x 53,5 cm.

Е - 1218

105. ДОЗИДНИЦА

Нови Сад, Словаци, половина 20. века, поклон Вере Војновић.

Индустријски ткано ланено платно; вез по писму (машински вез): аплицирање.

Плавим концем везена куварица са ивицама аплицираним индустријски декорисаном плавом траком ширине 2,5 cm. На аплицираној траци неизменично се смењују лисна грана и лисни венац. На средини представе су лавор са бокалом декорисаним стилизованим цветним детаљем. Са обе стране лавора су ослоњене мердевине на којима се налазе два патуљка који држе крпу и четку, односно канту са водом. Горњи углови украшени цветом, лептиром и машном, а у доњем делу налази се латиничним словима извезен текст на словачком језику (таб. XIV).

Натпис: *Čistota - pol života!*

Превод: Чистоћа је пола здравља!

75 x 52 cm.

Е – 1241

106. ДОЗИДНИЦА

Нови Сад, Јевреји, рад Вере Војновић 2009. године према оригиналној шеми из 1889. године по којој је идентичан предмет урадила Marija Vohne., а наследила Zija H.

Индустријски ткано памучно платно и конач; вез по писму (вез у боји): бод за попуњавање, обамет, раван бод и бод за иглу.

Плавим и сивим концем везена дозидница са обаметнутим, цакнастим ивицама. Централни мотив је бокал у лавору, декорисани истоветним плавим цветићима, а ивице поред цакни, украшене су и четворолисним цветом. Изнад бокала је текст на хебрејском језику (сл. 42).

Натпис: *בּוֹטְרָקוּב*

Превод: Добро јутро

71,5 x 52 cm.

Е – 1287

107. ДОЗИДНИЦА

Инђија, Срби, рад Марије Турковић, почетак 20. века, поклон њене унукe Гордане Костић из Новог Сада.

Ручно ткано кудељно платно, вунени и памучни конац, вез по писму (вез у боји): раван бод, сликање иглом, бод за иглу, коси бод; аплицирање.

Бела, урамљена, вишебојним (црвени, плави, ружичасти, жути, зелени, љубичасти, сиви) концем везена дозидница са црвеном траком аплицираним ивицама. Представа: *Југовићи* уоквирени цветним гранама испод којих је ћиричним словима извезен натпис и година Косовског боја. Рам дрвени геометријске профилације обојен је у зелено. Стајало је у „чистој“ соби (сл. 37).

Натпис: *Југовићи. 1389.*

93 x 61 cm.

Е – 1299

108. КЕСА ЗА КИШОБРАНЕ

Зрењанин, Немци, почетак 20. века, поклон породице Вршка.

Ручно ткано ланено платно и памучни конац; вез по писму (вез у боји): растегнута покрстица, бод за иглу и раван бод.

Вертикално постављена, цепаста, црвеним и плавим концем везена кеса која се, помоћу две пантљике, качи на зид, а чије ивице су декорисане растегнутом покрстицом. Мотив на горњем делу чине две цветне гране и латинични натпис на немачком језику. На доњем делу, на четири преграде наизменично се смењују два вертикално постављена мотива: кишобран обмотан лисном граном и цветна лозица.

Натпис: *DEM REGEN/ ZUM TROTZE!*

Превод: У инат киши!

40 x 75 cm.

КИ – 4269

109. ПЕШКИР

Шид, Срби, радила мајка Софије Букшет 1908. године, поклон Софије и Јурја Букшет из Ирига.

Ручно ткано ланено платно и памучни конац индустријске израде; чворовање и вез по писму (вез у боји): сликање иглом, раван бод и бод за иглу.

Украсни, вишебојним (драп, жути, браон, црвени) концем везени пешкир са дворедно чворованим ресама од основе на крајевима. Од пешкира је формирана јастучница. Везени мотив само на једној страни. Чини га девојка са крчагом у левој руци и цветом у десној. Око девојке се налази цвет са листовима, а испод је ћиричним словима извезен натпис.

Натпис: *Добро јутро.*

90 x 40 cm.

ЕСК – 961

110. ПЕШКИР

Ириг, Срби, рад Јелене Ђурковић око 1920. године.

Ручно ткано танко памучно платно и свилен конац; вез по писму (вез у боји): раван бод, сликање иглом, бод за попуњавање и бод за иглу.

Украсни, везени пешкир са уметнутим делом на средини орнаментисан на једној страни букетом ђурђевка увезаног тробојницом, петлом и ћиричним словима извезеним натписом, а на другој страни је цветни венац од ружа и каранфила изнад кога је ћирични монограм и велики букет ђурђевка (таб. XI, XIV).

Натпис: *Добро јутро МП*

60 x 54 cm.

ЕСК – 1264

111. ПЕШКИР – део

Сремски Карловци, рад Зоре Војновић око 1910. године, поклон Пере Војновића, супруга Зоре Војновић.

Ручно ткано танко памучно платно и свилен конац; вез по писму (вез у боји): раван бод, сликање иглом, бод за пуњење, рибља кост, ланчанац, обамет и бод за иглу.

Шири, везени пешкир са доњом ивицом украшеном вишебојним (црвени, плави, ружичасти) концем обаметнутим цакнама (сл. 40). У свакој цакни мотив чине три тролисна цвета. Изнад хоризонтално положеног букета разнобојног (бордо, ружичасто, плаво, бело и жуто) цвећа је букет ђурђевка увезан тробојницом, петао и ћириличним словима извезен натпис (таб. VI).

Натпис: *Добро јутро*

60 x 54 cm.

ЕСК – 1573

112. ПРУЖА

Нови Сад, Немци, рад Јелисавете Барако око 1920. године.

Индустријски ткан памучни кепер; вез по писму (вез у боји): раван бод, бод за иглу и обамет.

Дугачка трака украшена везом ружичастим концем орнаментисана са 18 већих цакни од којих свака има пет мањих изнад којих је седмолисни цвет. Изнад цветова је текст на немачком језику. Служи као украс у витринама, орманима и на полицама.

Натпис: *Zeit Und Müh.*

Превод: Време и труд.

106 x 20 cm.

Е – 570

113. СЛИКА везена

Сремски Карловци, 1860. године, поклон Месног народног одбора Сремски Карловци 1948. године.

Ручно ткано свилено платно, стаклене перле, дрво, стакло; вез по писму (вез перлама).

Урамљена и застакљена, на бојеној природној свили, вишебојним стакленим перлама везена слика (сл. 31). Орнамент чини букет цвећа испод кога су латиничним словима извезени натписи и година (таб. V, XIII).

Натпис: *Serb, Elise, 1860.*

31 x 25,5 cm.

УСК – 8

114. ТАБЛЕТ (миље)

Сремски Карловци, Срби, затечено у Музеју, према нацрту Милана Павловића.

Памучно платно и конач индустријске израде; вез по писму (вез у боји): обамет и бод за иглу.

Од белог памучног платна, црвеним концем извезен правоугаони таблет са обаметнутим цакнастим ивицама (сл. 37). Мотив „деда и унук“ испод којих је извезен ћирилични текст (таб. IX, XIV).

Натпис: *Деда и унук*

24 x 33 cm.

ЕСК – 50

115. ТАБЛЕТ (миље)

Сремски Карловци, Срби, затечено у Музеју.

Памучно платно и конач индустријске израде; вез по писму (вез у боји): обамет и бод за иглу.

Од белог памучног платна, црвеним концем извезен правоугаони таблет са обаметнутим цакнастим ивицама. Мотив „Змај и Бранко“. Испод ликова је ћириличним словима извезен натпис (сл. 37), (таб. IX).

Натпис: *Чика Јова Змај 1833+1903 Бранко.*

23 x 37 cm.

ЕСК – 52

116. ТАБЛЕТ

Сремски Карловци, Срби, затечено у Музеју.

Индустријски ткано платно; вез по писму (вез у боји): бод за иглу, раван бод и обамет.

Округао, бели, плавим концем везени таблет са обаметнутим цакнастим ивицама. Извезени мотив је лик Бранка Радичевића између две цветне гранчице испод кога је ћириличним словима извезен натпис.

Натпис: *Бранко Радичевић*

Р - 18 cm.

ЕСК – 53

117. ТАБЛЕТ (миље)

Сремски Карловци, Срби, рад Љубице Јанковић Мичине из 1870. године.

Ручно ткани памучни кепер и свилен конач; вез по писму (вез у боји): сликање иглом, обамет и бод за иглу.

На белој тканини вишебојним (драп, браон, црвени) концем извезен правоугаони таблет са црвеним концем обаметнутим цакнастим ивицама (сл. 29). Мотив: гајдаш у средини опкољен са два пешкирима накићена свата (вероватно девер и стари сват). Гајдаш је у народној док су сватови у свечаној ношњи. Испод њих је ћириличним словима натпис (таб. IX, XIV).

Натпис: *ИЈУЈУЈУХУХУ!*

40 x 40 cm.

ЕСК - 489

118. ТАБЛЕТ (миље)

Нови Сад, Немци, почетак 20. века, поклон Вере Војновић.

Ручно ткани ланени леокрил и памучни конач; вез по писму (вез у боји): раван бод, бод за иглу и обамет. Бели, црвеним концем везени таблет са обаметнутим, цакнастим ивицама. Са бочних и доње стране орнамент чине медаљон сачињен од цветних грана у чијем средишту је текст на немачком језику (сл. 42).

Натпис: *Gruss aus Wien!*

Превод: Поздрав из Беча!

33,5 x 25,5 cm.

Е – 1276

119. ЧЕШЉАРА

Нови Сад, Срби, рад Цвете Лекић рођ. Стојаковић, прва половине 20. века, поклон Биљане Лекић.

Ланено ручно ткано платно и памучни конач; вез по писму (вез у боји): бод за попуњавање (печки бод), раван бод и обамет.

Правоугаона, џепаста чешљара украшена везом разнобојним (црвени, плави, зелени, браон и жути) концем орнаментисана на доњем делу са две руже, а на горњем стилизованим флоралним мотивом и ћириличним, писаним словима извезеним натписом. Служи за држање чешљева.

Натпис: *Чешаљ.*

26,5 x 19 cm.

Е – 909

120. ЧЕТКАРА

Нови Сад, Срби, рад Цвете Лекић рођ. Стојаковић, прва половине 20. века, поклон Биљане Лекић.

Ручноткано ланено платно и памучни конач; вез по писму (вез у боји): бод за попуњавање (печки бод), раван бод, обамет и бод за иглу.

Правоугаона, џепаста, вишебојним (црвени, зелени, љубичасти, плави и жути) концем извезена четкара са плавим концем обаметнутим, цакнастим ивицама. Орнамент: доњи део подељен на два идентично орнаментисана дела са две паралелне црвене линије: цветна већа и мања граница. На горњем делу је љубичасти цвет, валута и ћириличним, писаним словима извезен натпис. Служила је за држање четки за косу.

Натпис: *Четке.*

30 x 19 cm.

Е - 910

121. ЧЕТКАРА

Нови Сад, половина 20. века, поклон Вере Војновић.

Индустријски ткано памучно платно; вез по писму (вез у боји): обамет, бод за иглу и раван бод.

Џепаста, вишебојним (црвени, ружичасти и зелени) концем везена четкара са обаметнутим, цакнастим ивицама и латиничним словима извезеним натписом на горњем делу. На доњем преклопљеном делу орнаментисана са два ружичаста цвета повезана лисном границом. Исти цвет у горњем десном углу.

Натпис: *Češalj*

23 x 19 cm.

Е – 1229

122. ЧЕТКАРА (Kefetarló)

Нови Сад, Мађари, део штафира Етелке из Новог Сада, почетак 20. века, поклон Вере Војновић.

Индустријски ткано памучно платно; вез по писму (вез у боји): покрстица, бод за иглу и раван бод.

Бела, правоугаона, преклопљена, плавим концем извезена четкара. На доњем делу два идентична, покрстицом извезена цвета са три линије и квадратићима који висе. На горњем делу је натпис на мађарском језику. Горња и бочне ивице декорисане везеном линијом. Бочне стране су отворене. Служи за држање четке за одело.

Натпис: *KEFE. FÉSŰ*

Превод: Четка, чешаљ

24 x 26 cm.

Е – 1247

123. ЧЕШЉАРА

Петроварадин, Хрвати, прва половине 20. века, поклон Јована Михајила.

Ручно ткано ланено платно и памучни конач; вез по писму (вез у боји): раван бод, обамет, коси бод, бод папрати, бод за иглу и пужићи.

Правоугаона, цепаста, црвеним и бордо концем везена чешљара са обаметнутим, цакнастим ивицама. На доњем делу, оквир чине у четири угла цветови спојени лисним гранама папрати и волутама (кукама), а унутар оквира је латиничним словима извезен натпис. На горњем делу флорални венац чине већи и мањи цветови спојени граном папрати, волутама и троугловима.

Натпис: *ČEŠALJ*.

27 x 21 cm.

Е - 1295

124. ШИБИЦАРА

Петроварадин, Срби, прва половине 20. века, поклон Јована Михајила.

Ручно ткано ланено платно и памучни конач; вез по писму (вез у боји): обамет и бод за иглу.

Бела, цепаста, црвеним концем везена чешљара са полукружним горњим делом и обаметнутим, цакнастим ивицама. На доњем делу орнамент чине ружа и од квадрата формиран геометријски мотив, а на горњем делу ћириличним словима извезен натпис и мања цветна грана.

Натпис: *ШИБИЦА*.

14,5 x 8,5 cm.

Е - 1296

125. МАНТИЈА – део

Сремски Карловци, 19. век, предмет коришћен у Саборној цркви у Сремским Карловцима.

Свилени брокат са утканим орнаментом, златна, сребрна и свилена нит; вез бројањем: провлака и снизалька; аплицирање; вез по писму: исписара.

Правоугаони део тамнобеж броката са утканим декором флоралног карактера у више нијанси зелене, плаве, љубичасте, циклама и жуте боје, обрубљен украсном траком од сребрних нити. На средини, аплициран је златовез на тамноцрвеној тканини оивиченој траком исте боје, урађен у облику крста, и ћириличним словима знак *Исус Христос победник*. Тканина је проткана позлаћеним нитима. Део мантије (таб. X).

Натпис: *IC – XC – NI – KA*

24 x 27 cm.

КИ – 3727/1-4

126. ПЕШКИР

Нови Сад, Мађари, прва половина 20. века, поклон Вере Војновић.

Памучно платно индустријске израде; вез по писму (вез у боји и бели вез): раван бод, бод за иглу, обамет и исецканац.

Краћи, украсни пешкир, украшен везом у боји и белим везом. На једном крају извезен је анђео обучен и окружен цветовима и цветним низом изнад кога је текст на мађарском језику, а на другом крају низ црвених и плавих цветова. Крајеви су декорисани белим везом у виду цакни и извезених срца (таб. X).

Натпис: *Jó reg jelt.*

Превод: Добро јутро.

107 x 40 cm.

Е – 1162

127. ДОЗИДНИЦА

Сремски Карловци, Срби, затечено у Музеју.

Памучно платно и конач индустријске израде; вез по писму (вез у боји): бод за иглу и аплицирање.

Вертикално постављена, бела, плавим концем везена дозидница са нашивеном широм (4,2 мм) светлоплавом траком по ивицама. У средишту представе је Бранко Радичевић у шетњи, са панорамом Сремских Карловаца у јутарњој идили у позадини. Испод је ћиричним словима натпис.

Натпис: *ОЈ КАРЛОВЦИ МЕСТО МОЈЕ ДРАГО / ИГРА БЕШЕ ЈЕДИНО МИ БЛАГО*

35 x 48 cm.

ЕСК – 59

128. КУВАРИЦА

Сремски Карловци, Срби, затечено у Музеју. Ланено платно и памучни конач индустријске израде; вез по писму (вез у боји): бод за иглу, бод за попуњавање и аплицирање.

Правоугаона, бела, црвеним концем везена куварница са нашивеном широм (3,5 cm) црвеном траком на ивицама. У центру предмета је, у кухињском амбијенту,

жена за столом како сече гуску. Представа је уоквирена венцем од вишања и лишћа, а изнад и испод представе је текст ћиричним словима извезен.

Натпис: *Добро дошли гости мили / Да ли сте се уморили?*

78,5 x 57 cm.

ЕСК - 62

129. КУВАРИЦА

Сремски Карловци, Срби, рад Маре Божић рођ. Кукић, половина 20. века.

Памучно платно и конач индустријске израде; вез по писму (вез у боји): растегнута покрстица и бод за иглу. Од белог памучног платна, плавим концем извезена правоугаона куварница са ивицама декорисаним растегнутом покрстицом. Представа: у кухињском амбијенту су, на десној страни креденац са тањирима, шпорет на средини на коме су два лонца и тигањ и сточић са корпом на левој страни. За шпоретом стоји жена. Испред ње стоји дечак са корпом у рукама и девојчица која вуче колица са пајцем. Испод и изнад представе је извезен ћиричним словима текст (сл. 42).

Натпис: *Ћути Миле и Милице / Пече мати кобасице!*

47 x 80 cm.

ЕСК – 271

130. КУВАРИЦА

Сремски Карловци, Срби, половина 20. века, рад Маре Божић рођ. Кукић, поклон Гордане Кљајић.

Памучно платно и конач индустријске израде; вез по писму (вез у боји): ланчанац, бод за иглу и раван бод. Бела, плавим концем везена куварница са порубљеним ивицама декорисаним равном линијом у техници ланчанца. Орнаментисана је бокалом у лавору и ћиричним словима извезеним текстом у три реда.

Натпис: *Зора руди, мајка ћерку буди / Умиј се срце / грануло је сунце*

68 x 51,5 cm.

ЕСК - 272

131. КУВАРИЦА

Сремски Карловци, Срби, половина 20. века, рад Маре Божић рођ. Кукић, поклон Гордане Кљајић.

Памучно платно и конач индустријске израде; вез по писму (вез у боји): покрстица, обамет, растегнути обамет, бод за иглу и цветни бод.

Бела, правоугаона, црвеним и ружичастим концем везена куварица са порубљеним ивицама декорисаним обаметом у виду клинова. У средњем делу момак и девојка у осмоугаоном медаљону формираном од дворедне покрстице, лево и десно цветни орнамент у квадрату од покрстице, а испод у два реда ћириличним словима текст.

Натпис: *Куда идем Бога молим / да се с тобом разговорим.*

78 x 53 cm.

ЕСК - 273

132. ДОЗИДНИЦА

Сремски Карловци, Срби из куће Жикић, око 1890. године, поклон Љубице Жикић, према нацрту Милана Павловића.

Памучно танко ручно ткано платно и конач; вез по писму (вез у боји): бод за иглу.

Памучна, вишебојним (црвени, љубичасти, зелени, ружичасти, браон, плави, жути и бели) концем везена дозидница са растегнутим обаметом порубљеним ивицама (сл. 48). Везени мотив: „Девојка на студенцу“ и ћириличним словима извезен текст (таб. XV).

Натпис: *Јошти од њега леже црепи / Али где је онај лепи / Кад би сада опет дошо / Ма и овај други прошо / Девојка на студенцу*

40 x 52 cm.

ЕСК – 479

133. КУВАРИЦА

Рума, Срби, половина 20. века, рад и поклон Милке Јасика.

Ручно ткано ланено платно; вез по писму (вез у боји): раван бод и бод за иглу.

Ружичастим концем везена куварица са ивицама декорисаним напред нашивеном свиленом, белом траком. Везену представу чини куварица за столом која меси тесто, иза леђа је шпорет са шерпама, а између је прозор са цвећем. Изнад орнамента, у два реда је ћириличним писаним словима извезен натпис (таб. XV).

Натпис: *Свака жена добре ћуди, / кува шта вољу људи!*

82 x 64 cm.

Е - 532

134. КУВАРИЦА

Нови Сад, Срби, прва половина 20. века.

Индустријски ткано памучно платно и конач; вез по писму (вез у боји): бод за иглу, раван бод и аплицирање. Правоугаона, црвеном широм траком (3 cm) са свих страна оивичена и црвеним концем везена куварица. У средишту предмета је лавор са бокалом на коме је цветна грана. Испод лавора је полусавијена цветна грана са петолисним цветовима, а изнад ћириличним словима извезен текст. Служи као украс на зиду.

Натпис: I *Рука руку мије образ обадије.*

II *Чувајте се децо од тог црног врага, јер за тобом он поставља трага.*

74,5 x 53,5 cm.

Е – 585 - 586

135. ДОЗИДНИЦА

Мала Ремета, Срби, почетак 20. века.

Ручно ткано памучно платно; вез по писму (вез у боји): раван бод и бод за иглу.

Ружичастим концем везена дозидница. Илустрација: дечак и девојчица у холандској ношњи. Изнад је правоугаони оквир са вазама са цвећем и ромбоиди. Нема обрађену ивицу. Била је окачена изнад кревета где дете спава.

Натпис: *Цвати, цвати јорговане и усрећи нам младе дане.*

64 x 47 cm.

Е – 604

136. КУВАРИЦА

Ђурђево, Русини, половина 20. века, поклон Меланије Галовић рођ. Ковач.

Индустријски ткано памучно платно; вез по писму (вез у боји): ланчанац, раван бод, бод за попуњавање; кукичање.

Вишебојним (црвени, љубичасти, зелени, ружичасти, црни, плави и браон) концем извезена куварица, а црним концем кукичана ивица (слепа петља). На левој страни је куварица иза шпорета испред кога је сто за којим друга жена меси тесто. У средини је служавка (жена са капицом) са тацном, а на десној страни дечак који пеца рибу у акваријуму и две маце. У угловима по две трешње. Изнад представе, у два реда, ћирилични текст.

Натпис: *И Радо улажем труд и знање / Када не изостаје признање.*

II *Муж нек толико зарађује, да од тога све / потребе намирује.*

80 x 60 cm.

E – 1050 - 1051

137. КУВАРИЦА

Вилово код Титела, Срби, део девојачке спреме Зоре Јованов рођ. Илијин, радиле Назаренке из Вилова по наруџби и мотивима Стане Илијин рођ. Радукин, Зорине мајке, тридесетих година 20. века, поклон Зорине деце, Меланије и Василија Јованова.

Индустријски ткано памучно платно; вез по писму (вез у боји): бод за иглу, бод за попуњавање и обамет.

Вишебојним (црвени, зелени и жути) концем везена куварица са обаметнутим цакнастим ивицама. На средини предмета извезена представа: жена седи на клупи са књигом у руци и писмом поред ње. У горњим угловима, квадратићима и ромбовима уоквирен тролисни цвет. Исти орнамент на бочним странама. Изнад и испод представе је ћирилични текст, а у горњем делу, на средини монограм везиље (таб. VI, VII, XII).

Натпис: *И Слатке речи што ми драги пише / Да ме љуби и никога више! / ИЗ*

II *Како голуб голубици гуче / Тако и ја љубим моје мило луче. / ИЗ*

III *Асад дико / лаку ноћ Бог ти бијо упомоћ / ИЗ*

75 x 55 cm.

E – 1198 – 1200

138. КУВАРИЦА

Срби, из фонда Меланије Бугариновић, почетак 20. века.

Ручно ткано памучно платно и конач; вез по писму (вез у боји): обамет, бод за иглу и бод у бод.

Црвеним концем извезена, обаметнутим ивицама декорисана куварица. Представа: у кухињском амбијенту жена за шпоретом кува ручак, а муж на прозору држи цвет. Испод и изнад, у два реда, је ћирилични писани текст (таб. VII).

Натпис: *Драги Мужу у подне немој одлазити ! Јер / ја ћу Себи другог Потражити!*

77,5 x 47 cm.

E – 1208

139. КУВАРИЦА

Шид, Срби, почетак 20. века, поклон Софије Павковић. Индустијски ткано памучно платно и конач; вез по писму (вез у боји): бод за иглу и раван бод.

Црвеним концем везена непорубљена куварица. Представа: жена у кухињском амбијенту кува. Поред ње се налази двоје деце са корпама пуним воћа. Изнад је ћириличним словима извезен текст.

Натпис: *Добра деца од малена, помажу да се ручак спрема.*

76 x 59 cm.

E - 1211

140. КУВАРИЦА

Нови Сад, Срби, почетак 20. века, поклон Дренке Пиперски.

Индустријски ткано памучно платно; вез по писму (вез у боји): раван бод, обамет, бод за иглу и двослојни бод преко веза.

Црвеним концем везена куварица са обаметнутим цакнастим ивицама. Представа: куварица носи печено пиле на тацни, са две цветне гране, иза ње је сто, а изнад латиничним писаним словима извезен текст (таб. XV).

Натпис: *Куварице злато моје Тебе фали јело твоје.*

80 x 51 cm.

Е – 1216

141. КУВАРИЦА

Нови Сад, Срби, половина 20. века, поклон Марије Чутурилов.

Индустријски ткано ланено платно; вез по писму (вез у боји): бод за иглу и покрстица; апликације.

Црвеним и светлоплавим концем везена куварица са црвеном траком украшеним ивицама. Флоралним мотивом урађеним покрстицом уоквирена сцена са мужем који сипа воду у чашу и женом са тацном пуном хране и пића. Између њих је сто. Изнад и испод представе је, ћириличним словима у два реда, извезен текст.

Натпис: *Која жена мужа чува, / добар ручак
њему кува.*

78 x 55 cm.

Е – 1219

142. КУВАРИЦА

Панчево, Срби, почетак 20. века, поклон Вере Војновић из Новог Сада.

Ручно ткано ланено платно; вез по писму (вез у боји): обамет и бод за иглу.

Црвеним концем везена куварица оивичена са две врсте обаметнутих неизменично распоређених цакни. Представа: на стилизованој лозици два патуљка-кувара са печењем у рукама између којих је велика тацна са стопом пуна воћа (јабуке, крушке и грозђе). Изнад је, у два реда ћириличним словима, извезен текст (таб. XV).

Натпис: *Има воћа и печења / Два никола нису лоња.*

80 x 51 cm.

Е – 1228

143. КУВАРИЦА

Нови Сад, Срби, почетак 20. века, поклон Вере Војновић.

Ручно ткано ланено платно; вез по писму (вез у боји): растегнути обамет, раван бод и бод за иглу.

Плавим, црвеним и сивим концем везена куварица са растегнутим обаметом декорисаним равним ивицама. Представа: црвенкапа са букетом цвећа у рукама коју прати вук кроз шуму. Испод представе је, плавим концем ћириличним словима, извезен текст (таб. VI).

Натпис: *Црвенкапу прати вук, Ал`јој није добар друг!*

84 x 54 cm.

Е – 1237

144. ДУВАРНИК

Сремски Карловци, Срби, почетак 20. века, затечено у Музеју.

Индустријски ткан памучни кепер; вез по писму (вез у боји): сликање иглом, раван бод, двостука покрстица, бод за иглу, чворовање, манастирски бод, гајтан бод; кукичање.

Разнобојним (црвени, црни, драп, плави, бели, различито нијансиран зелени и браон) концем везена дозидница са ивицама украшеним цакнастом, кукичаном чипком (8 cm). Мотив *Кнежева вечера* урађена по мотиву „*Тајне вечере*“, а везана за догађај пред Бој на Косову и кнеза Лазара. Са леве и десне стране је цветна грана, а натпис извезен ћириличним, штампаним словима растављен је у три дела, два дворедна испод цветних грана и једредни испод средишње сцене (сл. 50).

Натпис: *АКО ЋУ ЈЕ ЗДРАВИТ ПО СТАРИНСТВУ
/ НАПИЋУ ЈЕ СТАРОМ ЈУГ БОГДАНУ / ЗДРАВ
МИЛОШУ ВЕРО ИЛ НЕВЕРО / АКО ЋУ ЈЕ ЗДРАВИТ
ПО ЈУНАШТВУ / НАПИЋУ ЈЕ МИЛОШ ОБИЛИЋУ*

167 x 51 cm.

ЕСК - 4011

145. КУВАРИЦА

Нови Сад, Срби, 1909. година, поклон Милеве Добановачки.

Индустријски ткано ланено платно; вез по писму (вез у боји): обамет, раван бод и бод за иглу.

Бела, бордо концем везена куварица са обаметнутим, цакнастим ивицама. Представа: на десној страни жена за шпоретом са варјачом у левој руци и дечак и девојчица са друге стране шпорета, а димничар са мердевинама и сајлом на левој страни. Испод сцене је, ћириличним словима у два реда, извезен натпис, а у доњем десном углу име везиље (таб. XV).

Натпис: *Кад у Кујни Влада Ред / Жена Слатка*

Као Мед / Милева

73 x 59 cm.

Е - 1250

146. КУВАРИЦА

Будисава, Срби, почетак 20. века.

Ручно ткано ланено платно; вез по писму (вез у боји): бод за иглу, растегнута покрстица и раван бод.

Црвеним концем везена куварица напред порубљена растегнутом покрстицом. Извезена представа: између две цветне гране, у кухињском амбијенту жена и мушкарац око зиданог шпорета. Изнад и испод представе, ћириличним словима у два реда, извезен текст.

Натпис: *Зашто гледаш сад у лонац / Кад ми ниси дао новац.*

80 x 47,5 cm.

Е – 1251

147. ДОЗИДНИЦА

Будисава, Срби, 1934. година.

Ручно ткано кудељно платно; вез по писму (вез у боји): бод за иглу, бод за попуњавање, раван бод и апликације. Вишебојним концем везена дозидница са бордо траком аплицираном по ивицама. У средњем делу је торзо Краља Петра II Карађорђевића у свечаној униформи са мачем у руци. У угловима су веће и мање цветне гране, а изнад и на бочним странама ћириличним словима извезен натпис (таб. IX).

Натпис: *И Њ.Вел. Краљ. Петар II Карађорђевић! / 6.IX.1923 - 9.X.1934.*

II ЖИВЕО Њ.В.ПЕТАР II. КРАЉ. ЈУГОСЛАВИЈЕ! /
Успомена из Врњачке бање / Марија 1 маја 1940г.

90 x 56 cm.

Е - 1256 – 1257

148. ДОЗИДНИЦА

Нови Сад, Срби, половина 20. века, поклон Вере Војновић.

Индустријски ткано памучно платно и конац; вез по писму (вез у боји): обамет и бод за иглу.

Плавим концем везена дозидница са обаметнутим, цакнастим ивицама. У средишту представе су мушкарац са шеширом у руци и жена са букетом цвећа. Испред њих налази се ограда, а иза пас. Цветни детаљи извезени су на бочним странама дозиднице, а ћириличним словима извезен текст у два реда изнад и око сцене (таб. VI).

Натпис: *За пољубац један врео, / дао би ти живот цео*

67 x 49 cm.

Е – 1279

149. ДОЗИДНИЦА

Нови Сад, Срби, половина 20. века, поклон Вере Војновић.

Индустријски ткано памучно платно и конац; вез по писму (вез у боји): растегнута покрстица, раван бод и бод за иглу.

Плавим концем везена дозидница са растегнутом покрстицом декорисаним равним ивицама. Везени мотив чине два анђела која свирају фруле окренути

један ка другом. Анђели су у цветном ореолу, а између њих је трака са машном и мањи цветни венац. У два реда између и једном испод анђела је извезен ћириличним словима текст.

Натпис: *По ливади / роса пала / Јасам драгом руку дала!*

77,5 x 48 cm.

Е – 1281

150. НАДСТОЛЊАК

Срби, почетак 20. века, фонд Меланије Бугариновић. Индустијски ткан памучни кепер; вез по писму: обамет, двострука поткрстица, ланчанац и раван бод. Дугачак, бели, вишебојним (црвени, светлоплави, ружичасти) концем везени предмет са нашивеном индустијски рађеном белом траком са петолисним, обаметнутим ружичастим цветовима дуж свих ивица. У правоугаоном медаљону од стилизованих цветних грана са богатије декорисаним угловима је ћириличним писаним словима у два реда извезен текст (таб. XV).

Натпис: *Румено је винце, ко га неће пити / Тај баш неће ништа свог века вредити!*

117 x 40 cm.

Е - 1207

151. НАДСТОЛЊАК

Нови Сад, Срби, крај 19. века, дародавцу поклонила Пелагија Н. са Телепа; поклон Вере Војновић. Индустијске израде ланена уснована тканина; вез по писму (вез у боји): двослојни бод преко веза, риблиа кост и бод за иглу.

Бели, црвеним концем на ланеној, у ткању орнаментисаној тканини, везени надстолњак са изресаним ивицама. У медаљону сачињеном од већих,

стилизованих цветних грана на ужим, бочним странама и уских лозица дуж дужих страна, у средишњем делу је, ћириличним словима извезен текст.

Натпис: *Само слога Србина спасава*

135 x 28 cm.

Е – 1282

152. НАДСТОЛЊАК

Сремски Карловци, Срби, затечено у Музеју.

Ручно ткано ланено платно и свилени конач; вез по писму (вез у боји): бод за иглу, сликање иглом, пужићи, риблиа кост, коси бод и обамет.

Правоугаони, бели, вишебојним (црвени, ружичасти, различито нијансирани зелени, плави) концем везени надстолњак са обаметнутим цакнастим ивицама. У два наспрамна угла обрнуто постављен цветни букет, а уз дуже ивице ситнији букетићи. На средини предмета је, ћириличним писаним словима, извезен текст (таб. XV).

Натпис: *Весела је Србадија кад јој гајдаш коло свира*

115 x 40 cm.

ЕСК – 4805

153. ПЕШКИР

Сремски Карловци, Срби, део девојачке спреме Зоре Шарановић рођ. Кнежевић, 1939. године, према нацрту Милана Павловића, поклон Зоре Шарановић.

Ручно ткано ланено платно и памучни конач индустријске израде; вез по писму: бод за иглу, раван бод и бод за попуњавање.

Украсни, вишебојним (зелени, плави, жути, браон, црвени, црни) концем везени пешкир са ресама од основе на крајевима. Пешкир је различито орнаментисан. На једном крају мотив „Бранко и вила“ са ћириличним натписом испод, а на другом, у венцу од плавих цветића извезен текст.

Натпис: *Бранку Радичевић / БРАНКО и ВИЛА / Живот траје као варљива сенка / Успомена оста је до века*

162 x 46,5 cm.

ЕСК – 116

154. ПЕШКИР

Јаково код Земуна, Срби, око 1920. године, из породице Живане Жигић.

Ручно ткано памучно платно са основицом; чворовање и вез по писму (вез у боји): сликање иглом, бод за попуњавање, двослојни бод преко веза, коси бод, бод за иглу.

Украсни, шири, вишебојним концем везени пешкир са чворованим, дугачким, жутих ресама. Састављен је из три дела основаног платна. Основицу чине три врсте ширих и ужих пруга. Орнаменти су различити. На једном крају корпа са три (црвена, плава и ружичаста) руже, ситним љубичастим цветићима и плавом машном на врху. Корпа је опкољена медаљоном од три овалне цветне гране и две издужене куке. На другој страни, у истој боји, хоризонтално положена цветна грана изнад које је ћиричним словима извезен текст.

Напис: *Благо теби драга селе, / Дивна ј' срећа та, / Када само каз`ти можеш: / „Српкиња сам ја.“ / ДВ*

110 x 48 cm.

ЕСК – 503

од основе. Орнамент различит на оба краја. На једном крају унук са гулама у рукама седи деди у крилу. Испод њих је ћиричним словима извезен текст, а на другој страни само ћирилични текст.

Напис: *Деда и унук; / Јели деда зашто сам ја те гусле целиво?*

120 x 58 cm.

ЕСК – 509

156. ПЕШКИР

Вилово, Срби, део штафира Зоре Јованов рођ. Илијин, радиле Назаренке из Вилова по наруџби Зорине мајке, Стане Илијин рођ. Радукин између два светска рата, поклон Меланије и Василија Јованова из Новог Сада. Ручно ткано кудељно платно са памучном основицом; вез по писму (вез у боји): обамет, бод за иглу, бод за попуњавање, печки бод и раван бод.

Краћи, вишебојним (плави, жути, зелени и браон) концем везени пешкир декорисан на оба краја обаметнутим цакнама (шест цакни), орнаментисан плавим, петолисним цветовима повезаним зеленим и браон гранчицама изнад којих је стилизован четворолисни браон цвет. На једном крају је, у три реда, ћиричним словима извезен текст, а на другом крају име везиље (таб. XV).

Напис: *Тија вода, па тија... / У мисе ти па чу / и ја! / Зора*

136 x 54 cm.

Е – 1196

155. ПЕШКИР

Сремска Каменица, око 1890. година, из куће др Малешевића, наследила Љубица и Чикана Гргур, поклон Радојке Иконић, кћерке Љубице Гргур из Сремских Карловаца, према нацрту Милана Павловића. Индустријске израде ланено платно, памучни и златан конач; преплетај, чворовање и вез по писму (вез у боји): раван бод, исписара и бод за иглу.

Украсни, вишебојним (плави, бордо, браон, сиви, зелени и окер) концем везени пешкир на ужим крајевима украшен дугачким преплетеним и чворованим ресама

157. ПЕШКИР

Нови Сад, Срби, почетак 20. века, поклон Вере Војновић.

Ручно ткано кудељно платно; вез по писму (вез у боји): обамет, пужићи, исписара, печки бод, бод за иглу и раван бод.

Дугачак, ужи, украсни, вишебојним (црвени, зелени, плави, жути, бордо и браон) концем везени пешкир са плавим концем обаметнутим крајевима у виду четири шпицасте цакне. Орнаменти изнад цакни идентични, четири полукруга у којима су три цвета и коцкама

E - 1226

ECK - 29

ECK-30

ECK-51

Индустријске израде ланено платно и конач; вез по писму (вез у боји): обамет и коси бод.

На природно бојеном ланеном платну, вишебојним (плави, жути, браон, бели, зелени, љубичасти и ружичасти) концем извезен округао таблет са белим концем обаметнутим цакнастим ивицама. Мотив „Везиља“ изнад које је, у луку, извезен ћирилични текст.

Натпис: *Благо ћерки коју мајка својом десном руком зове.*

Р 26 cm.

ЕСК – 55

162. ТАБЛЕТ (миље)

Сремски Карловци, Срби, рад и поклон Јованке Остојић Сокић из 1955. године.

Индустријски ткано памучно платно; вез по писму (вез у боји): растегнути обамет, ланчанац, обамет, раван бод и бод за иглу.

Бели, правоугаони, вишебојним (црвени, тегет, бели зелени, жути, љубичасти) концем везени таблет са обаметнутим ивицама. Извезену представу чине девојка на студенцу са једним крчагом у руци и другим разбијеним испред. Околину испуњавају цветни детаљи, а испод је, у две савијене траке ћириличним словима, везен текст.

Натпис: *Јошт од њега леже црепи / Али где је онај лепи / Кад би сада опет дошо / Ма и овај други прошо. / Девојка на студенцу*

45 x 50 cm.

ЕСК - 1069

163. ТАБЛЕТ (миље)

Сремски Карловци, Срби, рад и поклон Јованке Остојић Сокић из 1955. године.

Индустријске израде памучно платно и конач; вез по писму (вез у боји): ланчанац и бод за иглу.

Правоугаони, памучни, вишебојним (црвени, зелени, жути, плави, љубичасти, ружичасти) концем извезен таблет са ланчанцем украшеним ивицама. Представу чини пар у загрљају између две цветне гране испод којих је писаним, ћириличним словима у осам редова текст (таб. XV).

Натпис: *Знаш неверо / Како сисе клео / код крај села / код бреста зелена / другу нећу за тобом умрећу / на кораку, на мојим сокаку / баи преда мном, / и твојим ораком.*

45 x 50 cm.

ЕСК – 1070

164. ТАБЛЕТ (миље)

Беоцин, Срби, почетак 20. века, поклон Данице Парипов.

Индустријски ткано памучно платно; вез по писму (вез у боји): обамет и бод за иглу.

Бели, округао вишебојним концем везени таблет са разнобојно (црвене, плаве, беле, црне) обаметнутим цакнама. Уз ивицу, у цакнама наизменично распоређени листови и јагоде повезани у венац. У средини лик Бранка Радичевића у лоровом венцу са траком и лиром испод и ћириличним словима изнад и испод извезен текст.

Натпис: *Много тео, много започео час умрли (недостаје део текста: њега је) помео*

33 x 33 cm.

ЕСК – 1231

165. ТАБЛЕТ

Сремски Карловци, Срби, рад мајке Милице Максимовић око 1900. године, поклонила кћерка Катице Кошутећ.

Индустријски ткано памучно платно; вез по писму (вез у боји): бод за иглу, раван бод и обамет.

Бели, округао, вишебојним концем везени таблет са обаметнутим цакнастим ивицама. Мотив: лик Цара Лазара са круном на глави и ћириличним текстом изнад и испод лика.

Натпис: *Спомен из Раванице; / Српски кнез Лазар.*

23 x 23 cm.

ЕСК - 1584

166. ТАБЛЕТ (миље)

Чуруг, Срби, рађено поводом изложбе 1907. године, затечено у Музеју.

Индустријски ткано памучно платно и конац; вез по писму (вез у боји): сликање иглом, риблиа кост и бод за иглу.

Бели, округао, вишебојним (љубичасти, зелени и ружичасти) концем везени таблет са обаметнутим цакнастим ивицама. Орнамент: у средини је везиља за рамом, а око ње, у кругу, ћириличним словима везен текст декорисан цветним и лисним гранчицама (сл. 26).

Натпис: *Споменица чурушке изложбе жен ручног рада 1907. год. / ВЕЗАК ВЕЗЛА ЈЕДИНА У МАЈКЕ*

Р – 25,5 cm.

ЕСК – 4803

167. ТАБЛЕТ (миље)

Сресмки Карловци, Срби, затечено у Музеју.

Памучно платно и конац индустријске израде; вез по писму (вез у боји): обамет и бод за иглу.

Правоугаони, бели, црвеним и плавим концем извезен таблет са црвеним концем обаметнутим цакнастим ивицама. Гајде и мач укрштени са лисном граном чине орнамент. Около је, у полукругу, ћириличним словима натпис и дворедни круг на коме су наизменично извезени цвет и вишње (сл. 7).

Натпис: *МАЧ И ГУСЛЕ ТО ДРАГО КАМЕЊЕ.*

СРБИНУ ЈЕ НАЈЛЕПШЕ ЗНАМЕЊЕ.

24 x 33 cm.

ЕСК – 4814

168. ДОЗИДНИЦА

Нови Сад, Срби, прва половина 20. века.

Ручно ткано ланено платно и памучни конац; вез по писму (вез у боји): бод за иглу, коси бод и аплицирање. Бела, црвеним концем везена дозидница са ивицама аплицираним црвеном траком (2,5 cm). Везену представу чине два анђела у цветном ореолу окренути један ка другом како држе траку спојену у машину на средини (сл. 4). Изнад и испод машине, у пет редова ћириличним, писаним словима извезен је текст. Била је окачена изнад умиваоника у соби.

Натпис: *Божје дај моме дому / Пуно сваке среће / Сваки дан све веће / Несрећа нек бежи / Љубав се освежи.*

71 x 57 cm.

Е – 584

169. ДОЗИДНИЦА

Нови Сад, Срби, почетак 20. века, поклон Дренке Пиперски.

Индустријски ткано памучно платно; вез по писму (вез у боји): обамет, раван бод и бод за иглу.

Плавим и црвеним концем везена куварица са црвеним концем обаметнутим цакнастим ивицама. На средини предмета извезену представу чине два анђела која држе цветну лозицу изнад које је тацна са печеним пилетом, а испод које је, ћириличним словима, извезен натпис и иницијали. Доњи углови украшени лисном граном са три цвета (таб. XIV).

Натпис: *Добро дошли мили гости; МД*

68 x 48 cm.

Е – 1217

170. ЗАСТАВА

Нови Сад, Срби – занатлије, израђена 1940. године према нацрту Алекса Курочкина у уметничкој радионици Николе Ивковића, поклон Ђорђа Марковића из Новог Сада.

Свила индустријске израде, различите златне и сребрне нити, свилени конац, перле и шљокице; вез занатске израде: аплицирање и вез по писму (златовез): сликање иглом, двослојни вез преко картона и преко вате.

Тробојна (бела, плава, црвена), свилена заставица Срба занатлија (сл. 5). На једној страни заставице дијагонално постављен лик св. Саве у архијерејском орару и, зеленим концем, ћириличним великим словима извезен текст. На другој страни су дијагонално постављене две руке у руковању у медаљону од две храстове гране са жировима, а изнад и испод је текст. Бочне и доња страна заставице декорисане ресама од упредене срме и две кићанке, док се на горњој страни налазе алке за качење заставице (таб. V, X).

Натпис: *ЗАНАТ ЈЕ ЗЛАТАН – РАДИШИ И БОГ ПОМАЖЕ. / ЗАДРУГА СРБА ЗАНАТЛИЈА НОВОСАЂАНА 1870-1940*

116 x 97 cm.

ЕП - 422

171. ЗАСТАВА

Нови Сад, 1911. година, поклон Драгице Андријашевић. Индустијске израде свилена тканина и златна нит; вез занатске израде у комбинацији са сликањем (уље на платну); вез по писму (златовез): двослојни бод преко картона и вате, сликање иглом; аплицирање.

Застава Занатлијске омладине израђена на црвеној и плавој свили различито орнаментисана на обе стране (сл. 32). На црвеној страни осликано *Васкрсење* опкољено извезеним ћириличним текстом. На плавој свили осликана представа *Алегорија знања* и текст истим словима. Обе стране украшене су везом, а крајеви ресама од упредене срме и кићанкама на угловима (таб. V).

Натпис: *КОЛО ЗАНАТЛИЈСКЕ ОМЛАДИНЕ ОСНОВАНО 1911. Г. У НОВОМ САДУ / НА МЛАЂИМА СВЕТОМ ОСТАЈЕ ЗАНАТ ЈЕ ЗЛАТАН*

175 x 123 cm.

ЕП - 423

172. ТРАКА

Нови Сад, 1911. године, поклон Драгице Андријашевић. Свилена тканина индустијске израде и златна нит; вез занатске израде, вез по писму (златовез): двослојни бод преко веза; аплицирање.

Две дугачке, свилене, везене, на природно бојеној свили, израђене траке са машном на врху. Бочне стране трака декорисане уским, индустијски рађеним, златним тракама (једна недостаје), а крајеви са две истоветне попреко постављене траке између којих је тробојница (оштећена) и ресе (недостају). Везени ћирилични натпис је урађен златним концем. Трака иде уз заставу Занатлијске омладине.

Натпис: *КОЛУ ЗАНАТЛИЈСКЕ ОМЛАДИНЕ / КУМА ОЛГА ДУЊБЕРСКИ.*

170 x 21 cm.

ЕП - 423/2

173. ЗАСТАВА

Нови Сад, Срби, поклон друштва *Невен* из Новог Сада, израђена 1925. године према нацрту сликара Васе Ешкићевића, а вез су извеле чланице *Невена*.

Свила, индустијске израде, златна и сребрна нит, свилени коначи; аплицирање и вез по писму (златовез, сребровез и свиловез): сликање иглом, двослојни вез преко картона и преко вате.

Правоугаона, свилена, на две стране (црвена и плава) различито везена застава певачког друштва *Невен*. На црвеној, подлози, у флоралном оквиру од храстове лисне гране са жировима који прати ивицу предмета, вишебојним концем је извезен медаљон са представом *св. Ђорђа* на коњу и ћирилични текст (сл. 47). На плавој подлози, у флоралном оквиру испреплетеном од храстове лисне гране са жировима и цветне гране са каранфилима, вишебојним концем извезен орнамент лире и гусала са лисном граном и плодовима вишања. Изнад и испод орнамента је, у сребровезу, ћириличним словима, лучно извезен текст. Бочне и доња страна су декорисане упреденим ресама, а на доњим угловима нашивене веће кићанке (таб. III, V, X).

Натпис: *СРПСКО ЗАНАТСКО ДРУШТВО НЕВЕН НОВИ САД / ПЕСМА НАС ЈЕ ОДРЖАЛА ЊОЈЗИ ХВАЛА 1900-1925*

173 x 112 cm.

КИ - 782

174. ТРАКА

Нови Сад, Срби, поклон друштва *Невен* из Новог Сада, израђена 1925. године према нацрту сликара Васе Ешкићевића, вез су одрадиле чланице *Невена*.

Свила индустијске израде, златна и сребрна нит, свилени коначи; аплицирање и вез по писму (златовез, сребровез и свиловез): сликање иглом, двослојни вез преко картона и преко вате.

Трака уз заставу израђена је на белој свили са извезеним ћириличним текстом и стилизованим

почетним словима. Трака је на врху спојена машном, а крајеви су декорисани ресама.

Натпис: *СРПСКОМ ЗАНАТЛИЈСКОМ ПЕВАЧКОМ ДРУШТВУ НЕВЕН / ДР ГЕДЕОН ДУНЂЕРСКИ НОВИ САД 1925.*

180 x 22 cm.

КИ – 782/1

175. ЗАСТАВА

Сремски Карловци, припадало извиђачком одреду из Сремских Карловаца, 1955. година, поклон Жарка Димића.

Индустријски ткано свилено платно и конац; занатске израде вез по писму: апликације и машински бод.

Застава *Карловачког извиђачког одреда* од светлозелене свиле на две стране различито декорисана. На једној страни су разнобојном свилом аплицирани амблем од лороворовог листа са буктињом и црвеном петокраком и ћириличним словима у три реда натпис. На другој страни је дијагонално постављена српска застава. Са три стране застава је опшивена упреденим, жутим ресама, а на четвртој се качи на јарбол

Натпис: *ОРДЕН ИЗВИЂАЧА / БОШКО ПАЛКОВЉЕВИЋ – ПИНКИ / СРЕМСКИ КАРЛОВЦИ 1955*

90 x 73 cm.

ИСК – 3582

176. ЗАСТАВИЦА

Петровград (Зрењанин), припадало *Куглашком клубу „Грађански“*, 1936. године.

Индустријски ткано свилено платно, вез по писму: двослојни бод и сликање иглом.

Троугласта, на природно бојеној свили свили везена заставица са различито декорисаним странама. На

предњој страни у грбном пољу плавим и црвеним концем извезена су три чуња и кугла и латиничним словима назив и година оснивања клуба (1934). Испод грба извезен је датум 26. јули 1936. Заставица је са две стране опшивена упреденим разнобојним гајтаном који се на врху забршава свиленом кићанком. Кроз горњу ивицу провучена је метална шипка.

Натпис: *K.S.K. "Građanski", Petrovgrad, 1934 / 26-juli-1936.*

66 x 36 cm.

ИСК - 4560

177. КУВАРИЦА

Петроварадин, Хрвати, почетак 20. века, поклон Штефице Сич.

Индустријски ткано ланено платно и памучни конац; вез по писму (вез у боји): бод за иглу, раван бод, пужићи и рибља кост.

Црвеним концем извезена куварица украшеног поруба, са четири рупице у угловима за качење на зид. Представу чине муж и жена за шпоретом, лево и десно на доле окренуте цветне гране и изнад латинични текст у два реда (таб. XV).

Натпис: *Gdje red i čistoća vlada / Nestane svakog jada.*

86 x 55 cm.

E – 1214

178. ДОЗИДНИЦА (куварица)

Сремски Карловци, затечено у Музеју.

Ручно ткано ланено платно и памучни конац индустријске израде; вез по писму (вез у боји): бод за иглу и обамет.

Плавим концем везена дозидница са обаметнутим цакнастим ивицама. Мотив: „Тајна вечера“ са латиничним словима извезеним натписом испод представе.

Натпис: *Zaista, zaista vam kažem, jedan od vas izdat će Me!*

114 x 50 cm.

ЕСК – 4804

179. ЗАСТАВА

Нови Сад, припадало *Добровољном ватрогасном друштву Нови Сад*, 1900. године.

Свила индустријске израде, златна, сребрна и свилена нит; вез занатске израде: аплицирање и вез по писму (златовез и свилевез): двослојни бод преко картона, раван и коси бод.

На црвеној свили златним концем извезена застава *Добровољног ватрогасног друштва Петроварадин*, различито орнаментисана на две стране. Орнаменти су уоквирени правоугаоним везеним медаљоном са стилизованим орнаментом (куке и љљани) у угловима. На централном делу једне стране заставе је грб Петроварадина извезен свиленим разнобојним концем, сребрном и златном нити, изнад грба је амблем ватрогасног друштва (шлем, секира, лестве, уже и труба) и латиничним словима, срмом извезен текст. На другој страни, вишебојним свиленим концем извезен лик *св. Флоријана*, заштитника ватрогасаца и латиничним словима текст. Бочне и доња ивица декорисане су нашивеним упреденим златним ресама, а на доњим угловима већим кићанкама. На горњој страни су алке за качење на јарбол дужине 320 cm и металним плочицама са именима, а на врху јарбола је копље (таб. X).

Натпис: *BOGU NA SLAVU SVIMA NA BRANU 1875-1900 / PETROVARADINSKO DOBR. VATR. DRUŠTVO*

116 x 96 cm.

ЕП - 515

180. ТРАКА ЗА ДАРОВНУ ЗАСТАВУ ДВД ПЕТРОВАРАДИН

Петроварадин, 1925. године, поклон ДВД Петроварадин.

Занатске израде; свила, златна нит; вез по писму (златовез): двослојни вез преко картона и аплицирање. Две (бела и плава), дугачке златовезом украшене траке састављене на једном крају машиним. Натпис је извезен латиничним словима, а крајеви су декорисани аплицираном широм траком и упреденим златним ресама. Иде уз заставу ДВД Петроварадин.

Натпис: *KUMA JOSIPA MALLIN / 1875-1925.*

15,5 x 125 cm.

ЕП – 940

181. КУВАРИЦА (wandteppich)

Нови Сад, Немци, прва половина 20. века, поклон Вере Војновић.

Памучно ручно ткано платно и конач; вез по писму (вез у боји): бод за иглу, раван бод и обамет.

Црвеним концем украшена куварица са обаметнутим цакнастим ивицама. Две девојке са чинијом и варјачом у рукама уоквирене овалом чине представу, а са леве и десне стране је текст на немачком језику. Служила је као украс на зиду.

Натпис: *Viele Köche verderben den Brei / Koch allein und bleib dabei.*

Превод: Много куvara квари чорбу / Кувај сам и не мањај ту навику.

78,5 x 52 cm.

Е - 1146

182. КУВАРИЦА

Нови Сад, Немци, прва половина 20. века, поклон Дренке Пиперски.

Памучно ручно ткано платно и конач; вез по писму (вез убоји): бод за иглу и обамет.

Црвеним концем везена куварица са обаметнутим цакнастим ивицама (сл. 39). Представу чине мушкарац и жена са чашама у рукама, а десно од њих је, у шест

редова, текст на немачком језику. Служила је као украс на зиду (таб. VII).

Натпис: *Es leuchten drei / freundliche Sterne/ in 's Dunkel des Leben 's / hinein, die Sterne sie / funkeln so traulich; / sie heissen Lied, Liebe und Wein.*

Превод: Три љупке звезде светле у тами живота,
Оне блистају тако угодно,
А зову се: песма, љубав и вино.

82 x 53 cm.

E - 1147

183. ДОЗИДНИЦА

Нови Сад, Немци, прва половина 20. века, поклон Вере Војновић.

Ланено ручно ткано платно и памучни конац; вез по писму (вез у боји): двослојни бод преко веза, бод за иглу и обамет.

Црвеним концем везена дозидница са три стране украшена црвеним обаметнутим цакнама. Представу чине два патуљка са птицом и мачком, између њих је, у три реда, текст на немачком језику.

Натпис: *Wenn der Winter bricht herein, schaffe Holz und Kohlen/ ein.*

Превод: Кад зима дође, набавићу дрво и угаљ.

89 x 54 cm.

E – 1160

184. ПЕШКИР

Нерадин, Немци, око 1880. године, поклон Станиславе Марковић.

Свилено платно индустријске израде; вез по писму: покрстица.

Свилени, вишебојним (црвени, плави и бели) концем везени пешкир. На оба краја су уткане по две истоветне, шире пруге испуњене квадратима, између којих је панама платно на коме је извезен текст на немачком језику. Ивице су декорисане уплетеним и чворованим ресама од основе ткања. На средини троредног низа квадрата је икона са људским ликом, изнад које су две птице у два реда и латинични иницијали, а са леве и десне стране по три цвета. Представљао је свадбени дар невесте, а користи се за покривање печеног хлеба. Натпис: *Der ist erst ein selig Mann / Der Recht geben und walten kann/ 1880, LD*

Превод: Сретан је тек онај човек / Који даје за право и дели правду / 1880, LD

66 x 44 cm.

E – 216

185. ПЕШКИР

Нови Сад, Немци, прва половина 20. века, поклон Вере Војновић.

Дамаст занатске израде; вез по писму (вез у боји): пуни бод и бод за иглу.

Украсни, на декорисаном дамасту везени пешкир са нашивеном фабричком чипком на свим ивицама (недостаје на краћим странама). Орнамент на дамасту чине наизменична вертикална уска поља са саћем и цветним гранама. На једном крају пешкир орнаментисан разнобојном цветном корпом, а на другом је текст на немачком језику испод кога је цветна грана (таб. III, XV).

Натпис: *Geh ohne Gruss und Gotteswort, nie aus deinem Hause fort.*

Превод: Без поздрава и божје речи никада не напуштај своју кућу.

122 x 41 cm.

E – 1149

186. ТРАКА

Нови Сад, Немци, прва половина 20. века, поклон Вере Војновић.

Индустријски ткана памучна панама; вез по писму (машински вез).

Дугачка, уска, на врховима шпицаста, плавим концем везена трака целом површином украшена са две паралелне линије. На оба краја орнаментисана истоветном цветном граном између којих је текст на немачком језику (таб. III).

Натпис: *Eigner Herd ist Goldes wert.*

Превод: Сопствени шпорет вреди злата.

105 x 7 cm.

E – 1156

187. ЗАВЕСА

Нови Сад, Немци, прва половина 20. века, поклон Вере Војновић.

Памучно платно и конач индустријске израде, вез по писму (вез у боји): раван бод и бод за иглу.

Правоугаона бела, светлијим и тамнијим плавим концем везена завеса (сл. 4). Везени мотив чине стилизовани крст са зрацима између кракова и дуплим кругом на средини у коме је монограм Исуса Христа: IHS. Изнад крста су три анђела, а испод, у два реда, текст на немачком језику (таб. X).

Натпис: *Wenn Herz und Auge bricht / dann o Herr verlaß mich nicht. / IHS*

Превод: Када посрну срце и око, / драги Боже, не напуштај ме. / IHS

111 x 80 cm.

E – 1161

188. КУВАРИЦА (дозидница)

Нови Сад, почетак 20. века, поклон Дренке Пиперски.

Индустријски ткано памучно платно и конач; вез по писму (вез у боји): бод за иглу и обамет.

Црвеним концем везена, обаметнутим полукруговима оивичена куварица. Представа: у горњем левом углу

девојка и момак у цветном ореолу, а на десној страни латинични текст.

Натпис: *o srdečne / buva dano, / but i skrovne, / rado brano.*

82 x 54 cm.

E – 1215

189. КУВАРИЦА (falvédő)

Нови Сад, Мађари, половина 20. века, део штафира Етелке Н. која је предмет поклонила Вери Војновић из Новог Сада.

Индустријски ткано памучно платно; вез по писму (вез у боји): обамет, бод за иглу и раван бод.

Црвеним концем везена куварица са обаметнутим цакнастим ивицама. Представу чине момак и девојка у мађарској ношњи држе саксију са расцветалим цвећем окружени срцоликом линијом. У доњим угловима стилизоване идентичне гране, а изнад и испод, у два реда текст на мађарском језику (сл. 39).

Натпис: *Senkivel sem leszel boldog, / mert a szived értem dobog.*

Превод: Ни са ким срећан нећеш бити / јер ти срце куца за мном.

76 x 48 cm.

E – 1227

190. КУВАРИЦА (falvédő)

Нови Сад, Мађари, почетак 20. века, поклон Вере Војновић.

Ручно ткано ланено платно; вез по писму (вез у боји): бод за иглу, бод за попуњавање (печки бод) и аплицирање.

Вишебојним (црвени, плави, зелени, ружичасти, жути) концем везена куварица са ивицама декорисаним црвеном широм траком. У горњем десном углу девојка на прозору, овца са јагњетом у доњем левом углу, а између њих је цветни букет. У доњем делу, у два реда текст на мађарском језику (таб. VI, XV).

Натпис: *Valahol egy kis ablakban nem / nyílnak már a pünkösdi rózsák.*

Превод: Негде далеко на једном малом прозору / Не
цветају више духовске руже (божури).

81 x 52 cm.

Е – 1235

191. КУВАРИЦА (falvédő)

Нови Сад, Мађари, почетак 20. века, поклон Вере
Војновић.

Индустријски ткано ланено платно; вез по писму (вез
у боји): бод за иглу и раван бод.

Вишебојним (црвени, зелени, браон) концем везена
куварица са назад машински порубљеним ивицама.
Девојка и момак у загрљају са сеоском идилом у
позадини коју чине тараба, дрвеће, цвеће и црквени
торањ у даљини. Латинични текст на мађарском језику
извезен у два реда, изнад и испод представе.

Натпис: *Akácós út ha végig megyek rajtad én. / Eszembe
jut egy régi szép emlék.*

Превод: Када прођох путем са дрворедом од багремова
/ Сетих се једне лепе старе успомене.

73,5 x 51 cm.

Е – 1240

192. ДОЗИДНИЦА (falvédő)

Нови Сад, Мађари, половина 20. века, поклон Вере
Војновић.

Ручно ткано кудељно платно и памучни конач; вез по
писму (вез у боји): раван бод, обамет и бод за иглу.

Црвеним концем везена куварица са обаметнутим,
цакнастим ивицама. Централни мотив чини група од
десеторо деце која играју игру „ласте проласте“. Изнад
и испод је, у два реда, текст на мађарском језику, а цела
представа је уоквирена равном линијом (таб. VIII).

Натпис: *Buj buj zöld ág zöld levelecske / Nyilva van az
aranykapu...*

Превод: Пролази, пролази зелена грана, зелени листић
/ Отворена је златна капија... (дечја игра)

74,5 x 50 cm.

Е – 1272

193. ДОЗИДНИЦА (falvédő)

Нови Сад, Мађари, почетак 20. века, поклон Вере
Војновић.

Памучно платно и конач индустријске израде; вез по
писму (вез у боји): бод за иглу и аплицирање.

Црвеним концем везена дозидница са ивицама
аплицираним црвеном траком (2,5 cm). Представа је
извезена у оквиру формираном од два анђела која држе
цветну грану, а који се налазе на бочним странама
(сл. 42). Између грана је текст на мађарском језику у
два реда, а испод текста је путир са крстом у ореолу
окожу звездама. Доња ивица оквира од идентичних
цветних (ружа) грана (таб. X).

Натпис: *Jézus Mária / Segits minket*

Превод: Исусе, Богородице / Помози нам!

92 x 74 cm.

Е – 1269

194. ДОЗИДНИЦА (falvédő)

Нови Сад, Мађари, почетак 20. века, поклон Вере
Војновић.

Ручно ткано ланено платно и памучни конач; кукичање
и вез по писму (вез у боји): печки бод и бод за иглу.

Вишебојним (црвени, зелени, браон, жути, ружичасти,
плави) концем везена куварица са плавим концем
кукичаним цакнастим ивицама. Централни мотив је
„Распеће Христово“ са два мушка лика у клечећем,
молитвеном положају. У горњим угловима је букет од
три руже увезан машном, а испод представе је текст на
мађарском језику (таб. III, X).

Натпис: *Mikor jönél ismét Jézus.*

Превод: Када ће нам поново доћи Исус.

77 x 66 cm.

Е – 1274

195. КУВАРИЦА

Нови Сад, Словаци, прва половина 20. века, поклон
Вере Војновић.

Памучно, индустријски ткано платно; вез по писму
(машински вез и вез у боји): раван бод и бод за иглу.

Плавим концем везена куварица са ивицама аплицираним машински нашивеном плавом траком. Представа: девојчица са варјачом у руци за шпоретом. У горњим угловима стилизоване геометријске фигуре и цветна грана сачињена од ситних петолисних цветића. Испод је, латиничним словима у два реда, извезен текст на словачком језику.

Натпис: *Preto že som ešte malá/ samá neviem čobu vavít mala.*

Превод: Зато што сам још мала / Не знам шта бих кувати требала.

72 x 56 cm.

Е - 1234

196. КУВАРИЦА

Нови Сад, Словаци, половина 20. века, поклон Вере Војновић.

Индустријски ткано памучно платно; машински вез и вез по писму (вез у боји); бод за иглу и раван бод.

Бела, плавим концем везена, машинским везом у два реда порубљена, куварица (сл. 42). На левој страни је пар у словачкој народној ношњи у плесном загрљају, а на десној латиничним словима у четири реда, извезен текст на словачком језику са стилизованим почетним словима. Између другог и трећег реда је стилизована цветна грана са мотивом јабуке (таб. III).

Натпис: *Ked' môj dobrý / Mužiik bude pijat' vodu, / nebudem ja oplakáavat' / moju Dievčenskú Slobodu*

Превод: Док мој добри муж пије воду / Нећу ја оплакивати моју девојачку слободу.

78 x 47 cm.

Е - 1238

197. КУВАРИЦА

Нови Сад, Словаци, половина 20. века, поклон Вере Војновић.

Индустријски ткано памучно платно; вез по писму: бод за иглу и обамет.

Црвеним концем везена, са свих страна обаметнутим цакнама оивичена куварица (са горње стране недостаје па је порубљена због оштећености). У доњем делу

представу чине момак са свиралом ослоњен на дрво и тарабу на десној страни и девојка како сипа воду из бунара у канту на левој страни. У горњем делу, у три реда латиничним словима извезен текст на словачком језику.

Натпис: *Radišlipri pjesmi i zvuku / Bičeti vrijeme u pola / kratko.*

Превод: Радиш ли уз звуке песме / Проће ти време упола брже.

72 x 59 cm.

Е - 1239

198.

ДОЗИДНИЦА

Нови Сад, Словаци, почетак

20. века, поклон Вере Војновић.

Ланено платно и памучни конац

индустријске израде; вез по писму (вез у боји): бод за иглу, раван бод, обамет и бод за попуњавање.

Вишебојним (црвени, жути, различито нијансирани зелени, плави, црни, ружичасти) концем везена дозидница са обаметнутим, цакнастим ивицама. У горњем делу на средини, већа цветна стилизована грана оивичена овалом од шест лучних делова. Лево и десно су цветови исте стилизације оивичени петолучним кругом. Цветови су међусобно повезани са три паралелне равне линије и шест листића који се налазе на средишњој линији. У доњем делу је, црвеним концем у два реда, извезен текст на словачком језику (таб. III, XV).

Натпис: *I Gazdinká nám je všetkim milá / ked' nám dobre jedlo pripravila.*

Превод: I Газдарица свима нам је мила / кад нам добро јело припремила.

Натпис: *II Raz vroku kvitne máj / a v živote láska*

Превод: II Само једном у години цвета мај / а у животу љубав.

73 x 56 cm.

Е - 1265/1 - 2

199. КУВАРИЦА

Румуни, прва половина 20. века, поклон Вере Војновић из Новог Сада.

Ланено платно и памучни конац индустријске израде; кукичање и вез по писму (вез у боји): ланчанац, обамет и бод за иглу.

Бела, вишебојним (тиркиз, зелени, црвени, жути) концем везена куварица са ивицама декорисаним кукичаном тиркиз чипком. Централни мотив, чини жена за столом на коме је машина за млевење, уоквирен овалним дворедним медаљоном. Са леве и десне стране овала је цветна грана, а испод је у три реда текст на румунском језику, а уз ивице је оквир од везених цакни (сл. 42).

Напис: *SARE OREZ ZAHÁR FIDEA / Mult má/ sá nu fie / gándese, scuimp tare / ce sá gátesc, si bun la máncare.*

(*Mult má gándese, ce sá gátesc, sá nu fie scuimp tare si bun la máncare.*)

Превод: СО РИЖА ШЕЋЕР БРАШНО / Много мислим шта да кувам, / да не буде јако скупо, а да буде добро за јело.

84 x 51 cm.

Е – 1271

200. ИКОНА

Нови Сад, Срби, рад Марије Димовић удате Романовић, баке Јелене Секулић; 1841. година.

Ручно рађен вез бројањем: вез перлама.

Урамљен, правоугаони гоблен урађен вишебојним стакленим перлама. Орнамент: *Богородица са Христом* типа „*Умиљеније*“. Богородица одевена у плаву хаљину са црвеним огртачем држи у наручју нагог малог Христа. Испод допојасне фигуре ћириличним словима извезен је текст и година израде. Позадина није урађена. Рам је декорисан позлаћеним штуком.

Напис: *Мати Божиа и 1841.*

26 x 34 cm.

КИ - 1983

201. КОРИЦЕ ЗА НОТЕС

Нови Сад, припадало Ирини Латинчић, мајци Ђорђа Латинчића, крај 19. века.

Ручно рађено, картон, кожа, свила; вез бројањем: гоблен бод.

Корице различито орнаментисане. На предњој страни венац од ружа са монограмом у средини, а на полеђини, пејзаж са кућицом. Унутрашњост корица постављена зеленом свилом са два цепа. Ивице су оперважене црвенкасто-смеђом кожом у коју је угравирани орнамент у позлати.

Напис: *PG*

9 x 12,5 cm.

КИ - 1927

202. ПОВОЈ (трака)

Нови Сад, Словаци, Ана Махдик добила на поклон од пријатељице, Српкиње, почетак 20. века, поклон Руженке Мудрох.

Ручно ткани памучни рипс; вез по броју: утканица и на „зев“.

Дугачка, шира трака са пантљиком на једном крају, извезена белим концем. Орнамент чине геометријске фигуре и велики листови формирајући три поља у којима је штампаним латиничним словима извезен натпис. Служило за повијање одојчета.

Натпис: *DUŠO MOJA / DUŠO MOJA / DUŠO MOJA*

177 x 13,5 cm.

Е – 200

203. ТРАКА ЗА КЊИГУ

Нови Сад, крај 19. и почетак 20. века, из породице Хунић, поклон Милице Хунић.

Свила, полукартон, конач; вез бројањем: покрстица.

Правоугаона, плава, свилена трака са налепљеним украсом у облику перфорираног и пресованог картона сивкастом бојом мелираног и делимично посребреног са фигуралним и флоралним мотивима (сл. 49). На средини је ћириличним словима везено име (таб. XIII, XIV).

Натпис: I *Сутра више*

II *Лали*

7 x 39 cm.

КИ – 4367/1 - 2

204. ЧАРАПЕ - део

Ириг, из куће Шундуковић Јанић, 1949. година.

Памучни конач и стаклене перле; плетење и вез бројањем (вез перлама).

Беле, женске, плетене чарапе, у горњем делу декорисане уплетеним плавим, стакленим перлама орнаментисане између два реда листова пругом од петолисних цветова и ромбова. Испод су иницијали.

Натпис: JJ

13 x 13 cm.

ЕСК – 175 - 176

205. ЧАРАПЕ - део

Сремски Карловци, Срби, из куће учитељице Христине Берзан рођ. Београдец, 1875. година, поклонила Зорка Видаковић Берзан.

Памучни конач и стаклене перле; плетење и вез бројањем (вез перлама).

Беле, женске, плетене чарапе, у горњем делу декорисане троредним мотивом у виду пауновог пера и цакастим завршетком. Испод је, вишебојним (зелене, црвене, плаве, жуте) перлицама, ћириличним словима извезено име и презиме везиље (таб. XIII).

Натпис: *Кристина Берзан*

16 x 15 cm.

ЕСК – 484

206. ЧАРАПЕ

Сремски Карловци, Срби, из куће Милице Докмановић, 1890. година.

Памучни конач; плетење и вез бројањем: покрстица.

Дуже, женске чарапе, плетене од белог памучног конца. На предњој страни орнаменти израђени плетењем укомпоновани су у вертикалне низове. Чине их лисна гранчица окружена са по три низа рупица, у доњем делу по два низа. Задња страна је украшена у виду увијене траке укомпоноване у два вертикална низа. При врху су израђени орнаменти као и на предњој страни. На задњој страни је црвеним концем извезен монограм.

Натпис: *JC1- JC6*

62 x 15,5 cm.

ЕСК – 1077 - 1080

207. ЧАРАПЕ - део

Сремски Карловци, затечено у Музеју.

Памучни конач и металне перле; плетење и вез бројањем (вез перлама).

Плаве, женске, плетене чарапе, у горњем делу декорисане наизменично плетеницом и шупљикавом

пругом. Испод ове шире пруге су, металним, уплетеним перлицама, латинични иницијали (таб. XI).

Натпис: *LM*

33,5 x 16 cm.

ЕСК – 4806

208. ЧАРАПЕ

Сремски Карловци, затечено у Музеју.

Памучни конац и стаклене перле; плетење и вез по писму (вез перлама).

Беле, женске, плетене чарапе целом површином декорисане (сл. 44). У горњем реду је шири појас у виду пауновог пера, доњи део чарапа исплетен у виду чипкастих пруга, а између њих је, вишебојним (зелене, црвене, плаве, жуте) перлицама, латиничним словима извезено име и презиме везиље између којих је круна са крстом изнад.

Натпис: *Ketharin Swarc*

60 x 13,5 cm.

ЕСК – 4807

209. ГОБЛЕН

Сремски Карловци из породице Хутира, 1852. година.

Ручно рађен вез бројањем: вез перлама.

Правоугаони гоблен урађен вишебојним (плаве, беле, црвене, зелене, окер) стакленим перлама са рококо мотивима: венац од ружа са иницијалима у средини и годином израде изнад.

Натпис: *TT* и *1852*

8 x 10,5 cm.

КИ – 2249

210. ГОБЛЕН

Нови Сад, рад Ане Монастерли, 1841. година.

Ручно рађен, дрво, стакло, текстил; вез бројањем: гоблен бод.

Урамљен украсни правоугаони, вишебојним концем везени гоблен. На средини, у цветном венцу извезени иницијали и година израде. Око венца су распоређени мотиви: предео са кућама, корпа са цвећем, фигуре у природи, патке, голубови, лептири. Оквир је тамно-

обојен полукружне профилације украшен дуборезом (сл. 41).

Натпис: *AM* и *1841*

54 x 62,5 cm.

КИ - 4265

211. ДОЗИДНИЦА (таблет)

Будисава, Русини, почетак 20. века, откуп од Бошка Брзића.

Индустријски ткано памучно платно (леокрил); вез по броју: покрстица и исписара.

Мања, правоугаона, вишебојним концем везена дозидница са зеленим концем, дворедном покрстицом украшеним порубом. Везену представу чине две птице на гранама окренуте једна ка другој између којих су две руже и грозд, а испод је, ћириличним словима, на русинском језику зеленим и ружичастим концем извезен натпис (сл. 42).

Натпис: *ДОБРИЙ РАНОК.*

Превод: Добро јутро.

57 x 26 cm.

Е – 1253

212. ПЕШКИР

Затечено у Музеју

Ручно рађено, памук; ткање, кукичање, макраме и вез бројањем: расплет.

Краћи, бели, памучни пешкир украшен вертикалним кукичаним и расплетом урађеним тракама. На кукичаном делу урађен је ћириличним словима текст. Између кукичаних делова налази се једна шира и две уже расплетене траке. Ивице су украшене дворедним стубићима рађеним макраме техником и малим кићанкама (22 комада).

Натпис: *МАЧ ИГУСЛЕ ТО ДРАГО КАМЕЊЕ СРБИНУ СУ НАЈЛЕПШЕ ЗНАМЕЊЕ.*

100 x 32 cm.

Е - 950

213. ПРЕКРИВАЧ

Жабалъ, Срби, између 1932. и 1934. године, рад Милице Илић, сестре др Бранка Илића, која је страдала у Рацији 1942. године, поклон њене сестре Љубице Илић.

Ручно ткана, техником клечања, вуна.

Правоугаони прекривач украшен медаљонима у којима су цветне корпе на белој основи. Остале површине украшене крупним плавим волутама на плавој или окер основи. По рубовима пришивени низови кићанки.

Напис: *МИЛИЦА ИЛИЋ*

410 x 290 cm.

ЗСУ – 440

214. ТРАКЕ

Србобран, Срби, рад Олге Красавац рођ. Чернић, прва половина 20. века, поклон Савке Гојковић, кћерке Олге Красавац.

Индустријски ткана панама; вез бројањем: покрстица.

Уске дугачке траке, црвеним концем везене са ћиричним словима покрстицом извезеним натписима.

Са обе стране ручно шивене уже беле, свилене траке за везивање. Служило код девојачких штафира за везивање одређених предмета.

Напис: *ПЕШКИРИ, КОШУЉЕ, РУБЦИ, РЕКЛЕ, ЈАСТУЦИ.*

97 x 4 cm.

Е - 1201

215. ЋИЛИМ

Буковац, Срби, рад Марије Верначки из Буковца, мајке Мире Вујановић, ћилим је наследила и донела као део девојачке сапреме када се удала у Ковиљ, око 1886. године.

Ручно ткани на две ните; памук и вуна.

Из две поле састављен правоугаони ћилим са памучном основом и вуненом потком. Коло ћилима је уоквирено са два оквира декорисана цветном граном и низом листова винове лозе. У угловима кола ћилима су велики цветни букети, а у средини је цветни венац и ћирилични иницијали.

Напис: *МВ*

166 x 114 cm.

Е - 154

*Ана Детки, Вероника и Розалија Берчек и Терезија Вида
за шивањем машином, Руско Село, 1930. године*

*Изложба радова грађанских школа у Војводини, Нови Сад, 1923. године
(из албума Мирјане Субић из Ковиља)*

RESUME

Embroidery is one of the eldest forms of art in all corners of the world. This is the last stage a fabric goes through, and is, together with weaving, the most important form of artistic expression on textile. The term *embroidery stitch* stands for stitching designs using needle and thread. By decorating the woven objects, the needle holder wanted to enhance the given object, as well as her home. The fact that one of the most common names for a girl in the villages of Srem was *Vezilja* (she who embroiders), as the parents wished their daughter to be good and skilful at embroidering, gives evidence to how important embroidery was for the Serbian folk.

Back stitch embroidery is one of the ways to decorate fabric, which includes a pre-drawn pattern. The classification between back stitch embroidery and cross stitch embroidery was clearly determined by Jelica Belović-Bernadzikovska. The basic criterion for determining a type of stitch, according to this classification, is the type of material to be embroidered on, the thickness of the fabric, and the way a pattern is being transferred onto the fabric. One of the requirements for back stitch embroidery is a fabric with a thick, interlaced net, and one would create an ornament by following a pre-drawn pattern. There are three basic elements of an embroidery stitch - the panel or a base where the embroidery is taking place, a needle, which is essential, and a material which is to be embellished. A tightly woven fabric is the most suitable base for back stitch embroidery, and the basic raw material to be used in the production of the fabric was determined by the primary economic activity practiced by the folk in Vojvodina. Fibers mostly used were wool and linen, later also hemp, and from the end of the 19th century, industrial cotton fabric began to be in use.

Back stitch embroidery is present with all ethnic groups in Vojvodina, on different textile objects - from clothing, interior decorative and religious objects, to objects in official use such as flags. Apart from it being an independent technique, it is often combined with pre-woven ornaments, or cross stitched patterns. Different quality and place of embroidering separates the folk and artistic embroidering, and the back stitch embroidery technique is used with both. The folk stitch depicts the true folk spirit in all its purity and beauty. They were made in every home, and were usually made by women whose focus was to nurture the family and her home, and to whom embroidery was the only means of expressing her artistic flare. The artistic stitch was done in artistic, church and monastery workshops, often replicating the designs of famous artists, and the laborer was usually a man.

Typical representatives of back stitch embroidery are gold embroidery, white-on-white embroidery or white work, and colour embroidery. Gold embroidery stands for one of the most appreciated techniques with well preserved items, and was usually applied in religious and artistic stitching, but also with national costumes. This type of embroidering was used for inscriptions on craftsmen and fire department's flags. Also, there were

a few well trained women in villages who could do custom gold embroidery, and Melenci near Zrenjanin were an important center of this handicraft. Gold embroidery was used with clothing items such as head coverings, *jeleks* (a waistcoat made from wool or velvet), chests on male shirts, slippers and also with decorative interior items. Golden embroidery is often combined with silk embroidery, which requires a higher level of artistic affinities. White work or *šlengeraj*, most typical type of stitch in Vojvodina, is present with all ethnic groups in practically equal amount, and is practiced by using white thread on white cloth. This white-on-white style has embroidered trims in the shape of motifs cut out, and the final product of this technique breaths refinement and elegance. It became a favourite during the renaissance, taking over for the colour and gold embroidery, mainly for its gentle and modest look, and it was inexpensive to make. Colour embroidery is, since the mid 19th century, arguably the most widespread of the techniques, and is most frequently used in contemporary embroidery. One of the reasons why this technique is so greatly used is the production of industrial fabric, and the purchase availability of colour thread. Colour embroidery is largely the technique used for embroidering text, especially with interior items such as towels, wall hangings, kitchen wall hangings...

The evolution of embroidered textile is conditioned by historical circumstances. As textile is prone to deterioration, items made using it, which have an embellishment done in back stitch embroidery, and which contain textual messages have rarely been preserved. Still, confirmation of the text written handicraft in the past can be found indirectly, through the written documents of home and foreign traveling writers and historians, by means of archaeological digs or motifs seen on medieval paintings, murals and religious paintings in churches and monasteries. When it comes to fabrics in the Slavic culture, it is certain that, on their arrival to south-eastern Europe, the Slavs were a nation that had some of the highest embroidery skills, a developed artistic sense for architecture, artistic and craft disciplines, a theory supported by linguistic analyses and numeral Pra-Slavic and Slavic words describing items in domestic craft. In the middle ages, during the reign of tsar Dušan, the weaving and embroidering craft blossomed and became an art form. This is a time of beautifully embroidered *krstaš-barjak* (banner with a cross), a time when Serbian medieval churches and monasteries were richly decorated by different art, including textile. The eldest preserved piece of embroidered textile embellished with text, dating somewhere around the end of the 13th and the start of the 14th century, is kept in the Museum of Serbian Orthodox church collections. This is the *plaštanica kralja Milutina* (Serbian King Milutin's cape), done in Byzantium style, which has the ktitor's inscription *Pomjani Bože dušaja raba svojego Milutina Ureši* (Remember, O Lord, the soul of Thy servant Milutin Uroš). The most famous, even though it isn't the oldest, preserved piece of text stitched cloth is the *Pohvala knezu Lazaru* (Praise to Duke Lazar), embroidered by sister Jefimija for the purpose of covering the relics of duke Lazar. It was embroidered in 1402, in gilt thread on red atlas, with a poetic text of a prayer, in which Sister Jefimija is asking duke Lazar, a saint, to help and save the suffering Serbian people. The preserved items are a testimony to the fact that embroidered text ornaments date far back, and were done in monastery workshops, which were the centres of literacy in the Middle Ages. Also, one of the functions of these items, the sacral one, is the reason why so few of the text

embellished items were preserved. Namely, a large number of the most beautiful and valuable embroidered items was buried together with the church and state dignitaries.

During the Turkish reign, new decorative forms were accepted in these parts, not only in architecture, but with embroidering ornaments as well, usually zoomorphic ornaments such as birds, doves, peacocks... Jelica Belović-Bernadzikovska writes about embroidering letters in this period stating that... *Turkish embroidery stitches have plenty of symbolism, a plenty of inscriptions and sentences, which is not always fine, especially if there is too much repetition.* By the end of the 18th century, firstly Vojvodina, and then the whole of Serbia became liberated from the Turkish reign, which was followed by planned inhabitation of the Panon area by people from mid and Western Europe. These migrations, great ethnic changes, and mixture of different cultures had a definite effect on female handiwork. The back stitch embroidery technique, thought by both Jelica Belović-Bernadzikovska and Radovan Kazimirović to be more of a western technique, became the leading technique, replacing the cross stitch embroidering technique. The mass appearance of texts incorporated into folk ornaments is connected to both accepting the western trend and the expansion of literacy by opening new schools, especially with the possibility of educating female children.

If we consider the typical Serbian stitch to have geometric patterns done in cross stitch and floral stylization, embroidery of the Panon area is marked with floral patterns, geometrical stylization and texts done in back stitch embroidery. Ornaments done in back stitch technique can be separated into 5 groups: geometrical, vegetative, zoomorphic, anthropomorphic and religious, and the number of possible combinations is endless. There is a large group of ornaments, very often seen in embroidered fabrics and never separately classified, that should be added to this category – these are letter ornaments, as well as numbers.

In the Novi Sad Museum collections, there are over 6.000 textile items, and on over 500 of the exhibits have inscriptions embroidered onto them. Even though this is a large group, they haven't been exhibited much so far, and they certainly deserve to be, given their beauty, artistic value and documentary potential. They were crafted in the period between the first half of the 19th century to the middle of the 20th century. They are of different length, content, embroidered in different languages and different writing systems. The eldest of the back stitch embroidering textile items preserved in the Museum is a cigarette case which dates back to the mid 19th century, embellished with flower bouquets and a monogram in Latin alphabet, whereas the eldest textile item to have initials and the year of making embroidered is a tapestry from 1841, the work of Ana Monasterli, done in needlepoint. The inscriptions were written in Cyrillic, Latin and Hebrew writing systems, both in block letters and handwriting style, in Serbian, Hungarian, German, Slovakian, Romanian, Russian, Czech and Hebrew. Most of the inscribed work, apart from its aesthetic value and the communicational role, can be used as a documentary material for studying the folk poetry and customs. This is one of the ways to indicate national and ethnic belonging, as well to determine an item's age. Items embroidered with texts had exact purpose; it was known who they were meant for, who they would be given to, where they would be placed, and what purpose they would serve. Most commonly, these were used to decorate walls. The reason for it is simple – for certain messages to be easily viewable and readable.

Items of clothing usually had initials, monograms, names and last names embroidered onto them, as a sign of ownership over the dowry. These inscriptions were placed on nightgowns, underwear, socks, caps, shirts, skirts and individual fashionable accessories such as napkins, notebook covers, book ribbons, cigarette cases, collar boxes, and also on different parts of different items. Whereas the motifs embroidered on clothing were, by default, placed on visible locations, there were also inscriptions in hidden places. These include hidden parts of socks, under-garments, underwear, under-shirts, and vests - not visible to everyone's eye. Sometimes, the monograms were done single handedly as a symbol of power and wealth, usually on velvet or silk. Unlike the initials and monograms, names and last names were usually embroidered on clothing items such as vests, aprons, socks, but can also be found on towels, sheets, tablecloths, paintings, wall hangings, often next to the text itself - and these were women's names exclusively.

Items such as flags and ribbons show the markings of certain guildhalls, charity organizations like the fire department association, but also of associations made by volunteers such as the Serbian craftsmen singing company "Neven". These inscriptions were done in artistic workshops, and texts were the regularly used ornament. The content of the embroidered inscriptions was determined by the use of the flags and ribbons; they were done by the patterns of famous painters such as Vasa Eškićević, by whose pattern the 1925 flag of the Serbian craftsmen singing company "Neven" was made. The flag is usually followed by an embroidered ribbon on which, by the benefactor's request, the names of ktitors were specially embroidered for emphasis. Most commonly, next to the suitable text, a silken thread was used to embroider an image of a saint, the patron of the given company. Banners were mostly embroidered in gold, but also combined with painting and silk embroidering.

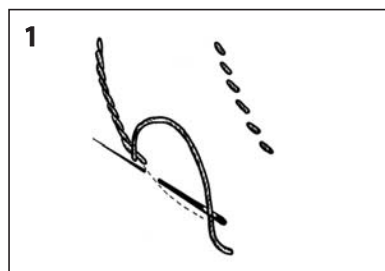
Apart from initials and monograms, embroidered inscriptions have a long and short form. Short inscriptions, such as *Welcome*, *Good Morning* express welcomeness and hospitality, the inscription embroidered on children's caps *Hail Mary* is of religious character, whereas the inscription on a book ribbon *More tomorrow* is educational in character. Certain objects have their names embroidered onto them, such as: Comb, Matchbox, *Dem Regen Zum Trotze! Kragen* (an inscription in German found on collars, meaning : *Defying the rain*) ... Short forms also include entitling inscriptions such as *Деда и унук* (*Grandfather and grandson*), *Девојка на студени* (*The girl at the well*) , *Бранко и Змај* (*Branko and the dragon*).

The longer forms usually included the poetic lines of Branko Radičević, but also inscriptions of different kind which were made spontaneously, among the people, such as folk wisdom and sayings. These were used to embellish flags and ribbons, wall hangings, curtains, towels, crochets and tablecloths... Content-wise, the inscriptions are related to different phases in one's life: family, love, childhood, patriotism, education, humor, religion... Inscriptions having to do with family and family life are mostly embroidered on the wall hangings with idyllic scenes in the kitchen ambience. They show a husband, wife, children, a warm family atmosphere, and the words speak about the culinary abilities of the wife, the desire for a happy family life, and words expressing affection and contentment. Inscriptions having to do with love are embroidered next to love scenes, in the form of lines that express the aspiration to have this loveliest and most noble feeling a human being can

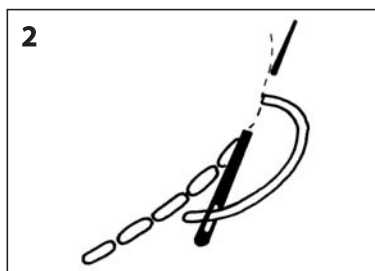
have. These include lines of famous poets, lines that were made by the people, and often lines from memorials. Inscriptions about childhood talk of children games and songs, children fairytales, and are embroidered on wall hangings with the intention of embellishing a child's room. Patriotic inscriptions show the love of an individual towards his people and homeland, shown through the characters from Serbian history and literature. Here we have texts embroidered next to the image of the king, but also inscriptions such as *Само Слога Србина Снаувава* (*Only Unity Saves the Serb*), *Устај царе Душане* (*Get up Tsar Dušan*). This type of inscriptions was placed on walls, chimneys, flags... Advice giving inscriptions talk about personal hygiene or hygiene in general, about the housewife's cooking abilities, give advice on how to cook... This advice also tends to point to morality, but is also a warning and a reprimand for deeds done or undone. These appear on kitchen wall hangings and towels... The educational-informative inscriptions on flags and ribbons provide historiographical data - data on certain historical, mostly royal individuals, such as the lines off a souvenir-crochet embroidered for an exhibition in Čurug in 1907. The humorous and jocular inscriptions embroidered next to humorous images are there to entertain and cheer up, but also to educate. With these humorous inscriptions and images, the embroiderer wished to make the atmosphere in her home bright. Religious types of inscriptions were embroidered on curtains, wall hangings, towels, church vestments, flags. These are usually in the form of prayers, as well as blessings. These texts are charged wit religion, hope and love for God, and were placed in rooms where the household members would usually go to pray. Inscriptions of epic character make a special group of inscriptions, which feature folk wisdom and which have scenes and characters from Serbian history embroidered on them, such as the scene *Кнежева вечера* (*The Knight's dinner*) and *Југовићу* (*The Jugović brothers*). Most of the patterns and texts of epic character were placed in the Serbian embroidery by a designer from Vršac, Milan Pavlović, matching the very popular foreign embroidering patterns on kitchen and other wall hangings.

The need and possibility for a revival of domestic handicrafts, especially embroidering and weaving, is also viewed in that there are many companies of embroiderers and weavers. Namely, these crafts are today practiced as a hobby, in rehabilitation, school education, to make exclusive unique pieces of fabric and in the work of designers and artists for fabric sampling. In our town, this interest in reviving the old crafts is growing, with particularly active members of the *Вредне руке* (*Diligent hands*), *Земља* (*Earth*), *Свилен конац* (*Silken thread*) embroidery associations, whose members, apart from other activities, give much attention to the traditional stitch, as well as Mirjana Marković who has trained hundreds within the *Удружење ткаља* (*Weavers association*). "Female" magazines are being run and published again, where through advice, scientific texts and selected embroidery patterns the art of embroidery is being promoted. One of these is a monthly magazine „Свилен конац“ (*Silken thread*) which is published in Novi Sad since July 2007. Embroidery and weaving as domestic activities are, apart from them being an alternative means of income, important from a sociological standpoint, as they enable a woman greater commitment to her home by her very presence. The possibility of using ornaments in embroidered fabrics within contemporary art, especially with designer work, fashion industry, art craft - is great, inexhaustible, and still underused.

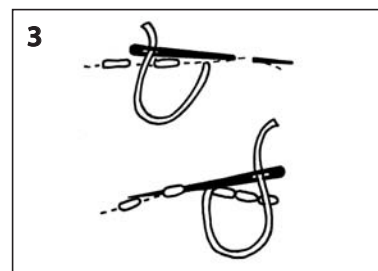
ТАБЛА I – Везилачки бодови

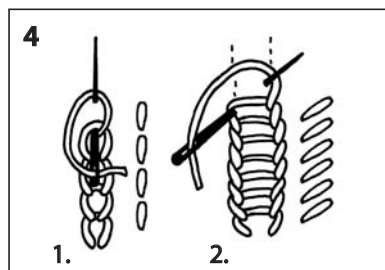
Бод за иглу

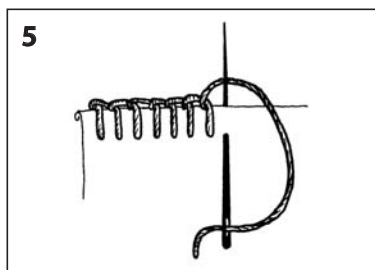
Бод у бод

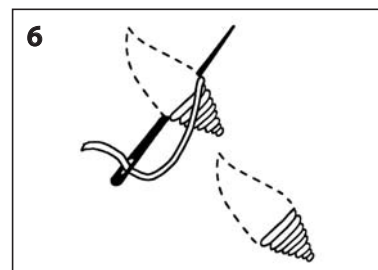
Иписара

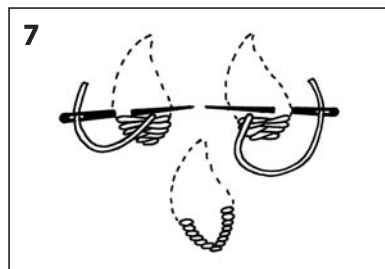
1. Ланчанац / 2. Широки ланчанац

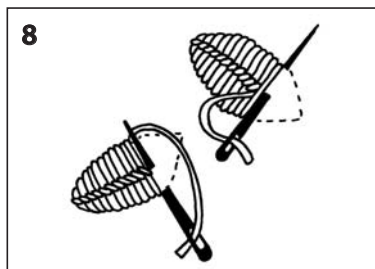
Обамет

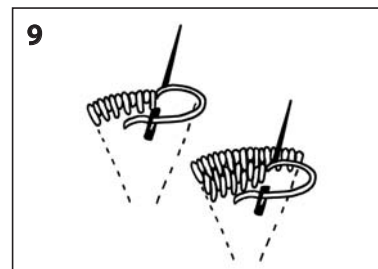
Раван бод

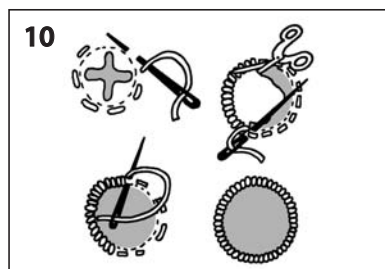
Бод за попуњавање

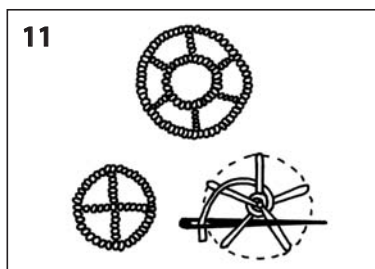
Печки бод

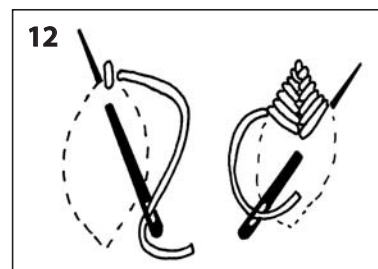
Сликање иглом

Исецканац

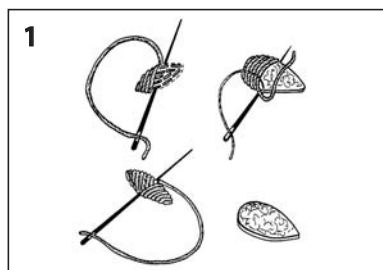

Ришеље

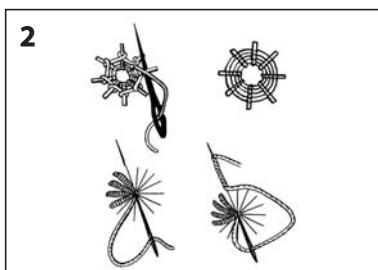

Рибља кост

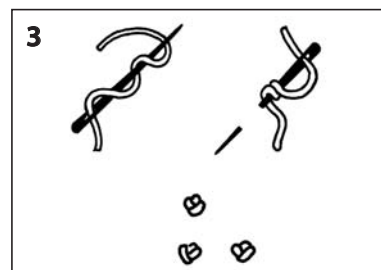
ТАБЛА II – Везилачки бодови

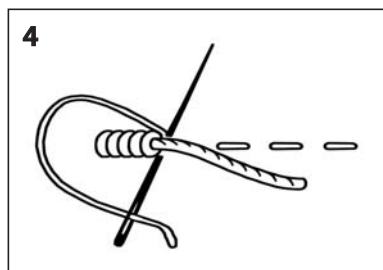
Двослојни бод преко веза, картона и вате

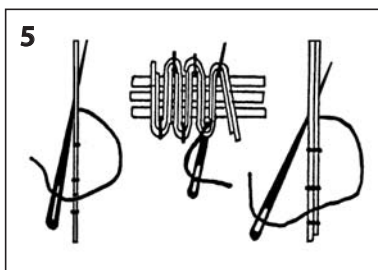
Пужићи

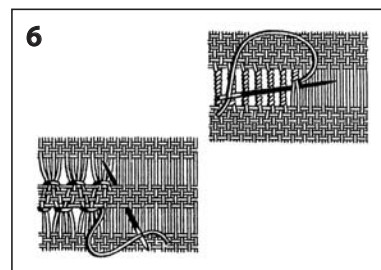
Чворићи

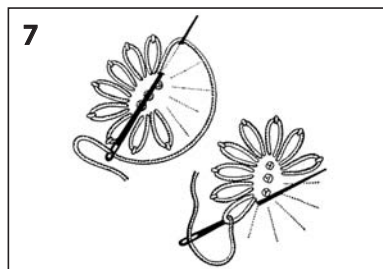
Гајтан бод

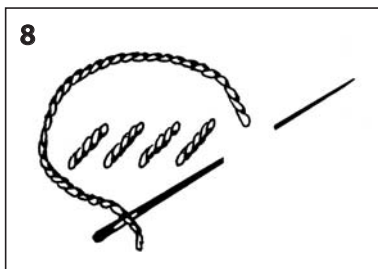
Манастирски бод

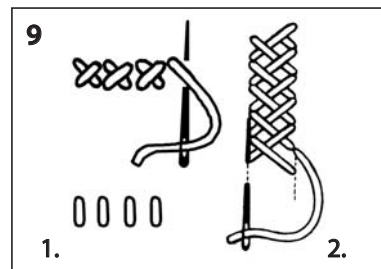
Расплет

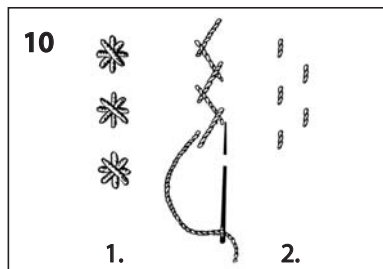
Цветни бод

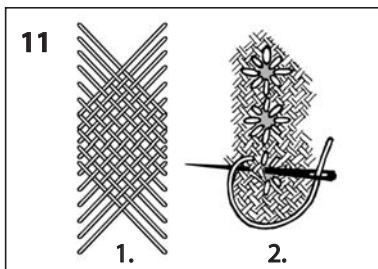
Коси бод

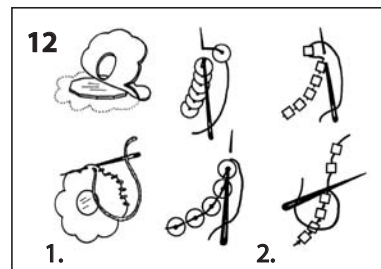
1. Покрстица / 2. Двострука покрстица

1. Дупла покрстица
2. Растегнута покрстица

1. Преплетанац
2. Шупљика

1. Аплицирање
2. Бод перлама и шљокицама

ТАБЛА III – Флорални орнаменти рађени техником веза у боји

кат. 177

кат. 196

кат. 194

кат. 94

кат. 74

кат. 186

кат. 185

кат. 144

кат. 61

кат. 92

кат. 198

кат. 87

кат. 173

ТАБЛА IV – Флорални орнаменти рађени техником белог веза

кат. 35

кат. 42

кат. 93

кат. 63

кат. 39

кат. 40

кат. 65

кат. 30

кат. 65

кат. 29

кат. 44

кат. 93

кат. 30

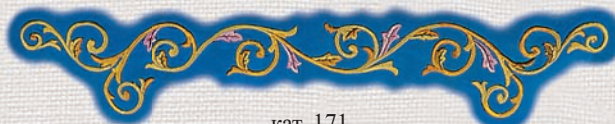

кат. 66

**ТАБЛА V – Флорални
орнаменти рађени техником
златовеза и свиловеза**

кат. 170

кат. 171

кат. 170

кат. 38

кат. 113

кат. 36

кат. 171

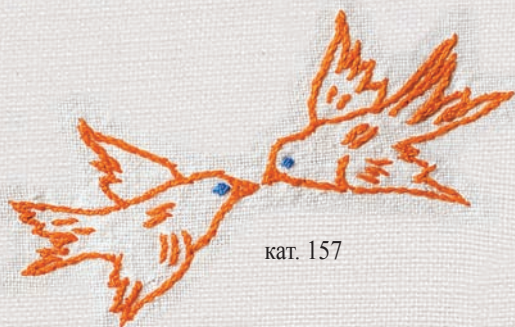

кат. 55

кат. 173

ТАБЛА VI – Зооморфни мотиви

кат. 157

кат. 137

кат. 143

кат. 109

кат. 190

кат. 34

кат. 110

кат. 148

кат. 111

ТАБЛА VII – Антропоморфни мотиви

кат. 137

кат. 138

кат. 182

кат. 101

ТАБЛА VIII – Дечји мотиви

кат. 102

кат. E - 1152

кат. 192

кат. 89

ТАБЛА IX – Ликови из српске историје и књижевности

кат. 147

кат. 99

кат. 158

кат. 117

кат. 114

кат. 115

кат. 100

кат. 160

ТАБЛА Х – Религиозни мотиви

кат. 193

кат. 125

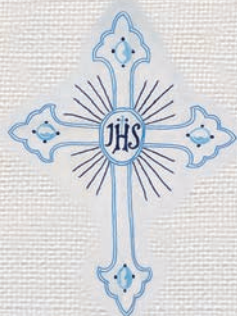
кат. 173

кат. 126

кат. 179

кат. 167

кат. 193

кат. 170

кат. 193

кат. 194

кат. 193

ТАБЛА XI – Иницијали

кат. 48

кат. 27

кат. 42

кат. 24

кат. 40

кат. 50

кат. 44

кат. 110

кат. 207

кат. 49

кат. 39

кат. 30

кат. 36

кат. 35

кат. 38

ТАБЛА XII – Монограми

кат. 63

кат. 64

кат. 69

кат. 74

кат. 78

кат. 61

кат. 58

кат. 137

кат. 56

кат. 81

кат. 72

кат. 34

кат. 82

кат. 71

кат. 55

кат. 66

кат. 35

кат. 65

кат. 57

ТАБЛА XIII – Имена и презимена

Катрина

кат. 83

Eliska

кат. 87

Бурзана Кристина

кат. 205

Зора

кат. 92

Јелена

кат. 89

Katharin Swartz

кат. 208

ВЕРА

кат. 85

Тордана

кат. 84

БОЈКА

кат. 91

Eliska

кат. 203

Јелка

кат. 94

Ева

кат. 113

Зорка

кат. 93

Erzsi

кат. 87

ТАБЛА XIV – Краћи натписи

ДОБРО ЈУТРО

кат. 109

ДОБРИЙ РАНОК.

кат. 211

Добро јутро!

кат. 114

Čistoća je - poluzdravlje!

кат. 104

Čistota - pol života!

кат. 105

Уставј буре дуване!

кат. 100

Dobré chuťnání!

кат. 101

Do reg jelt!

кат. 126

ИЛУЛУХУХУ!

кат. 117

ВЕСЕЛА ИГРА

кат. 102

Добро дошли мими гости

кат. 103

Сутра више

кат. 203

Франко и Злата.

кат. 99

Радост

кат. 98

ТАБЛА XV – Дужи натписи

Јошш угулема же урети
а ми брже охот лети

кат. 132

ЗЕВОЈКА НА СТУДЕНЦУ

Јако би сара ошадоро
ма и овај друм црне

Raz vroku kvitne māj
a v živote lāska

кат. 198

Весела је Врбадија кад јој рајдари коло свира

кат. 152

Зумено је бисце, ко ја неће тиши
Мај даш неће ништа свој бекв предити!

кат. 150

Ума боћа и когежа
Два укула кесу лова

кат. 142

Кад у Куњи Влада Рег
Жена Сладка Као Мед

кат. 145

Мија бода, па мија...
Умисе ми пагу
и ја!

кат. 156

Oh ohne Bruch
und Gotteswort.
nie aus deinem
Hause fort

кат. 205

Обака жена добре буди,
кућа што баш буди

кат. 133

НЕБАЈ ГУДИ НЕКА ГОРА ЈЕЧИ
ЉУТЕ РАНЕ СРБИНУ ЗАЛЕЧИ.

кат. 160

Edje red i čistoća vlada
Mestane svakog jada

кат. 177

Знам неверо
Како ми клео
код крај села
код брестца зелена,
дружи небу за твојим зирету
на кораку, на мојим соваку
баш предањом,
и твојим ораком.

кат. 163

ЛИТЕРАТУРА

- Адамов, Марковић, Паја, *На селу и прелу – слике и прилике из српског живота*, Нови Сад 1886.
- Алексић, Жарко, „Одгајивање кудеље“, *Породица – у уметничкој песми српској* – књига за народ, св.124, Нови Сад 1908.
- Аранђеловић, Лазих, Јелена, „Збирка војвођанских ћилима у Етнографском музеју у Београду“, *Рад војвођанских музеја*, 8, Нови Сад 1959.
- Belović, Bernadzikowska, Jelica, *O renesansi naše veziljačke umjetnosti*, Trst 1905.
- Беловић, Јелица, „Народна орнаментика“, *Нови васпитач*, св.V, Сремски Карловци 1905.
- Belović, Bernadzikowska, Jelica, *Gragja za tehnološki rječnik ženskog ručnog rada*, Sarajevo 1906.
- Belović-Bernadzikowska, Jelica *O razvitku naše narodne ornamentike*, Zagreb 1906.
- Belović, Bernadzikowska, Jelica, *Katalog narodopisne zbirke Trgovačko – obrtnog muzeja u Zagrebu*, I dio, Zagreb 1906.
- Belović, Bernadzikowska, Jelica, „Vezilačka umjetnost u Hrvata i Srba“, *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slovena*, XI, Zagreb 1906.
- Беловић, Јелица, „Народна колористика у нашим текстилима“, *Нови васпитач*, св.IV, Сремски Карловци 1906.
- Беловић, Бернадзиковска, Јелица, *Српски народни вез и текстилна орнаментика*, Нови Сад 1907.
- Belović, Bernadzikowska, Jelica, *Mala vezilja*, Pula 1911.
- Беловић, Јелица, *Народни везови*, Нови Сад 1933.
- Беловић, Бернадзиковска, Јелица, *Педесет година живота и рада*, Нови Сад 1936.
- Боне, Јулија, „Гајење и прерада лана у Храстину“, *Рад војвођанских музеја*, св.6, Нови Сад 1957.
- Bosić, Mila, „Srpska narodna nošnja u Bačkoj u 19. i 20. veku“, *PČESA „Bagrem beli“*, 2 Novi Sad 1986.
- Bosić, Mila, *Narodna nošnja Slovaka u Vojvodini*, Novi Sad 1987.
- Bosić, Mila, *Narodna nošnja Slovaka u Banatu - Kovačica*, Zagreb 1989.
- Витковић, Жикић, Милена, *Рушцеље*, Београд 1995.
- Витковић, Жикић, Милена, *Уметнички вез у Србији 1804-1904*, Београд 1994.
- Вулетић, Вукасовић, Вид, „Српски народни везови“, *Споменак*, VIII, Београд 1891.
- Vuletić, Vukasović, Vid, *Bilješke o kulturi južnijeh Slavena, osobito Srbalja*, Dubrovnik 1897.
- Вулешевић, Соња, *Драгутин Инкиостри Медењак – пионир југословенског дизајна*, Београд 1998.
- Глас народа* – лист за народне ствари, привреду, поуку и забаву, Нови Сад 1871-1873.
- Дармановић, Мина, Кулаши, Сазан, *Накит и златовез Косова и Метохије* (каталог изложбе), Београд 1998.
- Душковић Весна, Свадебна фотографија као извор за тумачење елемената материјалне културе, *Обичаји животног циклуса*, Београд 2002.

Енциклопедија Новог Сада, Св.3, 15, 21, 24, Нови Сад 1994, 2000, 2003, 2004.
 Инкиостри, Драгутин, *Моја теорија о новој декоративној српској уметности и њеној примени*, Београд 1925.
 Инкиостри, Драгутин, *Нови српски стил*, Београд 1910.
 Јанићијевић, Јован, *Културна ризница Србије*, Београд 1996.
 Јанковић, мр Оливера, *Пешкир у традиционалној народној култури Панчева и околине*, Панчево 1980.
 Јелкић Душан, *Четрдесет година књижевног рада Јелице Беловић Бернациковске*, Сарајево 1925.
 Јовановић, Negica, *Heklanje i vez*, Beograd 1985.
 Казимировић, Радован Н, *Наше народне шаре*, Београд 1930.
 Лазић, Љиљана, *Сецесија у Новом Саду*, Нови Сад 2009.
 Ле Бон, Густав, *Мишљења и веровања*, (превео: Благоје Д.Марковић), Загреб 1919.
 Малуцков, Мирјана, „Збирка пешкира у Војвођанском музеју“, *Рад војвођанских музеја*, 31, Нови Сад 1988-1989.
 Малуцков, Мирјана, „О једном типу капа златара с краја XIX века, из средњег Баната“, *Гласник Етнографског музеја*, 51, Београд 1991.
 Малуцков, Мирјана, „Једно свечано оглавље Српкиње из Семартона (Румунија) из прве половине 19. века“, *Рад музеја Војводине*, 41-42, Нови Сад 1999-2000.
 Малуцков, Мирјана, „Збирка женских оглавља у Војвођанском музеју“, *Рад војвођанских музеја*, 30, Нови Сад 1986-1987.
 Марјановић, Vesna, „Gajenje svilobube u Vojvodini“, *PČESA*, sv.1, Novi Sad 1985.
 Marković, Mirjana, *Pokrenimo niti naučimo tkati*, Novi Sad 2008.
 Међеши,Љубомир, „Конопља у привреди, животу и обичајима бачких Русина“, *Рад Музеја Војводине*, 21-22, Нови Сад 1972-73.
 Микић, Олга; Џебина, Мирјана; Љиљана, Живановић, *Новосадске уметничке радионице XVIII-XX века*, Нови Сад 1971.
 Мирковић, Лазар, *Црквени уметнички вез*, Београд 1940.
 Музејска збирка Руски Крстур, Руски Крстур 1976.
 Nedomački, Vidosava, *Vezene tkanine iz jevrejskih zbirki u Jugoslaviji*, Beograd 1978.
 Нешковић, Виолета, *Вез у традицији шабачког краја*, Шабач 2000.
 Нидерле, Лубор, (превео: Миодраг Грбић) *Словенске старине*, Нови Сад 1954.
 Nikolić, Milanka, *Umetnost i tehnika ručnog tkanja*, Beograd 1999.
 Николић, Р. Рајко, „Шајкашка народна ношња“, едиција *Српске народне ношње у Војводини*, Нови Сад 1953.
 Новаковић, Катарина, „Одlike народног веза у Војводини“, *Рад Музеја Војводине*, 46, Нови Сад 2008, 151-184.
 Огар, Душанка, *Чаролије нити*, Сомбор 2004.

Поповић, Стеван, *Вођа кроз изложбу народних и вештачких рукотворина Српкиња*, Нови Сад 1884.
Прица, Марица, *Албум народних мотива за вез*, Љубљана 1939.
Radauš, Ribarić, Jelka, *Čarolija niti*, Zagreb 1988.
Reljić, Ljubomir, *Narodni vez Jugoslavije*, Beograd 1988.
Ručno tkanje, Zagreb 1979.
Српкиња, Ириг 1913.
Српска везиља, Вршац 1903-1906.
Стајић, Васа, „Нови Сад, његов магистрат и културна прегнућа новосадских Срба“, *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*, св.14 и 15, Сремски Карловци 1933.
Станојловић, Александар, *Српска свадба у Јужном Банату*, Нови Сад 1999.
Стефановић, Александар, „Српска народна ношња у диштрикту у другој половини XIX века“, едиција *Српске народне ношње у Војводини*, Нови Сад 1953.
Стојановић, Добрила, *Уметнички вез у Србији од XIV до XIX века*, Београд 1959.
Stojnović, Lazar, *Ručnik u tradicijskoj kulturi Slavonije i Baranje*, Osijek 1988.
Студничка, Алојзије, *Наука о творби орнамената*, Сарајево 1901.
Суботић, Дра Ј. Савка, *О нашим народним тканинама и рукотворинама*, Нови Сад 1904.
Тешић, Јелена, *Невестински накит код Срба у XIX веку и првој половини XX века из збирке Етнографског музеја у Београду*, Београд 2003.
Тителбах, Вл, *Српски вез*, Београд 1896.
Toldi Zvonimir, *Svilogoјstvo*, Slavonski Brod 1980.
Трифунровић, Љиљана, „Каталошка обрада колекције дозидница етнолошког одељења Музеја Војводине“, *Рад Музеја Војводине*, 46, Нови Сад 2008, 231-264.
Филеки, Ирена, *Здраво сванули – Пешикир у традиционалном животу Србије*, Београд 2002.
Филиповић, Миленко, *Српске народне ношње у Војводини I*, Нови Сад 1953.
Ћелап, Мирјана, „Збирка пешкира у Градском музеју у Сремским Карловцима“, *Вести Музеја града Новог Сада*, Нови Сад.
Ћелап, Мирјана, *Војвођанске куварице*, каталог за изложбу, Нови Сад 1993.
Šosberger, Pavle, *Šetnja novosadskom čaršijom*, Novi Sad 2007.
Шуберт, Габријела, „Боје као средство оријентације код Словена“, *Кодови словенске културе*, број 6, Београд 2001.

САДРЖАЈ

УВОД	5
ВЕЗ ПО ПИСМУ	9
Појам, улога и значај	9
Везилачка текстилна радиност у Војводини кроз векове	15
Од сировине до тканине	27
Сировине за израду тканине	27
Од влакна до нити	31
Од нити до тканине	36
Процес украшавања тканине везом	38
Подела везилачких техника	38
Наношење орнамената	50
Орнаментика на тканинама украшеним везом по писму	57
Подела орнамената	57
ПИСМО ПО ВЕЗУ	63
Писмо, појам, улога и значај	63
Словни натписи на везеним рукотворинама	64
Анализа словних натписа на текстилним предметима из збирки Музеја града Новог Сада	67
Врста словних натписа	70
Подела везених текстова према садржају	73
Функција текстилних предмета украшених везеним натписима	75
ЗАКЉУЧАК	83
МАРИЈАНА РАТКЕЛИЋ	
РУЧНИ РАД У СРПСКОМ ШКОЛСТВУ КРОЗ ВЕКОВЕ	89
КАТАЛОГ ПРЕДМЕТА	95
RESUME	143
ТАБЛЕ	148
ЛИТЕРАТУРА	163

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

746.3(497.11)(083.824)

МАРКОВИЋ, Душанка

Вез по писму – Писмо по везу / Душанка Марковић ;
[фотографија Феђа Киселички и Атила Слама ; превод Марија
Бански ... [и др.]. – Нови Сад : Музеј града Новог Сада, 2010
(Нови Сад : Daniel Print). – 168 стр. : илустр. ; 22 cm

Тираж 300. – Resume. – Библиографија.

ISBN 978-86-7637-044-3

а) Народни вез – Србија – Изложбени каталози

COBISS.SR-ID 246370823